

Ophitsing

Protesten tegen „systematische opruiing” door Israëlish tv-kanaal

BUITENLAND 18-19

FOTO KOBILWOLF

Verenigde Staten

Kat Abughazaleh wil
in het Congres, als
nieuwe Democraat

BUITENLAND 15

Nexperia

Kritiek groeit op
beleid minister
Karremans

ECONOMIE 22-23

Funcaps

Zeker 45 doden
door verkoop
illegale drugs

IN HET NIEUWS 5

Yvonne Keuls

(1931-2025)
Strijdvaardig
schrijver

IN HET NIEUWS 10-11

IN HET LAND
DEN HAAG
GUUS VALK

De puzzel van de negentien fracties

Op de website van D66 zegt Eerste Kamerlid Boris Dittrich: „Voor mij is de blik naar buiten heel belangrijk.” Dittrich (1955) liet als fractievoorzitter in de Tweede Kamer ooit het kabinet bijna vallen over de Nederlandse militaire rol in Afghanistan, hij trad uiteindelijk zelf af. Hij werkte bij Human Rights Watch in New York, reist nu als vertegenwoordiger van de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) het continent over.

De blik van Dittrich is nu, noodgedwongen, naar binnen gericht. En dat bevalt hem maar matig. „Dit is”, zegt hij zuinig, „een heel nieuw aspect van mijn baan.” Al dagen is hij bezig met een groot bord, dat de Eerste Kamer moet voorstellen. Op dat bord schuift hij rond met magneetjes. Op die magneetjes staan partijnamen. Het zijn er nu nog achttien, vanaf dinsdagmiddag negentien. Dat zijn dus nog geen vier zetels per partij gemiddeld. Senatoren zelf houden het ook nauwelijks meer bij. Ze hebben het er elke dinsdag opnieuw over in de *hall*, waar ze koffie drinken en de tijd doden als ze niet hoeven te vergaderen. BBB (ooit zestien zetels) heeft al drie senatoren verloren: eentje ging naar D66, eentje naar FVD en Pim Walenkamp is voor zichzelf begonnen. Die is nu de fractie-Walenkamp.

De fractie van de Partij voor de Dieren viel vorige week uit elkaar. Eerst zegde partijoprichter Nico Koffeman zijn partijlidmaatschap op. Hij kreeg steun van fractielid Peter Nicolai. Daarna beslisten ze samen dat niet zij uit de fractie moesten, maar de fractievoorzitter, Ingrid Visseren-Hamakers.

Koffeman en Nicolai kregen op formele gronden gelijk van het presidium, en mogen daarom door namens de partij waar ze allebei geen lid meer van zijn: Nicolai is inmiddels geroyeerd. Visseren-Hamakers moet als ‘af-splitser’ door in haar eentje.

Een nieuwe dinsdag, een nieuwe afsplitsing. Door het vertrek van Annabel Nanninga bij JA21, ze gaat naar de Tweede Kamer, komt een zetel vrij voor Toine Beukering. Die is allang geen lid meer van JA21, wil alleen door en zal de negentiende fractievoorzitter worden.

Boris Dittrich heeft als onder voorzitter de taak om alle negentien fracties een plek te geven. Dat valt niet mee. Ze willen bijna allemaal een plek vooraan, dan ben je zichtbaar in debatten. Maar daar is maar beperkt ruimte. Sommigen willen niet in de buurt van hun oude fractie zitten. Geeft Dittrich de afsplitsers hun zin, dan worden andere partijen boos.

Bijna alle fracties willen een plek vooraan, dan ben je zichtbaar in debatten

De fractievoorzitters moeten het hier dinsdag eens over worden. Maar ze passen al nauwelijks meer in de krappe Tuinzaal, waar ze hun fractievoorzitters-overleg hebben. Het wordt, zeggen sommigen, totaal onwerkbaar. En hoezo moet iedereen een plek vooraan? Is dat geen beloning voor slecht gedrag? En, de grotere vraag voor Dittrich: hoe krijg je al deze mensen op één plek zonder dat het ruzie wordt?

Dittrich had een idee rondgestuurd: een speciaal vak voor de afsplitsers aan de rechterkant, waar nu de PVV zit. Die zouden dan naar de linkerkant verhuizen. Dat zou wel weer ten koste gaan van BBB, dat nu twee stoel-tjes vooraan heeft, en die wil dat voorrecht niet prijsgeven.

‘Ik ben er bijna uit’, appt Boris Dittrich zondagavond, hij houdt de moed erin. Hij zit op dat moment voor de OVSE in Istanbul.

Toenmalig premier **Sheikh Hasina** in 2024, voor haar val. FOTO WOLFGANG RATTAY/REUTERS

BANGLADESH

Doodstraf bij verstek voor dictator Hasina

Sheikh Hasina, de verdreven premier, is bij verstek ter dood veroordeeld wegens misdaden tegen de menselijkheid. Zij zei vooraf dit niet te vrezen.

Merel Thie en **Lisa Dupuy**

AMSTERDAM/NEW DELHI

Sheikh Hasina, de dictator die augustus vorig jaar Bangladesh ontvluchtte, is maandag bij verstek veroordeeld tot de doodstraf, wegens misdaden tegen de menselijkheid. Het gerechtshof houdt haar verantwoordelijk voor het geven van opdracht tot het doden van de demonstranten tijdens de opstand tegen haar bewind. Daarbij kwamen meer dan duizend studenten om. Toen woedende menigtes optrokken naar haar ambtswoning, ontvluchtte ze het land met een helikopter. Sindsdien woont zij in ballingschap in India.

Hasina is veroordeeld door het International Crimes Tribunal (ICT). Dat gerechtshof richtte haar partij Awami League in 2010 op, voor vervolging en berechting van mensen die wrede daden hadden begaan tijdens de onafhankelijkheidsoorlog van Bangladesh in 1971. De verschrikkingen van die afscheidingsoorlog van Pakistan, zijn voor veel mensen in Bangladesh een open wond. Hasina dankte haar aanvankelijke populariteit deels aan het feit dat haar vader een belangrijke vrijheidstrijder was. Sinds de studentenopstand en de vlucht van Hasina

wordt het land geleid door een interim-regering onder Nobelprijswinnaar Mohammed Yunus. Hij heeft verkiezingen beloofd in februari.

Spanning in Dhaka

Het proces leidt tot veel spanning in hoofdstad Dhaka. De beveiliging is opgeschroefd en rond overheidsgebouwen zijn veel militairen. Gevreesd wordt dat aanhangers van Hasina’s partij Awami League op zullen komen voor hun gevluchte leider. Naast Hasina werden ook twee van haar handlangers veroordeeld. Haar toenmalige minister van Binnenlandse Zaken is ook ter dood veroordeeld. De ex-politiekef krijgt vijf jaar.

In het politieonderzoek naar de misdaden waarvoor Hasina en de medeverdachten terechtstonden, kwam onder meer een audio-opname naar buiten waarin te horen was dat de premier de nationale veiligheidstroepen – die onder haar directe bevel stonden – toestemming gaf om „dodelijke wapens” te gebruiken.

Hasina zei eerder in een interview met *India Today* dat zij het oordeel niet vreesde. „Allah heeft mij het leven gegeven en het is aan Allah om dat te beëindigen.” Volgens Hasina heeft niet zij, maar de interim-regering onder leiding van Mohammed Yunus Bangladesh in een crisis gestort. Human Rights Watch concludeerde dat na haar vertrek aanhangers van de Awami League slachtoffer werden van geweld.

Thomas Kean, onderzoeker van de International Crisis Group, noemt het „onwaarschijnlijk” dat Hasina zal proberen terug te keren in de Bengaalse politiek.

AARDBEVING GRONINGEN

NRC-columnnist Marjoleine de Vos lag thuis te slapen in Zeerijp toen ze werd opgeschrikt door de aardbeving, afgelopen vrijdag. „Hoe is het met jullie? Staat alles nog?”

De kerk van Zeerijp (geheel rechts), te midden van de bebouwing in het Noord-Groningse landschap. FOTO SAKE ELZINGA

‘Wat was dat? Alsof ik niet zou weten wat dat was, die keiharde dreun’

Marjoleine de Vos

ZEERIJP

‘Wat was dat?’ Altijd diezelfde vraag. Alsof ik niet zou weten wat dat was, die keiharde dreun waardoor het hele huis schudde. Toevallig was ik net wakker. Toevallig was mijn man ook net wakker. Zo toevallig is dat, dat we wel moeten aannemen dat we wakker zijn geworden van de aardbeving, maar pas die laatste keiharde klap echt hebben gehoord.

Ik lig nog even te luisteren of er nog meer komt. We zeggen niets, er valt niet zoveel te zeggen. We slapen weer in. De naschok’s ochtends merken we niet op.

„Het was hier in Zeerijp”, zegt mijn man als hij zijn telefoon aandoet. „Een van de zwaarste bevingen tot nu toe.”

Gek is dat, net alsof je door die mededeling ineens meer beleefd hebt dan je hebt. Bij eerdere bevingen was het soms alsof de vloer goltfe en de muren zwiepten – dat heb ik nu niet gemerkt, de gezegende slaap heeft ons behoed voor de angstaanjagende sensatie dat je huis helemaal niet staat als een huis, maar eerder een toevallig samenstel is van muren en plafonds die net zo goed op zouden kunnen houden met samenhangen.

Nu was er vooral die klap, die de sensatie gaf dat er iemand vlak naast het huis vanuit de hoogte een rotsblok had neergesmeten. Wodan of zo.

Het is een flinke tegenvaller. Net als menigeen was ik gaan geloven dat we echt geen zware dreunen meer zouden krijgen, dat het stoppen met de gaswinning de boel tot rust had gebracht. Kwestie nu van al die schade afhandelen (en eindelijk eens een beetje rap!) en die ellendige versterkingsoperatie tot een goed einde brengen en dan, over een jaar of tien als het een beetje meezit, zou dit alles achter de rug zijn. Af en toe nog een

klein bevinkje waar we weinig last van zouden hebben.

Maar zo zal het dus niet gaan. Er zijn weer veel nieuwe schades ontstaan en het is helemaal niet onmogelijk dat dat in de toekomst nog wel een paar keer zal gebeuren, het Staattoezicht op de Mijnen legde het keer op keer uit, dus nieuw is het niet, maar ja, hoe gaat het, als er een poos niets gebeurt begint men te denken dat er ook niets meer zal gebeuren, kortzichtig als men nu eenmaal is. Op vrijdag en ook nog in het weekend stroomden de bezorgde mailtjes, appjes en telefoontjes binnen: Hoe is het met jullie? Staat alles nog?

Dat is erg aardig. Maar het was niet erger of enger dan eerdere flink voelbare bevingen, minder eng zelfs dus omdat we slapen. En ik ben, anders dan sommige andere bewoners van het gebied, nooit bang geweest dat mijn huis zou instorten, een degelijk voormalig schoolgebouwtje uit 1952. Stalen spanten in het dak. Wat kan er gebeuren?

Na vier jaar een versterkingsadvies

Nou, toch nog wel iets, zeiden de deskundigen die onlangs eindelijk langskwamen om het ‘versterkingsrapport’ te bespreken. Eerder hadden we, in 2021 te horen gekregen dat het huis versterkt moest worden, met een rapport erbij waarin zulke vreemde dingen stonden (dat we schoorstenen hadden die er niet waren maar die wel naar beneden zouden kunnen vallen) dat we bezwaar maakten. Het bezwaar werd terzijde gelegd omdat we een brief kregen dat het gebouw eigenlijk helemaal niet versterkt hoefde te worden. Hoera! Toen kwam in 2023 een brief dat er volgens nieuwe normen opnieuw onderzoek nodig was. Twee maanden geleden kregen we dan eindelijk een nieuw rapport met een versterkingsvoorstel dat we niet helemaal begrepen. Er kwamen twee deskundigen die het voorstel evenmin begrepen maar wel uitlegden wat het probleem was:

de stalen spanten zouden in het midden kunnen knappen.

Na vier jaar hebben we dus een advies. Gelukkig hadden we niet, zoals sommige andere mensen wel, grote scheuren, lekkages, een kapotte schuifpui of iets dergelijks, waarvan ze dan niet weten of ze die moeten herstellen of niet, want als je 20.000 euro uit geeft en je hoort een jaar later dat je hele huis tegen de vlakte gaat, is dat een hoop

Net als menigeen was ik gaan geloven dat we geen zware dreunen meer zouden krijgen

weggegooid geld. Veel mensen zitten in die positie, nog afgezien van de narigheid die een scheur met lekkage in de badkamer te weeg brengt, en van de ergernis als je ziet hoe het huis almaar slechter wordt zonder dat er uitsluitel te verkrijgen is over wat er gaat gebeuren en wanneer.

Weinig spectaculair allemaal. Maar wel enorm vervelend voor wie het treft. De burenen moesten op een dag direct uit hun huis: acuut gevaar! Ze hebben twee jaar in een noodwoning gewoond. De andere burenen, die in april hoopten met Kerstmis weer thuis te

1635 meldingen

Het aantal schademeldingen als gevolg van de aardbeving vrijdag bij Zeerijp is opgelopen tot 1635. Dat heeft het Instituut Mijnbouwschade Groningen maandagmiddag laten weten. Ook zijn er 52 meldingen van een mogelijk acuut onveilige situatie gedaan.

zijn in een versterkt en verduurzaamd huis, moeten aanzien hoe de werkzaamheden al drie maanden stil liggen doordat een vergunning van de gemeente niet verstrekt wordt, want er wordt echt volop meegedacht om een en ander gemakkelijker te maken...

De buurvrouw van op de hoek is in de tachtig en vindt het nogal zonde van haar laatste levensjaren als ze nu meer dan een jaar in een noodwoning moet gaan zitten.

JA21

Joost Eerdman van JA21 zegt dat als de versterkingsoperatie is afgerond er wel weer gas geboord kan worden. Hè ja. Dan beginnen die zware bevingen opnieuw en dan krijgt iedereen weer scheuren en schade – of denkt Eerdman dat ‘versterking’ betekent dat er niets meer zal scheuren? Het is een veiligheidsnorm, die gaat over de kans dat iemand door gehele of gedeeltelijke instorting van een woning bij een aardbeving zal komen te overlijden. Er is nog nooit iemand in Groningen overleden door instorting bij een aardbeving. Er zijn wel mensen met allerlei fysieke en psychische gezondheidsklachten door het lekken, scheuren en beven van het huis en ook door het eindeloze trainen van de overheid.

Niet dat je niet kunt begrijpen dat zelfs politici die wel van goede wil zijn door het gekrioel van instanties, normen, bureaus, regelingen, rapporten, voornemens en projecten geen zicht meer hebben op wat er nu eigenlijk aan de hand is. Vrijwel niemand woont immers zelf in het gebied en belt voor de zoveelste keer met de Nationaal Coördinator Groningen en krijgt dan te horen dat zijn of haar zogenaamde ‘zaakbegeleider’ daar helaas al een paar maanden niet meer werkt. ‘Wat vervelend voor u dat het zo lang duurt’.

JA21 wil dat laatste zinnetje graag herschrijven als: ‘Wat vervelend voor u dat het nooit meer over zal gaan’.

Geert Wilders (PVV) en Tweede Kamervoorzitter Martin Bosma na afloop van de wekelijkse stemmingen, eerder dit jaar. FOTO BART MAAT

POLITIEK

Populaire en omstreden Bosma wil weer Kamervoorzitter worden

Nadat Martin Bosma Kamervoorzitter werd, begon de partijkleur van deze PVV'er langzaam door te schemeren.

Liam van de Ven
DEN HAAG

De voorzitter van de Tweede Kamer Martin Bosma (PVV) wil een „ijsvogeltje” zijn. „Het beestje staat voor stabiliteit en bescherming”, zo schrijft hij aan de Tweede Kamer. Dinsdag kiest de pas ingezworen Kamer een nieuwe voorzitter en Bosma wil het gezicht van de Nederlandse democratie blijven, schrijft hij in een openbare sollicitatiebrief. Maar de PVV'er is niet onomstreden en torst een politiek verleden en partijkleur met zich mee.

In 2023 werd Bosma Kamervoorzitter, nadat de PVV met 37 zetels de grootste partij was geworden tijdens de Tweede Kamerverkiezingen. In 2016 en 2021 had hij zich tevergeefs kandidaat gesteld. Dat een PVV'er nu voorzitter werd van het hoogste instituut in de Nederlandse democratie, maakte veel Kamerleden twee jaar geleden onrustig. Het zou bewijzen dat radicaalrechts in Nederland niet langer als taboe gold. En kon iemand van de antirechtsstatelijke PVV zo'n positie wel onbevooroordeeld innemen?

Maar kritische Kamerleden werden na Bosma's aanstelling positief verrast: zoals beloofd liet hij z'n partijkleur niet doorschemeren. Verder wilde Bosma debatten altijd vóór middernacht laten eindigen, wat hij bijna altijd voor elkaar kreeg. Het aan-

tal interrupties voorafgaand aan debatten inperken, dat lukte hem vaak niet. Bovenal zat Bosma met jeu debatten voor, vonden Kamerleden. Elk debat opende hij met een gedicht.

Tegelijk zonderde Bosma zich af van de buitenwereld: voor interviews en achtergrondgesprekken is hij niet beschikbaar. Een publieke rol vervulde hij alleen op ceremoniële momenten.

'Melig'

Bosma is geen tamme voorzitter: vaak is hij grappig, soms snedig. Caroline van der Plas (BBB) zei deze zomer dat Frans Timmermans (GroenLinks-PvdA) „arrogantie” en „dedain” uitstraalde, omdat hij de term *game-changer* gebruikte, terwijl niet alle Nederlanders goed Engels spreken. Daarop reageerde Bosma met „*no problem*”, tot hilariteit van de Kamer. „Ik kan me voorstellen dat ook de voorzitter inmiddels een beetje melig aan het worden is”, zei Rob Jetten hoofd-schuddend en lachend. „Het is u ver-geven”, zei de D66-leider.

Maar niet alles is Bosma vergeven. In de loop van z'n twee jaar durende voorzitterschap raakten Kamerleden gedisillustioneerd met hem. Tijdens de afgelopen verkiezingscampagne gaf hij bijvoorbeeld geen repimande aan twee PVV-fractiegenoten die lasterlijke AI-beelden van toenmalig GroenLinks-PvdA-leider Frans Timmermans hadden gepost op Fa-

cebook. Die kreeg daarna doodsbedreigingen. Ook liet Bosma PVV-leider Geert Wilders lange en grove tirades afsteken, zonder in te grijpen.

Wél greep Bosma in toen Stephan van Baarle (Denk) het kabinet-Schoof „extreemrechts” noemde. Toen Laurens Dassen (Volt) de PVV als extreemrechts omschreef, greep Bosma eveneens in, omdat de Volt-leider de PVV met het nationaal-socialisme zou vergelijken. D66-Kamerlid Jan

‘Moslimimmigranten’ zouden uit zijn op het ‘kalifaat Hollandistan’

Paternotte wees Bosma erop dat hij zelf de term extreemlinks „aan de lopende band heeft gebruikt” en heeft vergeleken met nazisme.

Kamerlid

Bosma was voor het voorzitterschap een soort partijideoloog, die een intellectueel randje gaf aan de teksten van Wilders. Daarmee trad hij ook – meer dan andere PVV'ers – naar buiten. Tussen 2010 en 2011 had hij een column in *NRC Handelsblad*.

In de twintig jaar dat hij Kamerlid is geweest, heeft Bosma verscheidene controversiële uitspraken gedaan. In

2010 schreef hij het boek *De schijn-elite van de valsemunters* waarin hij „het model partijdemocratie” allang „dood” verklaarde. Ook schreef Bosma dat „moslimmigranten” optreden als de „stoottroepen” die de weg bereiden om van Nederland het „kalifaat Hollandistan” te maken. In 2015 schreef hij een boek over Zuid-Afrika, waarin hij omschrijft dat Nederlanders evenals witte Zuid-Afrikanen een ‘minderheid in eigen land’ zouden worden.

‘Slavernijgedram’

Die teksten bleven hem aankleven. In 2024 was Bosma niet welkom bij de herdenking van Ketikoti, waar hij als Kamervoorzitter een krans zou leggen. Het Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis trok de uitnodiging in, nadat Bosma had geweigerd eerdere uitspraken terug te nemen. Eerder heeft Bosma onder meer gesproken van „slavernijgedram” en „anti-blank racisme”. Ook wilde hij dat de Nederlandse regering de excuses voor het slavernijverleden zou intrekken.

Zelf noemde Bosma die uitspraken irrelevant, op grond van dezelfde verdediging die hij altijd gebruikt wanneer hij wordt geconfronteerd met gedane uitspraken: die deed hij als Kamerlid, niet als Kamervoorzitter.

Wat verder meespeelt bij de verkiezing van deze dinsdag, is dat de voorzitter aan het hoofd staat van de amb-

telijke ondersteuning van de Kamer. Onder Bosma's voorgangers Vera Bergkamp (D66) en Khadija Arib (PvdA) ontstond in die organisatie veel gedoe. Onder Bosma lijkt de rust teruggekeerd.

Dinsdag blijkt of een Kamermeerderheid Bosma een tweede termijn gunt. Van tevoren is lastig in te schatten hoe de kansen van de huidige voorzitter liggen. De Tweede Kamerleden stemmen anoniem en hoeven dus geen partijlijn te volgen. Bosma heeft twee concurrenten: VVD'er Thom van Campen en GroenLinks-PvdA'er Tom van der Lee.

Van der Lee is een ervaren onder-voorzitter, sinds 2018 lid van het presidium van de Kamer. Hij staat bekend als streng en neutraal. Dit is de tweede keer dat hij poogt Kamervoorzitter te worden. Van Campen is pas sinds 2021 Kamerlid, maar geldt wel als als geliefd onder collega's. Als hij de verkiezing wint, is hij met 35 jaar de jongste voorzitter ooit.

Bij de voorzittersverkiezingen vallen kandidaten met de minste stemmen af, totdat één kandidaat met een meerderheid wordt verkozen. Het is dus mogelijk dat Bosma direct wordt weggestemd, of dat hij het moet opnemen tegen Van der Lee of Van Campen. Als dat tweede gebeurt, is het goed mogelijk dat Bosma's tegenstander wordt gezien als de 'anti-PVV-kandidaat', wat diegene veel strategische stemmen zou kunnen opleveren.

WEBSHOP

Funcaps wordt gelinkt aan zeker 45 doden door verkoop illegale drugs

De doden die vielen na gebruik van producten van de Limburgse webshop vormen volgens het OM „het topje van de ijsberg”.

Camil Driessen
ZWOLLE

Er zijn de afgelopen jaren vermoedelijk zeker 45 personen overleden nadat zij illegale geneesmiddelen en designerdrugs gebruikten die ze bij de Nederlandse website Funcaps hadden gekocht. Dat maakte het Openbaar Ministerie maandag in Zwolle bekend bij de eerste tussentijdse zitting van de strafzaak tegen de twee eigenaars van de webshop. Volgens een officier van justitie is het aantal doden vermoedelijk nog maar „het topje van de ijsberg”.

Funcaps, werd in 2016 opgericht om het leven „meer euforie, energie, ontspanning, genot en kleur” te geven. De medemens moest „zo makkelijk mogelijk” in de middelen daartoe worden voorzien, leert de inmiddels offline gehaalde website.

Het bedrijf van Limburgers Stefan P. (30) en Jordy van W. (31) verkocht onder meer benzodiazepinen, medicijnen die worden gebruikt om angst en andere geestelijke gezondheidsproblemen te behandelen. Ook werden designerdrugs zoals 2-MMC en 2F-Ketamine aangeboden.

In augustus viel de Inlichtingen- en Opsporingsdienst van de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit binnen bij bedrijfspanden van Funcaps en werden P. en van W. gearresteerd. Sindsdien zitten zij vast. Maandag vond de eerste openbare zitting plaats in hun strafzaak. Daarbij moest de rechtbank zich buigen over het verlengen van hun voorlopige hechtenis.

Het Openbaar Ministerie sprak van „een zaak van groot publiek belang” en greep de zitting aan om het publiek te waarschuwen. De website van Funcaps mag dan wel offline zijn, met enkele muisklikken kunnen mensen online nog steeds bij tal van andere aanbieders illegale geneesmiddelen en designerdrugs kopen.

Die makkelijke beschikbaarheid was ook de officier van justitie niet ontgaan. „Julie verdienenmodel is hand- in menselijke ellende”, zo luidde de boodschap voor deze handelaars.

Onder grote mediabelangstelling richtte de officier zich ook tot ouders, jongeren en mensen met soms uitzichtloze gezondheidsklachten. „Een gelikte website met juichende recensies kan de indruk van betrouwbaarheid wekken”, stelde zij. „Trap er niet in. Het is niet voor niets dat het aan artsen en apothekers voorbehouden is om geneesmiddelen te verstrekken.”

Uniek

De zaak tegen Funcaps is uniek. Al zo'n vijftien jaar worden op grote schaal designerdrugs en illegale geneesmiddelen online verkocht. Voor het eerst in Nederland wordt een grote hoeveelheid doden met de producten van zo'n webshop in verband gebracht.

Verdachten Stefan P. en Jordy van

De Limburgse ondernemers Stefan P. (rechts) en Jordy van W. staan terecht voor het illegaal en op grote schaal verkopen van medicijnen en drugs. ILLUSTRATIE NICOLE VAN DEN HOUT / ANP

W. worden niet alleen vervolgd voor verkopen van geneesmiddelen zonder vergunning. Uit de voorlopige tenlastelegging blijkt bovendien dat justitie hen wil vervolgen voor het op de markt brengen van producten die levensgevaarlijk zijn. Daarop staat een strafmaximum van vijftien jaar cel, dat tot dertig jaar kan worden verhoogd als de producten de dood tot gevolg hebben.

Afgelopen weekend verschenen in verschillende media slachtofferverhalen. Zo vertelde de vader van Luca bij RTV Utrecht en in *de Volkskrant* hoe hij zijn kind in juli dood in bed aantrof. In een witte, onverdachte envelop met bubbeltjesplastic - de standaard discrete verzendwijze van Funcaps - zat O-DSMT: een met pijnstillers tramadol vergelijkbare stof. Die stof zou volgens de forensisch arts in combinatie met Luca's astmamedicatie en de hoge temperaturen zijn dood tot gevolg hebben gehad.

Na het horen van dit soort slachtofferverhalen meldden zich volgens het OM dit weekend wederom ouders

met vier nieuwe sterfgevallen. Dat zou het mogelijke aan Funcaps te linken doden op 49 brengen.

Stilzwijgend

In de Zwolse rechtszaal hoorden Stefan P. en Jordy van W. de officier stilzwijgend aan. Volgens hun advocaat Gerard van der Meer zullen zij op een „gepaste moment” hun verhaal doen. Hij benadrukte dat zijn cliënten

”

Jullie verdienenmodel is handel in menselijke ellende

Officier van justitie tegen verdachten

delijk) en „in hoofdletters” *‘not for human consumption’*.

De advocaat speelde de kaart die aanbieders van designerdrugs vaak trekken: dat zij ‘research chemicals’ verkopen, stoffen die bedoeld zijn voor wetenschappelijk onderzoek en niet om in te nemen.

Hij liet evenwel onvermeld dat Funcaps op de eigen website niet de indruk wekte de wetenschap te willen dienen. Daar waren stockfoto's van feestelijke jongvolwassenen te zien en promo-acties zoals ‘Koop nu 2-MMC met 10% korting!’.

Die 2-MMC was voor 9,95 euro per gram te koop in poeder en pilvorm. Een promotieactie vermeldde dat het een „vrijwel identieke vervanging voor 3-MMC is”.

Daarmee weten insiders genoeg. Designerdrug 3-MMC - qua stimulerend effect een kruising van cocaïne en mdma - viel namelijk in 2021 onder de Opiumwet.

Kenmerkend voor designerdrugs is dat na zo'n verbod snel nieuwe, vergelijkbare middelen gemaakt worden

die qua chemische structuur nét iets anders in elkaar steken - en dus legaal zijn. Pas sinds deze zomer bestaat een generiek verbod op nieuwe psychoactieve stoffen (NPS) dat geldt voor hele stofgroepen die qua werking vergelijkbaar zijn.

Schemergebied

Funcaps' opereerde jarenlang in dit schemergebied. Het verkocht designerdrugs die (nog) niet verboden waren. Advocaat Van der Meer wees er maandag op dat zijn cliënten „altijd hebben geprobeerd naar eer en geweten de wet- en regelgeving zo goed mogelijk na te leven”.

De rechtbank leek daar evenwel niet van onder de indruk. Het verzoek om zijn cliënten op vrije voeten te zetten werd afgewezen. Vanwege de maatschappelijke verantwoordiging rond de zaak, het gevaar voor recidive en risico op het hinderen van het nog lopende strafrechtelijk onderzoek, blijven zij tot zeker de volgende tussentijdse zitting - in februari 2026 - vastzitten.

DEN HAAG

„Gemeenschapszin.” „Een sterke samenleving.” Woorden van D66-fractievoorzitter Rob Jetten, geuit tijdens de verkiezingscampagne, die CDA-fractievoorzitter Henri Bontenbal als muziek in de oren klonken. „Kom er maar eens om”, zei Bontenbal vorige week tijdens het Kamerdebat over de verkiezingsuitslag: „Een D66’er die begint over gemeenschapszin. Er zit blijkbaar meer overlap tussen ons dan ik altijd dacht.”

Om de impasse in de formatie te doorbreken, adviseerde verkenner Wouter Koolmees (D66) CDA en D66 de komende drie weken verder te laten praten over vijf thema’s die kiezers bezighouden en in de campagne vaak terugkeerden: wonen, stikstof, economie, veiligheid en migratie. De onderlinge sfeer tussen D66 en CDA - samen 44 zetels - leek uitstekend. Bontenbal zei donderdag „met een positieve blik” aan die gesprekken onder leiding van Sybrand Buma (CDA) en Hans Wijers (D66) te beginnen.

Een dag later stapte de door D66 aangestelde informateur Hans Wijers op, na publicaties van *NRC*. De formerende partijen zullen daarom deze week vooral op zoek moeten naar rust, na een turbulente vorige week. Hoe groot is de kans is dat ze die via de inhoud zullen vinden? Een overzicht van de overlap en verschillen in de plannen van D66 en CDA.

MIGRATIE

Eensgezind over de spreidingswet

De gesprekken begonnen maandag met het migratiedossier. Om zwevende kiezers op rechts te lokken, veranderde Jetten de afgelopen maanden van toon over migratie. Zo had hij het meerdere malen over overlast veroorzakende asielsezoekers, „aso’s” die het voor anderen verpestten, en zei hij in een interview met het *AD*: „Het migratiesysteem is stuk.” Met zijn kritischer houding lijkt Jetten in de richting van het CDA op te schuiven.

Ze zijn het ook eens over het behoud van de spreidingswet, die statushouders verplicht over gemeenten verspreidt. D66 noemt het Europese migratiepact, dat in juni 2026 wordt ingevoerd, een „belangrijke stap naar een eerlijk, humaan en werkend asielsysteem in Europa”, het CDA vindt het „de basis van de nationale aanpak rondom asiel”. In dat pact wordt onder meer afgesproken binnenkomende asielsezoekers te verdelen over Europese landen.

Het CDA wil, verwijzend naar het advies van de Staatscommissie Demografische Ontwikkelingen, een gemiddeld migratiesaldo van 40.000 tot 60.000 migranten per jaar. D66 noemt geen aantal maar steunt het advies van de staatscommissie ook.

Toch zijn er ook verschillen. Het CDA is voor de maatregelen uit de ‘asielnoedmaatregelenwet’ van oud-minister Faber (PVV), dat nu bij de Eerste Kamer ligt, en voor strafbaarstelling van illegaliteit. D66 vindt dat allebei maar niks. Overigens delen beide partijen de frustratie dat ze tijdens Kamerdebatten door onder meer de VVD werden weggezet als partijen die niets wilden doen aan migratie.

WONINGTEKORT

Snelle afbouw van de hypotheekrenteaftrek?

Als er één onderwerp is waar de plannen van D66 en CDA op elkaar lijken, is het de aanpak van het woningtekort. Dat bedraagt nu zo’n 400.000 huizen en zal de komende jaren verder oplopen. „We moeten aan de slag”, schrijft het CDA in zijn verkiezingsprogramma. „Als we blijven doen wat we deden, komen er ook de komende jaren te weinig huizen bij”, schrijft D66. Beide partijen willen lege gebouwen herontwikkelen, extra verdiepingen toevoegen aan bestaande huizen, woningen splitsen en een „wijkje”, „buurtje” of wat „losse huizen” erbij. Er moeten extra ouderenwoningen en levensloopbestendige huizen komen, maar de bejaardenhuizen keren niet terug: dat plan van het huidige kabinet wijzen de twee af.

Ook over de fiscale kant van het eigenwo-

De informatiefase is begonnen. Vanaf links: Bart van den Brink, Henri Bontenbal (CDA), Rob Jetten en Jan Paternotte (D66), en informateur Sybrand Buma (CDA). FOTO REMCO DE WAAL/ANP

ANALYSE INFORMATIE

D66-CDA: de sfeer is goed - nu de inhoud nog

Op advies van verkenner Wouter Koolmees praten D66 en CDA sinds maandag over wonen, stikstof, economie, veiligheid en migratie. In hoeverre denken ze hetzelfde over die thema’s?

Door **Oscar Vermeer** en **Marko de Haan**

ningbezit kunnen D66 en CDA elkaar de hand schudden. Neem de hypotheekrenteaftrek. D66 wil die afbouwen in twaalf jaar, CDA wil daar langer de tijd voor nemen (dertig jaar). Het leidt tot minder snel stijgende huizenprijzen, en tot hogere lasten voor woningeigenaren. Onduidelijk is of de partijen het ook eens zijn over een probleem dat met die renteaftrek samenhangt: de ‘dertigjaarstermijn’.

Vanaf 2031 dreigt chaos, omdat huizenbezitters moeten gaan aantonen dat zij nog recht hebben op hypotheekrenteaftrek. Het loslaten van die termijn lost het probleem op maar kost bijna één miljard euro per jaar. Beide partijen hebben niets over dit probleem in hun programma staan.

VEILIGHEID

Wel of geen Europese krijgsmacht

Ook over de internationale veiligheid zijn de twee partijen het in de basis eens. De komende jaren moeten miljarden voor defensie worden uitgetrokken om de nieuwe NAVO-norm van 3,5 procent van het bbp te halen. Het bedrag loopt op tot ruim 19 miljard euro in 2035. D66 en CDA denken exact hetzelfde over die norm; die moet worden gehaald. Om die extra uitgaven te kunnen betalen, willen ze fors snijden in de zorguitgaven. Bij D66 gaat het om 7,3 miljard, bij het CDA om 5,6 miljard. Allebei zijn ze ook voorstander van een vorm van vrijwillige dienstplicht.

Versillen zijn er ook. D66 kijkt, zoals de partij betaamt, direct naar Europa. De partij wil Oekraïne snel bij de Europese Unie, op lange termijn een Europese krijgsmacht en Europese samenwerking bij bijvoorbeeld het inkopen van munitie en het trainen van de krijgsmacht. Het CDA wil dat allemaal niet. Wel pleit de partij van Bontenbal voor opschaling van de Europese defensie-industrie.

STIKSTOF

De veestapel moet krimpen, maar hoever?

Dan het stikstofsot. Boeren, bedrijven en het verkeer stoten te veel uit, waardoor minder woningbouwprojecten van de grond komen en uitbreiding van het overvolle stroomnet wordt bemoeilijkt. Over de oplossingsrichting zijn D66 en CDA het eens: de uitstoot moet omlaag. Bij beide partijen krimpt daardoor de veestapel, zo blijkt uit de doorrekening van hun verkiezingsprogramma’s door het Centraal Planbureau (CPB). Maar D66 reduceert meer stikstofuitstoot dan het CDA. En bij D66 krimpt de veestapel ook harder, al spreekt de partij niet meer over een halvering van de veestapel.

D66 wil vasthouden aan de stikstofdoelen voor 2030: in dat jaar mag in nog maar de helft van de natuurgebieden te veel stikstof neerslaan, waarbij de meest kwetsbare gebieden prioriteit krijgen. Het CDA, dat van oudsher veel boeren als kiezers heeft, richt zich op het behalen van diezelfde doelen, maar dan vijf jaar later. Dit meningsverschil leidde in het kabinet Rutte-IV tot flinke ruzie tussen CDA en D66, en een kabinetscrisis.

De aanpak is ook anders. D66 wil een maximum instellen voor het aantal koeien per hectare, en de uitstootnormen voor stallen aanscherpen. Het CDA kijkt niet naar het aantal dieren per hectare, maar naar de stikstofuitstoot per bedrijf, waarvoor het normen wil afspreken. Daarnaast pleit D66 voor bufferzones van 0,5 tot 5 kilometer rondom door Europese wetgeving beschermde Natura 2000-gebieden, waar extra strenge regels voor boerenactiviteiten gelden. CDA stelt aanzienlijk kleinere zones voor, tot 250 meter. D66 wil bovendien extra natuur, het CDA wil de Natura 2000-gebieden juist ‘evalueren’.

ECONOMIE

Meer belastingen of juist duurzaamheidssubsidies?

Klimaatmaatregelen spelen een belangrijke rol als het om de economie gaat. Zo moet vervuulende industrie vergroenen. Net als bij stikstof zijn ook de klimaatplannen van D66 ambitieuzer dan die van het CDA. Beide partijen willen de uitstoot omlaag brengen, maar D66 streeft naar een klimaatneutraal Nederland in 2040, terwijl het CDA daarvoor 2050 aanhoudt. D66 kiest naast subsidies ook voor meer regels en belastingen, zoals een plastic-heffing, het CDA pleit vooral voor subsidies en afspraken (en minder voor heffingen) om vervuulende industrie te vergroenen. In juni bleek CDA bijvoorbeeld voor het afschaffen van de CO₂-heffing op industrie, D66 reageerde verbolgen. Het CPB waarschuwt wel dat door de strengere regels van D66 bedrijven kunnen vertrekken, al verwacht het óók dat juist de vervuulende industrie kan krimpen en duurzamere alternatieven kan ontwikkelen.

Er zijn ook overeenkomsten. Zowel D66 als CDA investeert in spoor en wegen. D66 wil 26,5 miljard euro steken in bijvoorbeeld de Lelylijn (spoorlijn tussen de Randstad en het noorden), Merwedelijn (tramlijn tussen Utrecht en Nieuwegein) en de IJmeerverbinding (tussen Almere en Amsterdam).

Enkele andere thema’s hoeven volgens het verslag van verkenner Koolmees niet per se te worden onderzocht tijdens de gesprekken tussen CDA en D66, maar het is wel handig als dat toch gebeurt. Neem zorg en sociale zekerheid. Die zitten „impliciet” in zijn verslag, zei Koolmees donderdag. „Het is onvermijdelijk dat ook daarin keuzes moeten worden gemaakt.” Hij wees op de hogere uitgaven voor bijvoorbeeld defensie. „Dat geld moet wel worden gevonden. Mijn suggestie is om ook daar alvast keuzes in te maken. Niet in detail, maar wel richtinggevend.”

nrcwebwinkel

HAY

Butler trapje van eikenhout

- › Multifunctioneel en veelzijdig trapje
- › Gemaakt van stevig eikenhout
- › Ideaal als bijzettafel, kruk of bankje

De Butler is een slimme en veelzijdige huishoudhulp, ontworpen door Shane Schneck. Het is in de eerste plaats een trapje met twee extra treden, handig om bij hoge plekken te komen. Maar je kunt het ook gebruiken als bijzettafel, kruk of bankje naast je bed als je het niet als trap nodig hebt. Het is gemaakt van stevig eikenhout en komt volledig gemonteerd, dus je kunt het meteen gebruiken.

Bestel nu ›nrcwebwinkel.nl/butler

COP 31

Wie krijgt COP31? Strijd nog onbeslist

Terwijl de 30ste klimaattop nog bezig is, strijden Australië en Turkije om COP 31. Hoe langer dat duurt, hoe groter kans op verloren jaar.

Paul Luttikhuis
AMSTERDAM

In **Belém** moet ook worden beslist wie COP31 organiseert. FOTO AFP

Ook dit weekend op de klimaatop in Belém leverde het getouwtrek tussen Turkije en Australië geen winnaar op. Beide landen willen COP31, de volgende top, organiseren en willen niet inschikken. Als ze er deze week niet uitkomen, zit er weinig anders op dan dat die naar Bonn gaat, zetel van het klimaatbureau van de VN. Dat is ‘neutraal terrein’, zo is vastgelegd in het klimaatverdrag van Rio (1992).

Het organiseren van een klimaat-top wordt een steeds prestigieuzer opdracht. Ook al is het een immense klus en vergt het grote diplomatieke buigzaamheid, het voelt als de Olympische Spelen van het multilaterale - met tienduizenden deelnemers is er nauwelijks een grotere mondiale vergadering denkbaar.

Het gastland heeft als voorzitter grote invloed op de agenda en dus ook de uitkomst. Het succes van de klimaatop in Parijs tien jaar geleden wordtophetcontogeschreven van het geroutineerde Franse diplomatieke netwerk en voorzitter Laurent Fabius. Zoals het onervaren Deense onderhandelings-team in 2009 de schuld kreeg van mislukking van de top. Australië en Turkije behoren gek

genoeg tot dezelfde ‘regio’ binnen de indeling van de VN. De vijf VN-regio’s organiseren bij toerbeurt een klimaatop. Het organiserende land wordt bij consensus aangewezen – dus één van de twee landen moet bakzeil halen en het andere steunen. Dat Australië en Turkije in dezelfde groep zitten, is een overblijfsel van de Koude Oorlog. Destijds vormden de landen van het voormalige Warschau-

pact en de Sovjet-Unie tezamen de groep Oost-Europa.

De westerse wereld, dus inclusief Australië, Nieuw-Zeeland, Canada en de VS (formeel geen lid, maar waarnemer) behoren tot de groep ‘West-Europa en andere landen’ (WEOG). Ook Turkije, NAVO-lid en in de jaren vijftig sterk Europees georiënteerd, is lid van de WEOG, evenals Israël, dat door de Arabische landen niet werd geduld bij Azië.

Samen met de eilandstaten

Australië heeft de beste papieren. Het heeft steun van de meeste WEOG-landen en wil de top bovendien organiseren in nauwe samenwerking met de kleine eilandstaten in de regio – waarvoor klimaatverandering een existentiële bedreiging vormt. Daar komt bij dat Turkije zijn handen vol zal hebben aan de NAVO-top in juli.

Geen van de twee heeft een goede reputatie als het gaat om klimaatbeleid. Volgens website Climate Action Tracker, waarop wetenschappers de klimaatplannen van landen doorrekenen en beoordelen, zou het klimaatdoel van Turkije leiden tot een opwarming van 4 graden Celsius eind deze eeuw (*‘critically insufficient’*).

Australië doet het met plannen die passen bij opwarming van ruim 3 graden maar net iets beter (*‘insufficient’*). Per hoofd van de bevolking staat kolenproducent Australië er wel slechter voor. Met 14,5 ton CO₂ per capita (tegenover 5,9 ton voor de Turken) behoren Australiërs tot de grootste mondiale vervuilers.

Turkije stelde dit weekend voor de top gezamenlijk te organiseren. Maar daar heeft de Australische premier Anthony Albanese geen zin in. De VN-regels voorzien niet in die mogelijkheid. Het wordt, vindt Albanese, de hoogste tijd voor een klimaatop in de Pacificse regio.

Intussen vrezen ze in Bonn dat als de twee er niet uitkomen, zij te maken zullen krijgen met een logistieke nachtmerrie.

Wat geldt voor Duitsland, geldt overigens ook voor Turkije en Australië. Het gastland van COP31 zou in Belém al lang moeten meelopen met voorzitter Brazilië. Nu moeten de contacten worden gelegd, de standpunten worden verkend en de eigen positie worden verhelderd. Het risico dat volgend jaar voor de klimaatonderhandelingen een verloren jaar wordt, groeit met de dag.

Tienduizenden betogers voor het klimaat gingen zaterdag in Belém de straat op, onder meer in een **begravenis van fossiele brandstoffen**. FOTO ADRIANO MACHADO/REUTERS

KLIMAATTOP

Deelnemende staten moeten vooral aan hun beloftes worden gehouden

Eind deze week moet blijken in hoeverre de beloftes van landen op eerdere klimaattoppen worden omgezet in actie.

Laura Bergshoef
AMSTERDAM

„We praten niet langer over wat deze klimaatop moet doen - we *doen* het - maar we moeten streven naar meer.” Met deze woorden opende Simon Stiell, hoofd van het klimaatbureau van de Verenigde Naties, maandag de tweede week van de VN-klimaatop in de broeierige Braziliaanse Amazonestad Belém.

Brazilië wil dat op deze klimaatop de beloftes die landen tijdens eerdere klimaatoppen deden worden omgezet in actie. De tijd van praten is voorbij, vindt het gastland: de technische onderhandelingen door diplomaten over wat landen zouden moeten doen, zijn de afgelopen week afgerond, nu moeten concrete afspraken volgen.

Inmiddels zijn klimaatministers van de meeste landen gearriveerd om de onderhandelingen verder op de pakken in de tweede week. Ook de missionair klimaatminister Sophie Hermans en Eurocommissaris Wopke Hoekstra (Klimaat) zijn aanwezig. Later deze week, aan het eind van de top, moet er een slotverklaring komen.

Waar staan de onderhandelingen, nu we over de helft van de klimaatop zijn en de onderhandelingen politiek moeten worden? En wat viel verder op aan de eerste klimaatopweek?

De eerste week begon verrassend soepel. Het vaststellen van de

agenda, met onderwerpen waar tijdens de klimaatop over gepraat moet worden, veroorzaakte bij eerdere klimaatoppen verhitte discussies en neemt normaal meerdere dagen in beslag. Dit jaar was de agenda op de eerste dag al rond.

Brazilië had daarvoor een truc uitgehaald: moeilijke thema’s waren niet op de plenaire agenda gezet maar op de zogenoemde actie-agenda. Over punten op die agenda hoeft geen consensus worden bereikt, in tegenstelling tot de punten op de plenaire agenda. Nadeel is wel dat nog moet blijken in hoeverre punten op de actie-agenda tot resultaten leiden. Maar in elk geval hoefde er niet over iedere komma te worden gediscussieerd, waardoor de agenda snel tot stand kon komen.

Al even snel begonnen de technische onderhandelingen vast te lopen. Over belangrijke thema’s - waaronder tekortschietende nationale klimaatplannen en ‘inclusief klimaatbeleid’ - is vorige week nauwelijks overeenstemming bereikt.

Belangrijke onderhandelingen over dat laatste werden bijvoorbeeld belemmerd door een discussie over het woord ‘gender’. Vrouwen wereldwijd zijn extra kwetsbaar voor de gevolgen van klimaatopwarming omdat zij vaak minder financiële middelen hebben om in te zetten in noodsituaties, of omdat zij verder moeten lopen om water op te halen, als putten in de

buurt zijn opgedroogd, om enkele voorbeelden te noemen. Vandaar dat gendergelijkheid ook besproken wordt in Belém. Maar waar de meeste landen willen focussen op inclusieve klimaatplannen, ging het gesprek voor een groot deel over of het woord ‘gender’ in de teksten niet veranderd moest worden in ‘biologisch geslacht’. Dat is een controverste wens van onder meer het Vaticaan en Argentinië, die moeite hebben met begrippen als non-binair en transgender.

”

Ik spoor u aan om snel naar de moeilijkste kwesties te gaan

Simon Stiell hoofd VN-Klimaatbureau

„Deze poging om een enge definitie van gender op te leggen is een manier om de onderhandelingen te vertragen, het proces te belasten en ambitieuzere gesprekken te blokkeren”, reageerde Claudia Rubio Giraldo van de Women’s Environment & Development Organization in de Britse krant *The Guardian*.

Lichtpunten waren er zeker ook in de eerste week. Zo vonden er ambitieuze gesprekken plaats over het uitfasen van fossiele brandstoffen. Dat onderwerp staat niet op de officiële

agenda, maar dat überhaupt veel over het belang ervan gesproken werd als positief gezien.

Duidelijk is dat het klimaatbeleid van individuele landen (vooral) moet gaan over het geleidelijk uitfasen van fossiele brandstoffen, maar toch hebben landen dit onderwerp op eerdere klimaatoppen zo veel mogelijk vermeden. Het is nog spannend wat de precieze uitkomst van die gesprekken zal zijn.

Dat veel onderhandelingen nog weinig hebben opgeleverd, strookt niet met het voornemen om van COP30 de *cop of action* te maken. Toch kijkt niemand ervan op. Over het algemeen worden pas in de tweede week, tijdens de politieke fase, concrete beslissingen genomen. Pas dan zal blijken in hoeverre het ministers lukt concrete plannen op te nemen in het slotakkoord.

„Duidelijk is dat er enorm veel werk ligt voor ministers en onderhandelaars”, zei Stiell maandag verder in zijn speech over de komende dagen. „Ik spoor u aan om snel naar de moeilijkste kwesties te gaan”.

Zaterdag gingen tienduizenden mensen uit de hele wereld de straat op in Belém om de afgevaardigden op te roepen om actie te ondernemen. Dit is voor het eerst sinds de 26e klimaatop in Glasgow dat er weer ruimte was voor zo’n grote demonstratie - de laatste drie toppen waren in Egypte, Dubai en Azerbeidzjan, waar demon-

streren minder makkelijk gaat.

Tijdens een wandeling van zo’n vier kilometer zongen de activisten zaterdag (inheemse) liederen en hielden ze borden met teksten en getekende dieren in de lucht. Het meest opvallende: er werd een begravenis voor fossiele brandstoffen gehouden. Enkele in het zwart geklede vrouwen, met zwarte tranen als make up, droegen drie doodskisten, met de tekst ‘olie’, ‘steenkool’ en ‘gas’ met zich mee, aldus *The Guardian*. „Ons leven hangt af van de uitbanning van fossiele brandstoffen”, zei een van hen tegen die krant.

Dat actie noodzakelijk is, werd opnieuw duidelijk in de eerste klimaatopweek. Rondom de klimaatop verschenen doorgaans verschillende klimaatrapporten en dit jaar logen die er niet om. Begin vorige week hadden landen nog snel hun klimaatdoelen voor 2035 aangescherpt, maar uitvoering daarvan zou „weinig tot geen meetbare vooruitgang in de voorspellingen over opwarming van de aarde” tot gevolg hebben, stond in een rapport van de *Climate Action Tracker* (CAT) van vorige week.

Op de klimaatop van 2015 in Parijs spraken landen af om op de opwarming te beperken tot maximaal 2, en liever 1,5 graad in vergelijking met het pre-industrieel niveau. Met alle huidige plannen die landen hebben doorgerekend, stevent de wereld af op 2,3 tot 2,5 graden opwarming.

Outdoor Living Days

21 & 22 NOVEMBER 2025 | 09.00 - 17.00

- Presentatie nieuwe collectie tuinkamers
- Introductie steellook glazen wanden en het glazen draai-/vouwsysteem
- Ontvang tot € 5000,- voordeel bij aankoop van een tuinkamer
- Deskundig advies van onze professionele designers

Persoonlijk advies? Plan hier uw afspraak

Van van Ee · Boylestraat 56 Ede · 0342 49 28 11 · vanvanee.nl

De Renson Amani

NECROLOGIE **YVONNE KEULS (1931-2025)** SCHRIJVER

Schrijven en onrecht aankaarten waren voor haar één

De zondagavond overleden Yvonne Keuls wist maatschappelijke onderwerpen als drugsverslaving, het gebrek aan opvanghuizen en kindermisbruik voor een breed publiek aansprekend te maken. Ze floreerde in haar Indische romans.

Toef Jaeger
AMSTERDAM

‘Wees aimabel’, leerde Yvonne Keuls als kind. Het werd de leidraad van haar leven. De aimabele, maar ook strijdlustige schrijver Yvonne Keuls, die drugsproblemen, jeugdzorg, de rechterlijke macht en Nederlands-Indië vertaalde naar breed aansprekende verhalen, romans en ook toneel, overleed zondagavond in Den Haag na een kort ziekbed, zo maakte haar familie bekend.

Het leven van Yvonne Keuls, in 1931 geboren in het toenmalige Batavia als Yvonne Bamberg, werd gevormd toen ze acht jaar was. Op die leeftijd verrok het gezin waarvan zij de jongste dochter was naar Nederland, omdat haar vader tbc had en niet meer in Indonesië kon blijven. Haar moeder zou het nooit lukken om te wortelen in Den Haag, maar ze bracht wel verhalen mee. „Onze moeder kletste ons de oorlog door”, vertelde Keuls in interviews.

Dat was extra hard nodig toen haar vader in 1944, tijdens de Hongerwinter, zelfmoord pleegde. In een interview in 2006 in *Trouw* vertelde Keuls hierover: „Mijn vader bedacht dat hij de winter tocht niet door zou komen en dat het dus geen zin had langer te blijven leven. De anderen konden die ene boterham veel beter gebruiken. Bovendien had ik, de jongste van het stel, ook al tbc en was hij bang dat hij de rest van het gezin zou aanteksten”. Het was een van de belangrijke redenen waarom Keuls zichzelf omschreef als oorlogskind.

Haar vader komt in haar literaire werk minder voor dan haar moeder, maar een mooie uitzondering is de novelle *De tocht van het kind* (1990), waarin een zevenjarig meisje met haar Nederlandse vader en Indische moeder teruggaat naar Nederland. Haar moeder is die reis ziek van de ontworteling die ze tegemoet gaat nu ze haar familie heeft achtergelaten. Op de boot ontdekt ze dat ook haar vader kan vertellen, en hoe ze meer toenadering tot hem krijgt: „Hij bleek ineens een vriendelijker en spraakzaam mens”.

Eenmaal terug in Nederland kreeg Keuls haar eigen rol als verteller. Haar moeder weigerde namelijk schoenen te dragen en ging dus niet naar buiten. In *De tocht van het kind* schrijft ze: „In Holland zijn ze allemaal anders dan wij, ze hebben andere kleren, en andere schoenen. Niet van die zachte slofjes, maar harde schoenen, net een evangenis, met dikke zolen en veters die je voeten afsnoeren, net als bij de Chinese vrouwen. Je kan niet eens lopen van de pijn”. Het leidde ertoe dat Yvonne als kind de straat op moest om te kunnen vertellen wat er in de buitenwereld gebeurde, schrijft ze in *Mevrouw mijn moeder* (1999).

De les zat er dus al vroeg in: het verhaal is belangrijk, en dat blijkt vooral uit de Indische romans en verhalen over de familie, met een hoofdrol voor haar moeder. Die werken – waartoe ook de verhalen bij de recepten in *Aan tafel met Yvonne Keuls* (2000) behoorden – zijn wat intiemer dan haar vroege romans en geven alle ruimte aan de achtergrond van moederskant, alsof de ontworteling er enigszins mee ongedaan kon worden gemaakt.

In *Lowietjes smartegeld* (2003), waarin Keuls vertelt over de mishandeling van een tante door de Japanners tijdens de Tweede Wereldoorlog, is de sociale bevlogenheid terug te zien die haar vroege werk ook typeert. Waarom die Indische boeken pas later kwamen, beschrijft ze in het autobiografische *Madame K.*, waarin verteld wordt over een getalenteerd en fantasievol kind dat naar Nederland gaat, zich ontwikkelt tot iemand met een gezin, veel sociale contacten heeft en een carrière als schrijver opbouwt.

Dat Keuls schrijver zou worden, stond aanvankelijk niet in de sterren geschreven. In *Mevrouw mijn moeder* vertelt ze dat een leraar op school haar moeder ervan wilde overtuigen dat toneel een goed

had gezien bij JOS, en werd bewerkt voor theater. Dat was een succes; Keuls kreeg prijzen, het stuk werd in tien talen vertaald en in 25 Europese theaters gespeeld. Over de toneelversie schreef de *Volkskrant* in 1977: „Yvonne Keuls gaat niet in op de achtergronden van het falen van de ambtelijke broeders, noch op die verwaarlozing van het achtererf. Ze laat zien, in uiterst beknopte silhouetten van een handvol slachtoffers, wat het tweewegbrengt: wrakken aan wie de samenleving voortdurend hun tekortschieten verwijt.”

De geëngageerde schrijver die onderwerpen als drugsgebruik, het gebrek aan opvanghuizen en kindermisbruik voor een breed publiek in aansprekende verhalen presenteerde, was geboren. Keuls’ verhalen, die ooit begonnen waren om haar moeder een andere wereld voor te schotelen, werden boeken die machtsverhoudingen aan de kaak stelden.

Dat gold voor *De moeder van David S.* (1980), over de moeder van een drugsverslaafde, dat verfilmd werd in 1982 en dat gevolgd werd door *Het verrotte leven van Floortje Bloem* (1982). Die roman baseerde ze op haar ontmoetingen met prostituees die aan de heroine verslaafd waren. Na een tv-interview bij Sonja Barend stuurden kijkers geld op voor het opzetten van een hulpbus voor heroïneprostituees.

Beledigen is erger

Ze ontving na dat optreden ook een brief van een jongen die zich afvroeg waarom ze alleen over meisjes had geschreven. Die vraag pakte ze op, waarna ze kwam met *Annie Berber en het verdriet van een tedere crimineel* (1985), over verslaafde prostituees en het seksueel misbruik van een kinderrechter die de taak had om die kinderen juist in bescherming te nemen. In *NRC* stelde de toenmalige procureur-generaal van de Hoge Raad dat ze het boek voor „eigen gewin” had geschreven, sommige lezers lieten haar in de steek en ook collega-auteurs gaven niet thuis toen ze om openlijke steun vroeg. De zaak werd geseponeerd, de kinderrechter in kwestie kreeg eervol ontslag.

Haar laatste roman, *Gemmetje Victoria* (2021), is wederom een aanklacht tegen de jeugdzorg, deze keer in de vorm van de zeventienjarige moeder die van het kind Gemmetje bevalt en bij wie het kind, ondanks protesten van de moeder, na de bevalling direct wordt weggehaald door jeugdzorg.

Ook in dit boek liet Keuls feit en fictie samengaan, zoals ze al vroeg in haar werk deed toen dat nog minder gebruikelijk was. Inmiddels is het als literair procédé niet meer weg te denken, en misschien hebben we dat ook deels aan Keuls’ moeder te danken: „Natuurlijk is het echt waar”, zei haar moeder als ze een familieverhaal vertelde. „Maar misschien is niet alles echt waar. En je moet nooit vragen of het echt waar is, dat is beledigend. En beledigen is altijd nog erger dan de waarheid niet spreken.”

FOTO LEO VAN VELZEN

EXPLOSIE

Sabotage Poolse spoorlijn, ‘cruciaal’ voor Oekraïne

AMSTERDAM

In het oosten van Polen is zondag een deel van het treinspoor opgeblazen. „Een niet eerder vertoonde sabotageactie”, schrijft de Poolse premier Donald Tusk op X over de explosie. Het spoor, dat van Warschau naar Lublin loopt, is volgens hem „van cruciaal belang” voor het leveren van hulpgoederen aan Oekraïne.

Tusk bezocht maandagochtend het spoor op de plek van de aanslag, bij het dorp Mika. Volgens de premier was de explosie bedoeld om een trein op te blazen. Verderop op het spoor vond ook een vernieling aan het spoor plaats, die een botsing tussen treinen had kunnen veroorzaken. „Gelukkig is een tragedie voorkomen, maar dit is een hele serieuze zaak”, aldus Tusk. (NRC)

Verwoest stuk spoor op de lijn Warschau-Lublin. FOTO ANP/EPA

ASIEL

Mikael en moeder mogen blijven

AMSTERDAM

De in Nederland geboren Mikael (13) en zijn moeder mogen tóch blijven, bevestigde een woordvoerder van de Amsterdamse burgemeester Halsema maandag. In april werd Mikael’s laatste asielerzoek nog afgewezen door de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), wat betekende dat hij naar Armenië zou moeten.

Omdat Armenië door de IND als veilig wordt beschouwd, werd het asielerzoek van zijn moeder afgewezen. Omdat ze daarna zonder vergunning in Nederland bleef, besloot de Raad van State in juli 2024 dat Mikael geen recht had op een Afsluitingsregeling, die het kinderpardon heeft vervangen. (NRC)

BINNENHOF

Verbouwing duurt tot 2031

AMSTERDAM

De verbouwing van het Binnenhof wordt opnieuw duurder en zal jaren later dan verwacht klaar zijn. Dat maakte verantwoordelijk minister Mona Keijzer (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening, BBB) maandag bekend. Keijzer verwacht nu dat het project

in de zomer van 2031 is afgerond en minimaal 2,7 miljard euro zal kosten.

Oorspronkelijk zou de verbouwing eind 2026 klaar zijn en 475 miljoen euro kosten; de nieuwe raming komt dus neer op een uitloop van vijf jaar en ruim 2 miljard euro extra. Het complex bestaat uit 20 verschillende monumenten en 65 gebouwen, waarvoor veelal gespecialiseerd bouwpersoneel nodig is. Onder het complex blijken bovendien tal van archeologische vondsten te liggen. (NRC)

EPSTEIN-FILES

Trump nu opeens voor vrijgeven

AMSTERDAM

De Amerikaanse president Donald Trump heeft zondagavond opgeroepen tot steun voor de vrijgave van het Epstein-strafdossier. „Republikeinen in het Huis zouden moeten stemmen om de Epstein-bestanden vrij te geven, want we hebben niets te verbergen”, schreef hij op Truth Social. De oproep is opvallend, omdat Trump zich de afgelopen maanden juist verzette tegen openbaarmaking.

Het Huis van Afgevaardigden stemt dinsdag over een wetsvoorstel dat het ministerie van Justitie zou verplichten zoveel mogelijk stukken uit het strafdossier van zedendelinquent Jeffrey Epstein vrij te geven. (NRC)

movir

**“Eén gesprek. Eén diagnose.
En ineens stond mijn hele leven op z’n kop.”**

**Wat doe je als je werk en gezondheid tegelijk onder je vandaan schuiven?
Luister naar het verhaal van Pierre in de podcast
Samen Zelfstandig van Movir.**

“Ineens zat ik met een diagnose die alles veranderde”

Luister hier

In 2024 lag de Autoriteit Persoonsgegevens nog dwars, nu zegt de Raad van State dat het wetsvoorstel zorgvuldig genoeg is.

Toenmalig minister Eppo Bruins (Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, NSC) stuurde daarop een wetsvoorstel (wijziging Archiefwet 1995) naar de Raad van State waarin digitale publicatie, inclusief nog levende "gedachten" toch mogelijk is als het gaat om archieven over zeer ernstige gebeurtenissen zoals genocide, oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid. Dan weegt het publieke belang zwaarder dan de privacybescherming van nog levende personen. De Raad noemt de manier waarop dat in het wetsvoorstel geregeld is, „een zorgvuldige en evenwichtige afweging van grondrechten, waarden en belangen die in het geding zijn”.

Voorwaarden

De Raad van State adviseert wel nadere voorwaarden in de wet op te nemen over de manier waarop dergelijke 'beperkt openbare' archieven digitaal gepubliceerd kunnen worden. Dat kan, bijvoorbeeld, door die voorwaarden per archief te omschrijven in een Algemene Maatregel van bestuur (AMVB). Daarin kan de archivaris re-

Dossiers van CABR in het **Nationaal Archief**. FOTO JEROEN JUMELET/ANP

Sinds begin dit jaar kunnen onderzoekers en nabestaanden wel bij het Nationaal Archief terecht voor dossieronderzoek. Begin volgend jaar volgt uitbreiding van het aantal plekken waar dat kan, bij Regionale Historische Centra door het hele land. Pas als de wetswijziging is goedgekeurd door de Eerste en Tweede Kamer, kan verder gewerkt worden aan digitale publicatie van dat CABR-archief.

kening houden met de ouderdom van de archieven, de reden waarom het maatschappelijk relevant is om die archieven digitaal te publiceren en de mogelijke gevolgen voor personen die genoemd worden. Dat kan volgens de Raade niet alleen aan de be-

trokken archivaris worden overgelaten, maar moet in dit wetsvoorstel geregeld zijn. De Raad adviseert daarom om het wetsvoorstel eerst aan te passen, voordat de regering het aan de Tweede Kamer stuurt.

Het was de bedoeling dat het

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs
329,00-
229,-

AENO
Infrarood
verwarming

Leverbaar in
wit en zwart

> Geschikt tot 30 m² met een laag energieverbruik
> Eenvoudige installatie, vereist geen extra gereedschap
> Zowel bevestiging aan de muur of vrijstaand op de vloer te plaatsen

Neem afscheid van traditionele verwarmingssystemen. Dit infrarood verwarmingspaneel van AENO maakt gebruik van infraroodtechnologie om de lucht en objecten in de ruimte te verwarmen, zonder lucht te verplaatsen en de luchtvochtigheid in de ruimte te verminderen. Net als de aangename warmte van de zon. Een verwarmingspaneel van de nieuwe generatie met energiebesparende en milieuvriendelijke verwarmingstechnologie, ontworpen om je comfort te verbeteren en geld te besparen. Deze AENO infraroodverwarming werd in 2023 bekroond met de prestigieuze Red Dot Award, in de categorieën "Verwarming en Klimaattechnologie" en "Slimme Producten", en combineert innovatie met elegantie.

Inclusief stand en muurbevestiging

red dot design award
winner 2023

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/verwarming

In België wordt al in grote hoeveelheden vuurwerk verkocht aan Nederlanders. Tegen de zin van de burgemeesters van Baarle.

Pim van der Hulst

BAARLE-HERTOG

Levi en Joppe komen al jaren in Baarle, zoals de twee dorpen gezamenlijk bekendstaan. Baarle-Nassau is de Nederlands gemeente, Baarle-Hertog de Belgische. De dorpen vormen samen een lappendeken van stukjes Nederland en België: met acht enclaves van Baarle-Nassau - omgeven door Belgische grond - en 22 enclaves van Baarle-Hertog, omgeven door Nederland. Stoetpogels met kruisjes markeren de grenzen, die door voordeuren en winkelstraten lopen. In coronatijd spande de Zeeman een lint door de winkel om het Nederlandse deel van het Belgische deel (dat gesloten bleef) te scheiden.

Overlast

Wie de Kapelstraat vol Belgische vuurwerkwinkels verlaat, keert terug in Nederland en komt uit bij het gemeentehuis van Baarle-Nassau. Daar komt Philip Loots, burgemeester van Baarle-Hertog, de werkkamer van collega Marjon de Hoon-Veulenturf binnenlopen. Samen proberen ze de vuurwerkverkoop en -opslag in hun gemeenschap, wat sinds de jaren tachtig gebeurt, te stoppen.

Vanaf augustus komen Nederlanders naar Baarle-Hertog om vuur-

werk in te slaan, zien de burgemeesters. Dit jaar is het vooralsnog „rela-

Boven: Vuurwerkverkoop over de grens in België. **Linksonder:** De burgemeesters van Baarle-Nassau (l) en Baarle-Hertog (r). FOTO'S MERLIN DALEMAN

tief rustig", zegt De Hoon-Veelenturf. Er was afgelopen jaren volgens haar wel sprake van veel overlast: "Kopers zetten hun auto op de oprit van huizen en geven een grote mond als bewoners vragen of ze weg willen gaan. Ze intimideren. Er is zelfs vuurwerk gegooid naar bewoners of hun hondjes." De gemeentes krijgen "heel veel klachten", zegt ze, al noemt de burgemeester geen aantallen.

Bewoners voelen zich ook onveilig. Deze maand kreeg burgemeester Loots bijna vijfhonderd bezwaarschriften van inwoners aangeboden tegen de bouw van een vuurwerkslag in het dorp. Het is de vraag hoe onveilig het vuurwerk in Baarle is. In de opslag van Belgische winkels mag omgerekend maximaal 650 kilo vuurwerk liggen, een fractie van het maximum van 10.000 kilogram dat in Nederlandse opslagplaatsen is toegestaan.

„We zijn hier natuurlijk geen Enschede“, zegt burgemeester De

Hoon-Veelenturf. „Maar als hier iets misgaat, moeten mensen wel hun woning verlaten, heeft de Veiligheidsregio onderzocht.” Ook licht vuurwerk in een opslag kan een massa-explosie veroorzaken, concludeerden onderzoekers in een rapport over de vuurwerkrampen in Culemborg (1991) en Enschede (2000).

“

We gaan expres
doordeweeks

Levi (13) kocht vuurwerk in België

Loots maakt zich vooral zorgen over de busjes die klaarstaan en rondrijden om de winkels meermaals per dag te bevoorraden. Daarin mag 330 kilogram vuurwerk worden vervoerd. „Daar zit nul beveiliging in.” Afgelopen jaren gaf Loots geen

nieuwe vergunningen af voor vuurwerkverkoop en -opslag. Over een aantal van die besluiten lopen nog rechtszaken. „Handelaren verdienen er veel geld mee”, zegt Loots, „dus blijven ze procederen.” Zodoende blijven de winkels voorlopig open, zonder vergunning: pas als de rechter heeft geoordeeld, kunnen overheden zoals de gemeente volgens Loots handhaven.

Te weinig capaciteit

Intussen komen de Nederlanders meestal ongezien weg met het gekochte vuurwerk. De politie heeft te weinig capaciteit om te handhaven of geef dat te weinig prioriteit, zegt De Hoon-Veelenturf.

Loots vreest „een waterbedef-
fect”, zodra volgend jaar het landelij-
ke vuurwerkverbod in Nederland in-
gaat. Daarom werkt hij met de
Vlaamse viceministerpresident Ben
Weyts aan een voorstel voor een
vuurwerkverbod in België. In Neder-

land vroeg De Hoon-Veelenturf dit jaar toenmalig minister Barry Madlener van Infrastructuur en Waterstaat (PVV) om hulp bij het stoppen van vuurwerkverkoop in de grensmeentes. Binnenkort komt het ministerie op werkbezoek. Een Europees vuurwerkverbod zien beide burgemeesters als ideale oplossing.

Vuurwerkhandelaars in de Kapelstraat willen niet met *NRC* in gesprek, een enkeling alleen geanonimiseerd. Zo is een van deze handelaars gefrustreerd over het gemeentelijk verzet. Zijn winkel wordt vaak gecontroleerd, maar krijgt nooit een boete, zegt hij. De handelaar heeft het idee dat hij wordt aangekeken op het zware vuurwerk dat tegenwoordig wordt gebruikt om aanslagen te plegen, zoals cobra's. „Het is afgunst: wij doen niets illegaals. Ik ben ook maar een boerenul die vuurwerk aan tuig verkoopt. De burgemeester wil gewoon scoren, zodat hij opnieuw verkozen wordt.”

Ontdek de mooiste cadeaus

BLOOMING GOOD Zijden kerstboeket

Adviesprijs
139,-
119,-

BLOOMING GOOD Kunstkerstkrans

Ø 51cm

Adviesprijs
99,-
79,-

Kunstkerstboom met verlichting

Adviesprijs
vanaf
199,-

- › Niet van echt te onderscheiden, zonder naalduitval
- › Gaat jarenlang mee, onderhoudsvrij én stijlvol
- › Verkrijgbaar in de hoogtes 185 en 215 cm

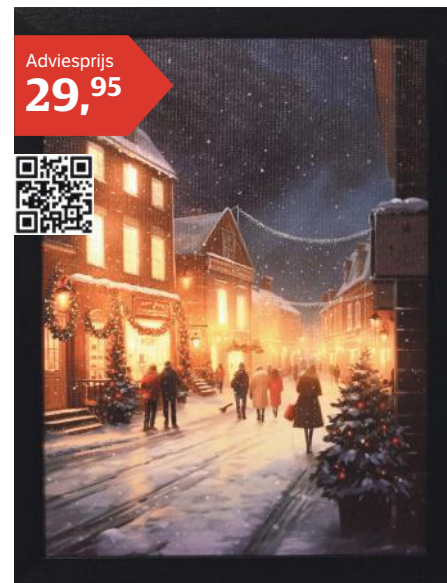
Kunstboom met verlichting

Adviesprijs
79,-

Schilderij op led-canvas

Adviesprijs
29,95

Decoratieve kerstkrans

Adviesprijs
89,95
34,95

RÄDER City Bowl schaal

Adviesprijs
89,95
69,-

&KLEVERING Waxinelichtjeshouders

Adviesprijs
37,50
28,50

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/kerst

INTERVIEW **KAT ABUGHAZALEH** DEMOCRATISCH KANDIDAAT

'Jullie zijn *f***ing* senatoren van de VS! Sta op voor de mensen in je district!'

Kat Abughazaleh wil volgend jaar voor de Democraten het Huis van Afgevaardigden in. Ze is extreem kritisch over haar partij.

Milo van Bokkum

CHICAGO

Waar moet het heen met de Democratische partij in de Verenigde Staten? Die vraag is urgent nu zich exact een jaar voor cruciale verkiezingen duidelijke scheidslijnen aftekenen. Centristisch opstellen of juist verder naar links? Hoe oppositie te voeren tegen Trump? Wel of niet samenwerken met Republikeinen? Dat laatste leidde afgelopen week tot intern gedoe toen acht Democratische senatoren instemden met het opheffen van de shutdown. Deels was dat geveinsd, maar er was ook echt frustratie. De roze wolk van de gewonnen verkiezingen begin november was meteen voorbij.

Een uitgesproken stem op de linkerflank die vindt dat de partij veel radicaler oppositie moet voeren, is Kat Abughazaleh (26). De Amerikaanse met Palestijnse roots wil volgend jaar voor een district in het noorden van Chicago het Congres in. Abughazaleh, die in de media werkte en prominent is op TikTok, heeft een spannende voorverkiezing te winnen, maar geniet vanwege haar Gen Z-leefstijl en standpunten veel aandacht.

Als ze de *primary* in het zeer progressieve district wint, is ze in feite zeker van een zetel in het Huis. Abughazaleh's bekendheid kreeg eind oktober een extra impuls toen bleek dat ze wordt vervolgd voor het 'hinderen van wetsuitoefening' bij een protest tegen de vreemdelingenpolitie ICE. Abughazaleh zou met vijf anderen een ICE-auto geblokkeerd en vernield hebben; zelf spreekt ze van „politieke vervolging“.

Vorige week woensdag werd ze voorgeleid. Twee dagen later sprak NRC haar op haar campagnehoofdkwartier in Chicago.

U noemde het einde van de shutdown op Instagram „fucking beshamend“. Wat is hier volgens u misgegaan?

„Dit was een enorme fout. Waarom zijn Amerikanen dagenlang door een hel gegaan als Democraten vervolgens opgeven? Het lijkt net alsof de partijleiding allergisch is voor macht. Het Amerikaanse volk wist dondersgoed wie verantwoordelijk was voor de shutdown. De Republikeinen waren dicht bij opgeven. En toen zijn acht mensen overstag gegaan.“

Wat zegt dit volgens u over de partij?

„Veel van onze leiders zijn niet sterk genoeg voor dit moment. Ze opereren met ouderwetse ideeën, alsof dit 2012, 2014 is.“

Sommige Democraten gaven toe dat ze geen idee hadden hoe de shutdown tot een einde moest komen. Wat had er wat u betreft moeten gebeuren?

„Democraten hadden hun middelen moeten gebruiken om mensen te helpen. Er gaan jaarlijks miljoenen dollars naar campagnes. In mijn campagne gebruiken we geld om

Kat Abughazaleh. Onder: in actie tegen ICE. FOTO'S ELIANA MELMED PHOTOGRAPHY, DAVE DECKER/ZUMA PRESS WIRE

mensen met elkaar in aanraking te laten komen en hun levens te verbeteren. Stel je eens voor dat alle machtige mensen in de wereld dat ook zouden doen. Het is niet alleen overtuigend vanuit een politiek perspectief, het is ook het juiste ding om te doen.“ Abughazaleh's kantoor doet ook dienst als plek waar kleren en voedsel worden uitgedeeld.

Begin november hebben gematigde Democratische kandidaten gewonnen bij gouverneursverkiezingen. U vindt dat de partij geobsedeerd is door het idee 'stemmen winnen van rechts'. Is dat geen succesvolle strategie?

„Wat mij meer tegenstaat, is proberen aantrekkelijk te zijn voor rechts door [ex-Republikein] Liz Cheney rond te paraderen of trans mensen of immigranten voor de bus te gooien.“ Presidentskandidaat Kamala Harris voerde campagne met Liz Cheney in de hoop Republikeinen aan te trekken, en sommige Democraten laten zich kritisch uit over transrechten. „Je gaat nooit winnen van Republikeinen door ze te verslaan in Republikeinseheid. Mensen voelen dat.“

Abughazaleh maakt duidelijk dat ze de winnaars van deze verkiezingen, Mikie Sherrill in New Jersey en Abigail Spanberger in Virginia, niet als het probleem ziet. Ze spraken zich hard uit tegen Trump. „Kandidaten die dat deden, waren succesvol.“

„Wat mij meer tegenstaat, is proberen aantrekkelijk te zijn voor rechts door [ex-Republikein] Liz Cheney rond te paraderen of trans mensen of immigranten voor de bus te gooien.“ Presidentskandidaat Kamala Harris voerde campagne met Liz Cheney in de hoop Republikeinen aan te trekken, en sommige Democraten laten zich kritisch uit over transrechten. „Je gaat nooit winnen van Republikeinen door ze te verslaan in Republikeinseheid. Mensen voelen dat.“

Wat kan je doen als partij zonder de Senaat, het Huis en het Witte Huis?

„Puur omdat je geen meerderheid hebt, ben je niet machteloos of zo. Jullie zijn *fucking* senatoren van de Verenigde Staten! Je moet je platform, macht en privilege gebruiken op elke mogelijke manier. Sta op voor de mensen in je district. Communiceer met ze. Laat zien dat je aan hun kant staat.“

„Naar de protesten tegen ICE komen zo weinig politici. Terwijl: hun aanwezigheid maakt het veiliger.“

In de partij is veel discussie geweest over de slogan 'schaf ICE af'. Vindt u dat ICE afgeschaft moet worden?

„ICE moet absoluut afgeschaft worden. Elke overheidsdienst die functioneert als geheime politiemacht zou niet moeten bestaan.“

Misschien zijn mensen het niet eens met de methoden van ICE, maar ze willen wel dat er iets gedaan wordt tegen immigratie.

„De Republikeinse partij voedt graag het beeld dat ICE geaccepteerd wordt, terwijl veel mensen ervan walgen. De Democraten doen het verkeerd door te reageren op dit beeld. Ze snappen niet dat het kwade trouw is, waardoor ze een platform geven aan deze ideeën.“

„Natuurlijk zijn er veel mensen die Trump steunen. Ik ben opgegroeid als Republikein. Maar er is een veel grotere groep die in een bubbel van desinformatie van Rupert Murdoch zit. Ze worden gemanipuleerd door rechts. Het onderwijs wordt afgebroken en dan horen ze: je moet bang zijn vanwege immigranten. Democraten moeten stoppen met stemmers dit kwalijk te nemen. Ze moeten een visie presenteren die niet om angst gaat.“

Kan dit een electorale valstrik zijn van Republikeinen? Ze willen maar al te graag dat Democraten zeggen dat ICE afgeschaft moet worden.

„Ik denk echt van niet. De manier waarop ICE nu functioneert... Waarom dragen ze maskers als ze 's nachts bij mensen thuis inbreken? „We kunnen niet functioneren als land totdat we ICE hebben afgeschaft en deze mensen in rechtszaken verantwoord hebben laten afleggen.“

VERENIGD KONINKRIJK

Pas na twintig jaar permanent verblijf

De Labour-regering presenteerde maandag de meest ingrijpende maatregelen tegen illegale migratie in „moderne tijd”.

Hanna Hosman
AMSTERDAM

Met Deense ingrediënten presenteerde minister van Binnenlandse Zaken Shabana Mahmood maandag wat ze de meest ingrijpende maatregelen tegen illegale migratie „in de moderne tijd” noemt. Het beleid beoogt minder aanvragen, meer uitzettingen, en legale en veilige routes voor vluchtelingen.

Meest in het oog springend is dat mensen pas na twintig jaar een aanvraag mogen indienen voor een permanente verblijfsvergunning. In het strenge Denemarken is die termijn doorgaans acht jaar. In Nederland kan zo'n aanvraag worden ingediend na vijf jaar, dat is nu ook in het Verenigd Koninkrijk het geval. Een asielstatus kan bovendien worden ingetrokken als de situatie in het land van herkomst niet bedreigend is.

De Britse Labourregering ziet zich onder druk van toenemende populariteit van het radicaal-rechtse Reform genoodzaakt om maatregelen te nemen tegen immigratie. Labour-parlementariërs zijn kritisch. De plannen

Een Brits reddingsschip vaart naar een opblaasboot met migranten op het Kanaal, in april dit jaar. FOTO BEN STANSALL / AFP

zijn „draconisch”, zei Diane Abbott, „dystopisch” oordeelde Nadia Whitome, en „wreed”, aldus Sarah Owen. Nigel Farage, leider van het radicaal-rechtse Reform, bereidt zich voor op teleurstelling: minister Mahmood „klinkt als een Reform-politicus”, maar de plannen worden door te veel tegenstand vast niet geïmplementeerd, vermoedt hij.

Europees verdrag
Om het land minder aantrekkelijk te maken presenteerde minister Mahmood maandag een aantal plan-

nen. Het VK zal een strengere interpretatie handhaven van een deel van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, is het voornemen. Zo moet het recht op familiehereniging alleen nog voor directe gezinsleden gelden. En de regering herhaalt een plan om bescherming tegen 'onmenselijke en vernederende behandeling' minder ruimhartig te maken.

Ook naar Deens voorbeeld: mensen met waardevol bezit, zoals geld of sieraden, moeten dat gebruiken om bij te dragen aan hun levensonderhoud. Minister voor Grensbewaking

en Asiel Alex Norris benadrukte maandag dat er geen trouwingen met sentimentele waarde afgepakt zullen worden, maar dat er wel zal worden gekeken naar bezit als sieraden, auto's of e-bikes.

Mahmood wil ook snijden in de ondersteuning en zorg voor asielzoekers. Het land kent een zorgplicht, asielzoekers moeten ondersteund worden met huisvesting en krijgen een toelage. Dat wordt afgeschaft voor mensen die niet werken of de wet overtreden.

Mahmood verdedigde haar beleid

met een opiniestuk in *The Guardian*. „Ik weet dat sommige maatregelen tegenstand zullen ondervinden”, schrijft ze. In haar brief stelt ze dat het beleid juist nodig is om steun voor het asielsysteem te behouden. „In een land waar verdeeldheid in de straten opgeklopt wordt, zullen we geen eenheid krijgen tot we onze grenzen in ere herstellen.”

Denen

Het 'Deense model' bestaat uit een opeenstapeling van beleid dat het asielzoekers moeilijk maakt, en vooral: strenger is dan de andere landen. Asielzoekers hebben er minder recht op sociale voorzieningen, korte verblijfsvergunningen, en de lat voor een permanente verblijfsvergunning ligt er heel hoog.

Daarnaast herziert het land de asielwetgeving bovengemiddeld vaak, zodat het 'de strengste' kan blijven. Ondertussen tekent zich in Denemarken tegenstand af. Bij regionale en lokale verkiezingen die dinsdag in het land gehouden worden, lijkt de kans groot dat de hoofdstad Kopenhagen voor het eerst sinds 1938 (invoering van het huidige systeem) géén burgermeester van premier Frederiksen's sociaal-democratische partij zal hebben. „Het strenge immigratiebeleid valt niet goed bij *big city voters*”, verklaart verkiezingsonderzoeker Martin Vinæs Larsen (Universiteit Aarhus) bij Euractiv. Het verlies is ten gunste van groenlinkse partijen.

Advertentie

nrcwebwinkel

Weekdeals

ONZE FAVORIETEN

BEDDINGHOUSE

Warme flanelen dekbedovertrekset

- › Hoogwaardige kwaliteit; geborsteld katoen flanel
- › Voelt heerlijk zacht aan en houdt je lekker warm
- › Verkrijgbaar in verschillende kleuren en dessins
- › Bekijk alle bedtextiel van Beddinghouse online

ADVIESPRIJS VANAF
~~69,95~~
39,95

ADVIESPRIJS VANAF
~~79,95~~
39,95

BEKIJK ALLES VAN BEDDINGHOUSE ONLINE

Tot
50%
korting

VINCE DESIGN

Eetkamerstoelen - set van 2

ADVIESPRIJS
~~399,95~~
169,95

GEMAAKT VAN BOUCLÉ IN 3 VERSCHILLENDE KLEUREN

- › Met een modern chromen frame en zitting van luxe bouclé stof
- › Past in vele verschillende soorten interieurs
- › Verkrijgbaar in 3 trendy kleuren

58%
korting

FLINQ

Tafellamp Lume

ADVIESPRIJS
~~99,99~~
29,99

LEDLAMPEN VOOR BINNEN EN BUITEN

- › 3 lichtstanden (warm wit, neutraal en koud wit) met dimfunctie en geheugenstand
- › Oplaadbaar via USB-C en volledig draadloos te gebruiken
- › Energiezuinig en duurzaam – levensduur van 40.000 uu

70%
korting

TRAVELIN'

3-in-1 dames- en herenparka's

ADVIESPRIJS
~~299,95~~
119,95

MET LOSSE BINNEN- EN BUITENJAS

- › Veelzijdig te dragen, alleen de buitenjas, binnenjas of samen voor ultieme warmte
- › Water- en winddicht, ademend en met volledig getapete naden
- › 2-way rits met klittenband en drukknoepen, verstelbare manchetten en capuchon

60%
korting

TEN CATE

Donzen 4-seizoenen dekbed

ADVIESPRIJS VANAF
~~439,95~~
169,99

GEVULD MET EENDEN- OF GANZENDONS

- › Warm dekbed met 2 losse delen voor de zomer en winter die samen te combineren zijn
- › Dons geeft goede warmte-isolatie en vochtregulatie
- › Met luchtige tijk van extra sterk en zacht katoen

Tot
61%
korting

Advertentie

nrcwebwinkel

Adviesprijs
~~69,95~~
59,95

WARM ON BIKES

Fietswanten

Nooit meer koude handen tijdens het fietsen

- › Zachte voering en waterafstotend materiaal
- › Gemaakt van 10 gerecyclede plastic flessen
- › Met reflecterende biezen voor zichtbaarheid

Altijd warme handen op de fiets, zonder gedoe met losse handschoenen. De fietswanten van Warm on Bikes zijn dé oplossing voor iedereen die ook in de winter comfortabel wil fietsen. Deze stijlvolle fietswanten hebben een zachte binnenkant die je handen heerlijk warm houden en zijn gemaakt van 10 gerecyclede plastic flessen. De buitenkant van de fietswant is volledig waterafstotend, zodat regen en kou geen kans krijgen.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/fietswanten

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/weekdeals

KANAAL 14

Zaak tegen tv-zender Israël om ophitsing: ‘het is geen incident’

Advocaten en maatschappelijke organisaties eisen een strafrechtelijk onderzoek tegen tv-zender Kanaal 14 wegens „systematische” ophitsing door presentatoren en gasten tot racisme en genocide tegen Palestijnen.

Lucia Admiraal
JERUZALEM

Het is 15 oktober 2023. De Israëlische tv-zender Kanaal 14 zendt een videoboodschap uit van de populaire Israëlische zanger Eyal Golan: „Wis Gaza volledig uit, laat daar geen enkele persoon achter.”

Het is een week na de Hamas-aanval van 7 oktober. Diezelfde dag was Israël begonnen met hevige bombardementen op Gaza, gevolgd door een grondoffensief.

Twee dagen later kijkt Kanaal 14-presentator Shai Golden de camera in: „We komen naar Gaza. We komen naar Libanon. We komen naar Iran. We komen overal naartoe [...] Houd er rekening mee hoeveel van jullie we zullen vermoorden, en hoeveel van jullie we zullen afslachten voor elk van de 1.300 die jullie hebben vermoord en beroofd. Zulke getallen hebben jullie in de geschiedenis van de Arabische natie niet gezien.”

Golden vervolgt: „We komen jullie vernietigen. Vernietigen. Vernietigen. Deel deze video met al je vrienden, zodat ze weten wat we met jullie zullen doen.”

De uitspraken van de presentator vormen een „directe oproep tot genocide”, zegt de Israëlische mensenrechtenadvocaat Michael Sfard telefonisch vanuit Tel Aviv. „Hij gebruikt hier het Hebreeuwse woord *lehashmid*, wat letterlijk vernietigen betekent.”

Lijst

De woorden van Golan en Golden zijn opgenomen in een lijst van ruim tweehonderd uitspraken op Kanaal 14 sinds 7 oktober 2023. Volgens de drie Israëlische maatschappelijke organisaties die ze verzamelden gaat het om uitspraken die „oproepen tot of steun verlenen aan het plegen van genocide” of „oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid”.

Volgens de organisaties - het Israëlisch Democratisch Blok, het Zulat Instituut voor Gelijkheid en Mensenrechten en de Beweging voor Eerlijke Regelgeving - heeft Kanaal 14 talloze uitspraken uitgezonden waarmee Palestijnen worden ontmenselijkt, met gebruik van termen als „ratten” en „dieren”, en pleidooien om Gaza te „vernietigen” of te „zuiveren”.

In een brief van 23 september 2024 aan de Israëlische procureur-generaal Gali Baharav-Miara, ingezien door NRC, riepen drie advocaten, onder wie Sfard, namens de organisaties op tot een strafrechtelijk onderzoek naar de zender. Ook dienden zij een petitie in bij het Israëlische Hoogerechtshof.

Nadat het Hooggerechtshof de staat verschillende malen uitstel had verleend, kwam de procureur-generaal eind oktober dit jaar met een reactie, waarin zij de petitie voorbarig noemde en zei het materiaal nog te beoordelen. Het kanaal zelf ontkende in zijn reactie dat het heeft opgeroepen tot genocide. De opstellers van de petitie hopen dat er alsnog een strafrecht-

lijk onderzoek naar de zender komt.

Het ultranationalistische Kanaal 14 groeide in 2023 uit tot het tweede meest bekeken tv-kanaal van Israël. De zender wordt ook wel de spreekbuis van de Israëlische premier Benjamin (‘Bibi’) Netanyahu genoemd. Netanyahu schildert de media sinds jaar en dag af als vijand, die tegen hem zou samenzweren - met uitzondering van Kanaal 14.

Sinds 2021 heeft de zender een monopolie op interviews met de premier. Ook verkreeg het kanaal aanzienlijke steun van de staat in vergelijking met andere kanalen. De eigenaar van de zender is de in Rusland geboren Israëlische zakenman Yitzchak Mirilashvili, zoon van miljardair Mikhael Mirilashvili.

Een van de bekendste én omstreden talkshows op Kanaal 14 is *De Patriotten* (Hapatritim), gepresenteerd door Yinon Magal. Een groot deel van de door de organisaties verzamelde uitspraken zijn afkomstig uit dit programma. Zo verkondigt toenmalig Kanaal 14-medewerker Naveh Dromi op 14 oktober 2023 dat er „geen onschuldigen” zijn in Gaza, en dat de bevolking een „tweede Nakba” zal meemaken - verwijzend naar de verdrijving en vlucht van ruim 700.000 Palestijnen rond de stichting van Israël in 1948, van wie een groot deel als vluchteling in Gaza belandde.

Een van de bekendste gezichten op Kanaal 14 na 7 oktober 2023 is Eliyahu Yossian, een veteraan van de militaire inlichtingeneenheid 8200. „Er zijn geen onschuldigen”, zegt hij op 29 oktober 2023 in *De Patriotten* over de bevolking in Gaza. „Wanneer je ‘bevolking’ zegt, is er geen bevolking. Er zijn tweeënhalf miljoen terroristen.” Die laatste woorden herhaalt hij op 25 februari 2024.

Zwijgen over Gaza

In Israëlische mainstream media was de afgelopen twee jaar berichtgeving over het genocidale Israëlische geweld tegen Palestijnen in Gaza vrijwel afwezig, met uitzondering van de liberale krant *Haaretz*, die in Israël een beperkt publiek bereikt.

Daarentegen berichtten kranten en televisiekkanalen veelvuldig over de aanval op 7 oktober 2023, het perspectief van het Israëlische leger en de Israëlische gegijzelden in Gaza. „De Israëlische media hebben er niet alleen het zwijgen toe gedaan over wat er in Gaza gebeurt, maar hebben ook bijgedragen aan wat daar gebeurt”, zegt Ran Cohen, oprichter van het Democratische Blok, telefonisch vanuit Tel Aviv.

De Israëlische onderzoeker Ayala Parnievsy publiceerde onlangs een rapport voor de denktank Molad over de berichtgeving in Israëlische media over Gaza, met name op basis van de grootste televisiezender, Kanaal 12. Haar conclusie: de media zijn ziende blind, en hebben de vernietiging en het lijden in Gaza voor het Israëlische publiek consequent verborgen. Parnievsy noemt de verslaggeving daar-

naast „erg racistisch”.

Kanaal 14 is niet het enige medium in Israël dat de afgelopen twee jaar „een podium heeft geboden voor ophitsing”, benadrukt advocaat Sfard. „Maar wat deze zaak uniek maakt, is dat we stellen dat de aanzet tot het plegen van misdaden in Gaza zoveel zendtijd heeft gekregen, dat het moet worden gezien als een redactionele lijn van het kanaal.”

Op Kanaal 14 is er sprake, stellen de Israëlische organisaties en advocaten, van „systematische ophitsing”, voornamelijk geuit door de medewerkers van het kanaal, niet slechts door geïnterviewden. „Het gaat niet om incidenten, maar om een mechanisme van ophitsing. En dat betekent dat de verantwoordelijkheid niet alleen ligt bij degenen die achter de microfoons zitten, maar ook bij de redacteuren, de regisseurs en leidinggevenden”, zegt Sfard.

Impact op soldaten

Kanaal 14 had in de maanden na 7 oktober 2023 een teller op zijn website met daarop het aantal „terroristen dat we geëlimineerd hebben” - met daarbij het totale dodenaantal in Gaza. Ofwel: alle mannen, vrouwen en kinderen die Israël had gedood in Gaza waren volgens de teller „terroristen”. Uit diverse onderzoeken blijkt dat de ruime meerderheid van de inmiddels ruim 69.000 doden in Gaza (het werkelijke aantal ligt volgens onderbouwde schattingen rond de 200.000) burger is.

Ran Cohen denkt dat de „systematische” retoriek een reële impact op soldaten kan hebben. Volgens hem erkent de zender zelf de populariteit van zijn uitzendingen onder Israëlische soldaten. Zo twitterde Yinon Magal, presentator van *De Patriotten*, onlangs een foto van soldaten in Gaza die naar het kanaal kijken. Het programma *De Patriotten* noemt Cohen „*incitement*”, een combinatie van ophitsing en entertainment”, waarbij stevast wordt „gelachen en geklapt door het publiek”.

„Genocide is de meest extreme vorm van racisme,” zegt Thijs Bouwknegt, onderzoeker aan het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies, telefonisch vanuit Den Haag. Eerder werkte hij als onderzoeker en proceswaarnemer bij het Rwanda-tribunaal van de Verenigde Naties. Bouwknegt noemt het een „slimme stap” van de Israëlische advocaten om zich op een medium te richten. Opruijing tot genocide - het publiekelijk of in het openbaar aanzetten tot genocide - is „een van de drijvende elementen van het misdrijf” van genocide, en is als zodanig ook verboden in het Genocideverdrag, dat Israël ondertekend heeft.

„In uitspraken in de media door bijvoorbeeld politici wordt door rechters vaak het oogmerk, het Nederlandse woord voor ‘intentie’, achter genocide gezocht. Het is bruikbaar bewijsmateriaal voor de misdaad van het plegen van genocide, maar ook de specifieke misdaad van het aanzetten daartoe.” In elke genocide, zegt Bouwknegt, zijn media en propaganda heel be-

Wis Gaza volledig uit, laat daar geen enkele persoon achter

Eyal Golan
Israëlische zanger, op Kanaal 14

Houd er rekening mee hoeveel van jullie we zullen vermoorden voor elk van de 1.300 die jullie hebben vermoord

Shai Golden presentator Kanaal 14

Wanneer je ‘bevolking’ zegt, is er geen bevolking. Er zijn tweeënhalf miljoen terroristen

Eliyahu Yossian voormalig lid van de militaire inlichtingendienst en een van bekendste gezichten op Kanaal 14

Uitzendingen van *De Patriotten* op Kanaal 14 met presentator Yinon Magal (midden) en reporter bij demonstratie van orthodoxe Joden tegen dienstplicht (onder), op 19 augustus. FOTO'S KOBİ WOLF

langrijk. „Je wilt als genocidepleger mensen achter je hebben die je steunen en die meegaan in je verhaal. Het is een proces van rationalisering en normalisering van geweld tegen een bepaalde groep.”

Op basis van wat tijdens media-uitzendingen gezegd wordt, kunnen kijkers gaan handelen. Bouwknegt: „Als er bijvoorbeeld direct wordt opgeroepen tot het opnemen van wapens, dan draagt het medium daar verantwoordelijkheid voor.”

Radio in Rwanda

Sfard spiegelt de zaak in Israël aan historische precedenten van genocide en de belangrijke rol daarin van media. Hij noemt de krant *Der Stürmer* in nazi-Duitsland in de aanloop naar en tijdens de Holocaust en het in 1993 opgerichte private radiostation Radio Télévision Libre des Mille Collines (RTLM) gedurende de Rwandese genocide.

„Het is uw wettelijke plicht om te voorkomen dat Kanaal 14, onder het mom van het stilzwijgen van de autoriteiten, een soort moderne Israëlische versie van de Rwandese RTLM-radio wordt”, aldus de petitie.

RTLM, vertelt Bouwknegt, „gaf een platform aan radicale Hutu’s, intellectuelen en militairen, die de vrijheid kregen om Tutsi’s te dehumaniseren en hen weg te zetten als slangen en kakkerlakken, en daarmee de weg vrij te maken voor luisteraars om dat vijandbeeld te cultiveren. Rwandezen noemden deze ophitsing *heating up heads*: het ‘heet maken van de hoofden’.”

De haat tegen de Tutsi’s werd aangejaagd met het idee van zelfverdediging. „Het verhaal was altijd: de Tutsi’s komen ons aanvallen en genocide op ons plegen, dus wapen u en laat uzelf niet overrompelen.” Wat dat betreft bestaat er volgens Bouwknegt een parallel met Israëls beroep op zelfverdediging, ter rechtvaardiging van zijn aanvallen op de Palestijnen in Gaza na 7 oktober.

In verschillende zaken in het Rwanda-tribunaal van de Verenigde Naties is veelvuldig naar uitspraken en uitzendingen op RTLM verwezen. In 2003 werden oprichters en eindredacteuren van het programma veroordeeld voor medeplichtigheid aan genocide.

Door het Rwanda-tribunaal is ook uitgebreid gekeken naar de relatie tussen wat er gezegd werd op het radiostation en wat zich op de grond afspeelde. In 1994 schakelde RTLM over van een rol als „animator” naar „facilitator”, vertelt Bouwknegt, waarbij direct werd aangezet tot het aanpakken van bepaalde personen door milities.

‘In diskrediet brengen’

Het is 20 mei 2025. „Elk kind en elke baby in Gaza is een vijand”, zegt oud-politicus Moshe Feiglin op Kanaal 14. „We zijn in oorlog met de terroristische entiteit van Gaza.” De zender plaatst het interview met Feiglin op zijn YouTube-kanaal, met dit citaat in de titel. In hetzelfde gesprek roept Feiglin op tot het stichten van Israëlische nederzettingen in Gaza.

Terwijl de zaak tegen Kanaal 14 in Israël nog loopt, breiden de opstellers van de petitie hun lijst met uitspraken uit. Sfard is optimistisch over de toekomst: „Mischien ben ik naïef, maar ik kan me gewoon niet voorstellen dat serieuze en redelijke magistraten naar de lijst met uitspraken kijken die in het verzoekschrift worden geciteerd, en dan zeggen dat er geen reden is om een onderzoek in te stellen.”

Kanaal 14 reageerde niet op herhaalde lijke verzoeken van NRC om een reactie op de petitie. Advocaten van het kanaal in de Verenigde Staten ontkenden eerder tegenover de Britse krant *The Guardian* dat zijn berichtgeving aanzette tot genocide, oorlogsmisdaden of misdaden tegen de menselijkheid. De organisaties achter de petitie zetten zij weg als „kleine ngo’s die nauw verbonden zijn met extreem-links in Israël en die erop uit zijn Kanaal 14 en zijn berichtgeving in diskrediet te brengen en te kleineren”.

Anutin Charnvirakul voor een portret van de Thaise koning Maha Vajiralongkorn in het partijhoofdkwartier, na zijn benoeming tot premier in september. FOTO EPA

VERKIEZINGEN THAILAND

Pro-democraten botsen op koningsgezinde elite

In Thailand zijn na een turbulente periode verkiezingen aangekondigd. Tot nu toe wist de monarchistische behoudende macht democratische vernieuwing telkens tegen te houden.

Leider Natthaphong Ruengpanyawut (tweede van links) van de opvolgpartij People's Party na de opheffing van Move Forward. FOTO LILLIAN SUWANRUMPHA /AFP

Saskia Konniger
BANGKOK

Overall in de Thaise hoofdstad Bangkok hangen portretten van de koning. Ook in het huis van de volksvertegenwoordiging is zijn invloed onontkoombaar. Een vrouwelijke parlementsmedewerker in militair uniform maakt een kleine buiging bij een standbeeld dat met bloemenofferandes is omringd. „Dit is koning Rama VII.” Zoals veel boeddhistische Thai vereert ze de koning als een heilige, haar naam wil ze liever niet in de krant. „Voor ons is hij het symbool van de democratie. Hij heeft in 1932 de eerste grondwet mogelijk gemaakt.”

In de ogen van progressieve politici, zoals de Thaise parlementariër Parit Wacharasindhu (32), heeft juist die grondwet de democratie al bijna een eeuw in een houdgreep. Samen met zijn partijleden probeert hij van binnenuit het stelsel te hervormen.

Met een map onder zijn arm haast hij zich naar de kamer waar hij met andere partijen in gesprek zal gaan over een wet die een grondwetswijziging voor meer democratie mogelijk moet maken. Hij wil hen bewegen voor te stemmen. Naarstig zoekt hij in het enorme gebouw, opgetrokken uit teakhout, beton en glas, de juiste route. „Hoe groter het gebouw, hoe kleiner de democratie, zeggen ze wel eens.”

Het is een grap met een serieuze ondertoon. Thailand heeft het grootste parlementsgebouw ter wereld, maar het land wordt geleid door een koningsgezinde elite die al decennia democratisering tegenhoudt. Wacharasindhu's partij, Phak Prachachon (in Thailand ook bekend onder de Engelse naam People's Party) strijdt voor hervormingen. Maar dat is een taai gevecht, omdat ondemocratische elementen in het parlementaire systeem zijn ingebouwd.

Wacharasindhu passeert een vierkante vijver die de Senaatzaal van het Huis van Afgevaardigden scheidt. Boven hem op de hoogste verdieping van het gebouw, recht boven de volksvertegenwoordiging, staat een gouden pagode met de Hal van de Heilige Troon, waar de koning kabinetsleden beëdigt en het parlementaire jaar inzegt. De pagode staat symbool voor de sacrale oppermacht van de koning, die vooralsnog onaantastbaar lijkt.

In 2020 gingen jongeren die de politieke stagnatie zat waren de straat op. Generaal Prayut Chan-o-cha, die in 2014 de macht had gegrepen, sloeg de protesten hard neer. Honderden demonstranten werden opgepakt en veroordeeld voor majesteitsschennis, waar drie tot vijftien jaar celstraf op staat. Een van de kernpunten van People's Party is aanpassing van de majesteitsschenniswet, zodat die niet meer gebruikt kan worden om tegenstemmen te smoren.

Wacharasindhu's partij People's Party is niet de eerste partij die voor verandering strijdt. De partij is de opvolger van Move Forward, een progressieve sociaal-democratische partij die in 2023 onverwacht honderdveertig van de vijfthonderd parlementszetels binnenhaalde. De partij ging onmiddellijk aan de slag om een regering te vormen, maar dat werd geblokkeerd toen een rechtbank de partij schuldig bevond aan 'vijandigheden tegen de staat' omdat ze de monarchie omver zou willen werpen. Move Forward werd verboden.

Lokale inbreng

Na de opheffing van Move Forward vormen de honderdveertig parlementsleden in 2024 de People's Party. Een van hen is Phattarapong Leelapat (34). Enigszins verwaaid betreft hij een vergaderkamer voor een gesprek met NRC. Hij had niet verwacht dat de functie van parlementariër zó druk zou zijn. Zoveel papierwerk, zoveel vergaderingen.

Hij is wel gewend hard te werken. Zijn familie - moeder Brits, vader Thai, welvarende middenklasse - runt een kookschool voor toeristen. „We werken samen met mensen uit de gemeenschap, zodat toeristen het echte Thaise leven kunnen proeven.” Leelapat keerde na zijn oplei-

ding tot ingenieur in het Schotse Edinburgh terug naar zijn geboortedorp bij Chiang Mai, zijn kiesdistrict. „Het stoorde me hoe slecht overheidsprojecten worden uitgevoerd. Zonder lokale inbreng, van bovenaf opgelegd.”

Leelapat wil dat het systeem democratischer wordt, zodat gewone mensen inspraak hebben en corruptie minder kans krijgt. „Dit land moet geleid worden door een regering die mensen met de juiste expertise op de juiste plek zet. We staan nu stil. We vervuilen het milieu en de economie gaat slecht. Dat kan anders.”

Leelapat wil als parlementslid laten zien dat de partij goede ideeën in de praktijk kan brengen. „Wij hebben concrete ideeën voor een duurzame toekomst. We hebben nu honderdveertig parlementsleden. We willen in deze periode voor de volgende verkiezingen aan zoveel mogelijk mensen laten zien, dat we niet alleen praatjes hebben maar met resultaten komen.”

Democratisering

Partijgenoot Wacharasindhu heeft intussen ook de juiste vergaderzaal gevonden. Tijdens coalitieonderhandelingen die na het opheffen van Move Forward door People's Party werden voortgezet, besloot de partij in september in ruil voor nieuwe verkiezingen en democratische hervormingen een minderheidsregering van de koningsgezinde partij Bumjithai (Trots op Thailand) te steunen. Het was een controversiële keuze. Hebben ze met hun gedoogbeleid niet toegegeven aan de macht?

Het was een keuze uit twee kwaden, reageert Wacharasindhu. „Met een ander kabinet hadden we helemaal geen voorwaarden kunnen stellen. Ook was dan de kans groot dat generaal Prayut opnieuw premier was geworden. Zijn naam ging rond.”

Niet hij, maar de partijleider van Bumjithai, Anutin Charnvirakul, werd premier.

Wacharasindhu (opgeleid in Oxford) is hoopvol over de kansen van zijn wetsvoorstel. Hij is vastbesloten om binnen het systeem democratisering door te voeren. Maar alle wetten moeten door de senatoren worden bekrachtigd. Alle senatoren worden benoemd door het establishment, een deel van de zetels is gereserveerd voor het leger.

Aan de andere kant van de vijver wandelen twee senatoren naar een overleg. Senator Sittikorn Thongyot, in pak en Prada brilmontuur, wil wel kort een buitenlandse journalist te woord staan. Wat betekent de monarchie voor hem? „Die is heel belangrijk”, reageert hij nadrukkelijk. „Er zijn partijen die de status van de monarchie willen veranderen.” Maar daar moet hij niets van hebben. „Natuurlijk kunnen wetten worden aangepast. Als de grondwet maar hetzelfde blijft. Ook mag de nationale veiligheid niet worden aan-

Pro-democratisch activist Patsaravalee Tanakitvibulpon voor een verkiezingsbijeenkomst van Move Forward, in mei 2023. FOTO MATT HUNT/ANADOLU/GETTY

getast en moet alles worden getoetst door het Constitutionele Hof.”

Tegenslag

Activist Patsaravalee Tanakitvibulpon (30), bekend als Mind, parkeert haar brommer aan de rivierkade naast het parlementsgebouw. Op haar groene T-shirt staan de woorden „We need People's Constitution”. Mind is lobbyist voor een organisatie die zich inzet voor hervorming van de grondwet. Ze heeft sinds de protesten in 2020 met medeactivist Attapon Buaput een praatprogramma op YouTube.

Toen NRC Mind in 2023 sprak, was ze vol hoop en een trouwe aanhanger van Move Forward. „De overwinning van Move Forward was ongelooflijk”, zegt ze, terwijl ze in een café een ijskoffie bestelt. „Wat waren we blij. Maar toen coalitiepartij Pheu Thai Move Forward verried, dacht ik: Ja, dit is de echte wereld.”

De populistische Pheu Thai-partij van zakenman Thaksin Shinawatra, die al decennia tegen de conservatieve elite aanschopt, stapte in 2023 onverwacht uit de pro-democratische coalitie. Hij steunde het verbod op Move Forward en vormde

een regering met koningsgezinde junta-partijen. Het 'verraad' van Pheu Thai was voor de activist een grote tegenslag. Inmiddels is ook Pheu Thai buiten spel gezet.

De recente gedoogsteun van de People's Party voor het minderheidskabinet van Anutin Charnvirakul vindt ze „nog schokkender”. De in september aangetreden Anutin is naar verluidt een persoonlijk vriend van de koning. „Waarom zouden ze samenwerken met dergelijke autoritaire types? Ze denken dat Anutin zijn beloftes zal nakomen.” Volgens Mind is het een kolossale misrekening.

„Ze hebben niet eens geëist dat de mensen die op grond van de majesteitsschenniswet vastzitten, vrij komen”, vervolgt ze geëmotioneerd. Drie dagen na het aantreden van Anutin werd haar YouTube-partner Attapon veroordeeld tot vijf jaar cel wegens majesteitsschennis. „Dat zegt toch genoeg?” Tegen Mind zelf lopen twintig rechtszaken, waaronder verschillende majesteitsschennis-aanklachten. De zaken hangen als een zwaard van Damocles boven haar hoofd. Maar ze weigert zich te laten intimideren. „Ik blijf me uitspreken totdat iedereen vrij is.”

”
Natuurlijk kunnen wetten worden aangepast. Als de grondwet maar hetzelfde blijft

Sittikorn Thongyot
senator

Anutin heeft nieuwe verkiezingen aangekondigd voor maart 2026. De People's Party hoopt 60 procent van de stemmen te halen (in 2024 behaalde Move Forward 40 procent), zodat ze meer kans maakt om hervormingen door te voeren. Mind vreest dat de partij Anutin Charnvirakul onderschat. „Anutin heeft steun van de meerderheid van de Senaat. Hij was minister van Binnenlandse Zaken, hij kent de juiste mensen. Bij een nieuwe verkiezing heeft hij talloze manieren om de stemmen zijn kant op te krijgen. Via beïnvloeding. Via fraude.”

Verwacht de activist dat jongeren bij verkiezingsfraude opnieuw de straat opgaan? „Het gaat slecht met de economie. De jongeren die in 2020 wekenlang demonstreerden proberen nu te overleven. Een groot deel is, net als ik, aangeklaagd of zit al vast.”

Heeft ze nog hoop? Haar gezicht licht op. „Jazeker. Sinds de protesten praten nu ook gewone mensen over wetten en beleid. Structurele veranderingen hebben tijd nodig. Dat we dit al in vijf jaar kunnen bereiken, maakt me juist heel optimistisch.”

KERSTACTIE 2025

Met Prinsjesdag 2025 liet het kabinet weinig ambitie zien op het gebied van armoedebestrijding. Dat betekent dat de reflectie van de planbureaus (SCP, CPB en PBL) in 2024 onverkort blijft staan: er is grote zorg over de lange termijneffecten van het overheidsbeleid voor armoedebestrijding. Daarom blijft een focus op armoede- en eenzaamheidsbestrijding vanuit het NRC Lezersfonds onverminderd relevant. Immers, bestrijden van armoede en eenzaamheid blijft in het belang van ons allemaal en is juist in deze onzekere tijden extra noodzakelijk en urgent. Iemand die geldzorgen heeft of in armoede leeft heeft vaker last van stress, problemen met de gezondheid, eenzaamheid en schaamte. Vele particuliere initiatieven, dicht bij de

mensen die hulp het meest nodig hebben, brengen verlichting. Het NRC Lezersfonds (1928) steunt dit soort initiatieven. Daarom doet het NRC Lezersfonds ook dit jaar opnieuw een beroep op u om te helpen bij het verlichten van armoede in ons land. Vorig jaar ontvingen wij van NRC-lezers maar liefst € 316.000 aan giften. Met dat geld ondersteunen wij bijvoorbeeld projecten die zich bezighouden met het lenigen van de ergste nood bij armoede en het bestrijden van eenzaamheid en isolement. Ook bieden we voedselhulp en hulp aan daklozen en vluchtelingen. Vaak focussen wij ons daarbij op kleinschalige projecten in de wijken en buurten van steden en dorpen. Het geld wordt tweemaal per jaar toegekend door de

commissie van het NRC Lezersfonds en besteed via lokale organisaties. Bestuur en commissie ontvangen geen vergoeding.

Hoe het geld wordt besteed is te vinden op onze website. Wilt u bijdragen? U kunt uw gift overmaken op IBAN NL34INGB0002806200 of NL14RABO0365692034 ten name van Stichting Fonds van NRC Handelsbladlezers of via onze website nrclezersfonds.nl. Ook kunt u de QR-code gebruiken met een barcodescanner.

Op onze website vindt u ook alle informatie over ons fonds, de financiële verantwoording en ons ANBI-nummer.

De commissieleden van NRC Lezersfonds zijn:

Henk Itzig Heine, *voormalig Hoofd directeur Personeel bij het ministerie van Defensie*
Gertjan Sonneveld, *voormalig hoofd Finance NRC Media BV*
Olivier Spier, *notaris te Amsterdam*
Marijke van Haaren, *oud-wethouder gemeente Berkelland*
Sylvie Lo Fo Wong, *voormalig huisarts te Rotterdam*
Faye Leigh Lui, *docent communicatie Hogeschool In Holland*
Leon Vos, *psychiater bij Reiner van Arkel, Den Bosch*

AMSTERDAM

Nationaal en internationaal neemt de kritiek toe op de manier waarop demissionair minister Vincent Karremans (Economische Zaken, VVD) de Nexperia-crisis aanpakt. Hij besloot eind september de activiteiten van de Nederlandse chipmaker te bevriezen, om te voorkomen dat de Chinese eigenaar Zhang Xuezheng (‘Wing’) het bedrijf zou leegtrekken. China sloeg terug met een exportverbod voor alle chips geproduceerd in Chinese Nexperia-vestigingen, waardoor westerse autofabrikanten in grote problemen kwamen.

Voornaamste kritiek op Karremans: hij had tevoren moeten overleggen met China om een heftige reactie te voorkomen. Nadat de onderhandelingen op gang kwamen, benadrukte Karremans in een interview dat hij absoluut „geen spijt” had van zijn aanpak. Die uitspraak landde slecht bij het Chinese ministerie van Handel, dat liet weten „zwaar teleurgesteld en zeer ontevreden” te zijn over Karremans’ uitspraak dat hij het „allemaal zo weer zou doen”. Volgens de Chinese autoriteiten worden „met dergelijke opmerkingen goed en fout door elkaar gehaald” en persisteert de bewindsman in zijn eigen gelijk.

Niet alleen China is boos op Karremans, ook Nederlandse volksvertegenwoordigers uiten nu hun onvrede. Vooral het gebrek aan internationale afstemming en aan overleg, en de onvolledige communicatie met het parlement veroorzaken onvrede. De Kamerleden storen zich aan de manier waarop de minister in actie kwam en een diplomatiek conflict met China begon, waarna de handel in chips met Europa opdroogde en de Europese auto-industrie in paniek raakte.

„Het lijkt op een eenmansactie vanuit Economische Zaken, toch niet het belangrijkste ministerie in Den Haag, dat de internationale consequenties en reacties volstrekt niet goed in beeld had”, zegt Europarlementariër Dirk Gotink (NSC). „Waar waren Buitenlandse Zaken, Financiën en de minister-president?”

Karremans haalde de Wet beschikbaarheid goederen uit 1952 van stal, een ‘reserve-instrument’ voor buitengewone omstandigheden, zoals oorlog of acute schaarste. Het ministerie wilde naar eigen zeggen de beschikbaarheid van chips voor de Europese auto-industrie garanderen, maar het tegenovergestelde gebeurde: China voelde zich geschoffeed en besloot de export van het eindproduct uit de Nexperia-fabriek in de Chinese stad Dongguan te staken.

Geschoffeed

De bewindsman koos er bewust voor dat de Tweede Kamer niet te informeren. Het ministerie behandelde de kwestie als een individuele bedrijfsaangelegenheid, in plaats van als een geopolitiek probleem. „De inzet is altijd geweest – zoals gebruikelijk bij bedrijfsvertrouwelijke casussen – om dit niet-publiekelijk op te lossen”, laat het departement aan NRC weten.

Daardoor kreeg zijn besluit te weinig democratische rugdekking, vinden sommige Kamerleden. Drie parlementariërs van het NSC stelden vorige week, vlak voor hun vertrek uit de Tweede Kamer, 35 vragen aan Karremans. Die gaan vooral over wat ze allemaal niet weten – en dat lijkt best veel.

Gezien artikel 68 van de Grondwet, de inlichtingenplicht en het belangrijkste controlerecht van de Staten-Generaal, had Karremans volgens de indieners de Kamer „onmiddellijk, volledig en uit eigen beweging” dienen te informeren over deze „relevante ontwikkelingen”.

Vincent Verouden, inmiddels ex-Kamerlid van NSC, wijst erop dat de Kamer pas op 14 oktober van Karremans bericht kreeg over de uitzonderlijke stap om een niet eerder gebruikte oorlogswet in te zetten. „En dat was een vrij korte brief, van drie kantjes, met weinig details.” Wat was bijvoorbeeld precies de ‘noodsituatie’ die het invoeren van deze bijzondere wet vereist?

Vincent Karremans, demissionair minister van Economische Zaken, afgelopen vrijdag. FOTO ROBIN UTRECHT/ANP

NEXPERIA-CRISIS

Onbehagen groeit over China-koers van Karremans

Ambtenaren van Economische Zaken gaan naar China om de Nexperia-crisis te bezweren en te voorkomen dat ook andere sectoren worden meegezogen in het diplomatieke conflict. Intussen groeit de kritiek op de aanpak van demissionair minister Vincent Karremans.

Door **Jeroen Wester**, **Rik Rutten** en **Marc Hijink**

De Kamerleden van NSC hebben ook gevraagd welke economische analyse het ministerie had gemaakt voorafgaand aan het besluit om bij Nexperia in te grijpen, „met name ten aanzien van de leveringszekerheid in de Europese halfgeleiderketen”. Ze willen onder meer weten of er wel rekening is gehouden met mogelijke reacties van China en de gevolgen voor Nexperia.

Duidelijk is dat de ministerraad geen besluit heeft genomen over de ingreep van Economische Zaken op 30 september. Wellicht is dat vertrouwelijk besproken, maar het is niet uit te sluiten dat de minister-president Schoof niet op de hoogte was van de interventie bij Nexperia, waar de Chinese autoriteiten zo kwaad over werden. De Kamerleden willen weten nu

wanneer en hoe Schoof hierover is geïnformeerd.

Onderzeeboten

De Nederlandse delegatie die deze week China bezoekt om de angel uit het slepen de Nexperia-conflict te halen, heeft een dubbele opdracht. Missie één: de auto-industrie heeft dringend betrouwbare aanvoer van chips nodig. Missie twee: voorkom erger, zodat de diplomatieke ruzie met China niet overslaat op andere sectoren.

De vorige openlijke diplomatieke ruzie tussen Nederland en China, over de levering van Nederlandse onderzeeërs aan Taiwan, liep zo hoog op dat China handelsmissies schrapte en opdrachten voor Martinair en Shell niet doorgingen. Dat

was in 1980, toen de economische macht van China nog beperkt was. Nu is het land de tweede economie ter wereld en schrikt het, zoals in deze Nexperia-crisis blijkt, niet voor terug voor economische strafmaatregelen.

De Nederlandse belangen zijn groot: China was in 2024 goed voor 40 procent van de omzet van ASML van in totaal 28,3 miljard euro. Die 11,7 miljard euro was volgens CBS-cijfers ongeveer de helft de Nederlandse goederenexport naar China.

Waarom heeft Karremans niet een meer diplomatieke weg gekozen? De topman van ASML, Christophe Fouquet, wiens bedrijf ervaring heeft met het vermijden van geopolitieke valkuilen, zei het afgelopen zondag zo in *Buitenhof*: „Het is heel belangrijk om met elkaar te praten voordat je escaleert en dat is hier misschien in omgekeerde volgorde gebeurd. Dit zijn zeer gevoelige zaken.”

Volgens Europarlementariër Gotink zullen de Chinezen heus begrip hebben voor een uitspraak van de Ondernemingskamer en de onafhankelijkheid van een rechter. Die greep in omdat topman Wing niet in het belang van de onderneming handelde, maar vooral in dat van hemzelf, wat een voorlopig vermoeden van wanbeleid opleverde.

Gotink zegt dat het grootste probleem voor China de directe interventie door de minister is. „Ik denk dat ze hadden kunnen leven met een pionnetje minder, maar niet met een minister die de boel overneemt.” Hij vreest dat Nederland nu de ‘Litouwen-behandeling’ krijgt. „Daar zijn de Litouwers nog steeds niet van hersteld.” De Baltische staat opende een paar jaar geleden een officiële ambassade in Taiwan, waarop China in toorn ontstak.

‘Onnodig en escalerend’

„Qua naoorlogse economische besluitvorming is dit ongekend”, benadrukt Gotink. Hij wijst erop dat kort na Karremans’ ingreep in Nexperia de top tussen China en de VS over hun handelsbeperkingen

Nexperiafabriek in Dongguan, China. FOTO REUTERS

plaatsvond. „De VS zaten al tot aan hun nek in Chinese afstemmingsoverleggen. Nexperia kwam daar heel onverwachts bij. In Duitsland werd het meteen chefsache.”

Karremans hanteerde de Wet Beschikbaarheid Goederen vlak voor de landelijke verkiezingen van 29 oktober. Dat hij dit om electorale redenen deed, zoals sommige critici beweren, in de hoop met publiciteit rond Nexperia stemmen te trekken, is onwaarschijnlijk. Het ministerie van Economische Zaken was helemaal niet van plan de ingreep publiek te maken, aldus Karremans vorige week in *The Guardian*.

„We wilden dit snel en stil oplossen.” Het ministerie moest echter naar buiten komen met een verklaring over de Wet Beschikbaarheid Goederen, nadat NRC er op zondag 12 oktober over had bericht. Ingewijden op het departement wijzen er op dat razendsnel is gehandeld omdat eind september er signalen kwamen dat kennis, kunde en capaciteit van Nexperia uit Europa dreigden te verdwijnen.

Dat het Nederlandse kabinet andere lidstaten niet vooraf over de ingreep heeft geïnformeerd, roept vragen op.

EU Chips Act
Volgens Artikel 22 van de EU Chips Act moeten Europese lidstaten elkaar „zonder vertraging” waarschuwen als ze vermoeden dat de levering van halfgeleiders een serieus probleem gaat opleveren. Dat Karremans dit niet deed, kan erop duiden dat

hij de leveringsproblemen niet had zien aankomen.

Vincent Karremans noemde de ontwikkelingen vorige week in *The Guardian* een „wake-upcall voor het Westen” en een „economische thriller”. Ook die uitlatingen worden in China als provocatie opgevat. De Chinese staatskrant *China Daily*: „Het verdedigen van een duidelijk gebrekig besluit geeft aan dat sommigen in de Nederlandse regering meer geïnteresseerd zijn in politieke profilering dan in het oplossen van de crisis.” Nexperia is vooral gebaat bij diplomatieke rust, om het interne conflict met moederbedrijf Wingtech op te lossen. De Chinese holding is eigenaar van Nexperia, maar heeft door de uitspraak van de Ondernemingskamer

geen grip meer op de Europese organisatie. Omgekeerd heeft het hoofdkantoor van Nexperia in Nijmegen geen grip op de fabriek in China.

Gotink: „Ik weet niet wat ze bij Economische Zaken verwachten van hun bezoek aan China. Karremans’ aanpak was onnodig en escalerend. De vraag is hoe je in de complexe relatie met China autonomie gaat inbouwen zonder dat je in directe commerciële conflicten terechtkomt. Dat doe je niet door een vliegdekschip voor de kust van Shanghai te leggen, dat doe je met slimme politiek.” Een politicus die zegt nergens bang voor te zijn, voelt de geopolitieke realiteit van een klein land met grote belangen niet aan, stelt Gotink: „Het is goed af en toe bang te zijn.”

Waar waren Buitenlandse Zaken, Financiën en de premier

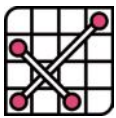
Dirk Gotink
Europarlementariër

Advertentie

nrc > puzzels

Speciaal voor doordenkers die overal verbanden zien

NRC brengt je elke dag de leukste en meest (ont)spannende puzzels. **Speel hier de Precies Vier van vandaag!**

Precies Vier

16 aanwijzingen vormen precies 4 groepen van 4: verbind de woorden die een connectie hebben.

Speel *Precies Vier* op nrc.nl/puzzels, in de **nieuwsapp** of download de **NRC Puzzels app**

FINANCIËLE STABILITEIT

DNB: Explosief groeiende markt voor stablecoins levert nieuwe risico's op

Europese en Amerikaanse regels voor stablecoins lopen uiteen en dat is riskant, meent De Nederlandsche Bank.

Mark Beunderman
AMSTERDAM

Stablecoins, de snel opkomende cryptomunten die zijn gekoppeld aan traditionele valuta, vormen een groeiend risico voor het financiële systeem. Dit heeft de president van De Nederlandsche Bank, Olaf Sleijpen, maandag gezegd bij verschijning van het halfjaarlijkse rapport van DNB over de financiële sector. Het risico neemt mede toe doordat de regelgeving voor stablecoins in de VS soepeler is dan die in Europa, meent DNB. Net als andere toezichthouders ziet DNB zich genoodzaakt de snel groeiende wereld van de stablecoins te „verkennen”, zoals de centrale bank het zelf noemt in haar Overzicht Financiële Stabiliteit. Stablecoins zijn door commerciële bedrijven uitgegeven cryptomunten, met als onderpand traditionele valuta, waarmee makkelijk (grensoverschrijdend) transacties kunnen worden gedaan. Sleijpen sprak van een „financieel stabiliteitsrisico” dat zich in de toekomst kan voordoen. „De markt groeit heel snel en de verwevenheden met het traditionele stelsel nemen toe”, zei hij. Stablecoins zijn één-op-één gekoppeld aan traditionele munten: voor één stablecoin belooft het uitgevende bedrijf één dollar of één euro als onderpand aan te houden. Verreweg de meeste stablecoins zijn aan de dollar gekoppeld - Tether en Circle zijn daarvan de meest gebruikte - maar euro-stablecoins zijn er ook. De markt voor stablecoins was in 2019 nog verwaarloosbaar, maar is inmiddels zo'n 300 miljard dollar (260 miljard euro) waard.

Analisten verwachten verdere, explosieve groei in het gebruik van dit type cryptovaluta, die door zijn inwisselbaarheid met reguliere valuta een brug vormt tussen de cryptowereld en de traditionele financiële sector. Tegen het einde van dit decennium, zo voorspelde bestuurslid Stephen Miran van de Amerikaanse centrale bank laatst, zal de markt tussen de 1.000 en 3.000 miljard dollar omvatten. DNB ziet zowel kansen als risico's in de opmars van de stablecoin. Grensoverschrijdend betalingsverkeer kan makkelijker worden. Maar wanneer het vertrouwen in één of meer stablecoins opens verdampt, kan dit nadelig uitpakken voor het financieel systeem als geheel. Wanneer veel beleggers gelijktijdig hun stablecoins willen verkopen - zoals gebeurde in 2023 na het faillissement in de VS van Silicon Valley Bank - kan dit leiden tot gedwongen verkopen van het onderpand. „Dergelijke schommelingen kunnen de komende jaren toenemen, als stablecoins verder groeien”, aldus DNB in het Overzicht Financiële Stabiliteit. Een bron van zorg voor DNB is dat regelgeving in Europa verschilt van die in de Verenigde Staten. Zowel de EU als de VS hebben onlangs wetge-

De Nederlandsche Bank in Amsterdam. De centrale bank is bezorgd over de risico's die gepaard gaan met de opmars van de stablecoins.
FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

ving aangenomen om stablecoins te reguleren. In de VS gaat het om de zogeheten GENIUS Act, die als expliciet doel heeft het gebruik van dollar-stablecoins te stimuleren, en zo ook de positie van de dollar in het mondiale systeem te versterken. De GENIUS Act is soepeler dan de EU-wetgeving (MiCAR) als het gaat om de regels voor het onderpand, merkt DNB op in het rapport. Ook mag je in Europa als uitgever van stablecoins geen kosten rekenen voor inwisselverzoeken (van stablecoin naar 'echt' geld), waar dat in de VS wel mag. **Liquiditeitsstress** Die verschillen in regelgeving brengen risico's met zich mee. Een Amerikaanse uitgever, schrijft DNB, kan via een kleine dochteronderneming in de EU eenzelfde stablecoin uitgeven in zowel de VS (onder de GENIUS Act) als in de EU (onder de Europese MiCAR-verordening). „In geval van stress zou dit ervoor kunnen zorgen dat stablecoinhouders kosteloos en op grote schaal inwisselverzoeken indienen bij de Europese entiteit, met mogelijke liquiditeitsstress bij deze instelling tot gevolg.”

DNB zou graag beter gecoördineerde internationale regelgeving zien, maar: „De internationale samenwerking staat onder druk, er is steeds meer blokvorming.” Het probleem daarvan is dat wet- en regelgeving onvoldoende op elkaar aansluit, zei Sleijpen, verwijzend naar stablecoins, maar ook naar banken. „Voor je het weet kom je terecht in een *race to the bottom*, precies het tegenovergestelde van wat je zou willen.” **Doende zucht hebben** op de rap groeiende kredietverlening door partijen als beleggingsfondsen, die in veel gevallen de rol van kredietverlener hebben overgenomen van banken (*private credit*). Intussen bestaat, vooral vanuit de VS, de politieke druk om de financiële sector te dereguleren. Na de grote financiële crisis van 2007-2009 zijn de regels voor met name banken juist fors aangescherpt: ze moesten onder meer hogere kapitaalbuffers hebben. Bankenregels in Europa kunnen weliswaar worden versimpeld, maar de regulering is het verkeerde pad, zei Sleijpen. „Laten we niet dezelfde fouten gaan maken als anderen, nu de risico's voor het financiële systeem zo hoog zijn.” **Andere toon over eurobonds** Sleijpen liet zich weinig enthousiast uit over *eurobonds*, de op EU-niveau uitgegeven overheidsobligaties. Hij zei te vrezen dat die de overheids-schulden in Europa alleen maar verder zullen verhogen, een zorg die Sleijpen laatst ook in een interview met *De Telegraaf* uitte. Met name het politiek zwaar gepolariseerde Frankrijk

ALS HET MAAR VERANDERT

Hoe de wereldwijde honger naar goud de oorlog in Soedan verergert

Goud en geweld gaan samen in Soedan. Er is een cyclus ontstaan waarin goudwinning de oorlog aanjaagt en andersom.

ILLUSTRATIE MART VELDHUIS

Eens in de maand schrijft **Hanneke Chin-A-Fo** voor deze rubriek over grondstoffen en technologie.

De meeste mensen weten wel dat er veel kan misgaan bij de winning van goud. Uitbuiting, milieuschade, criminaliteit. Maar dat goud de brandstof is van een van de bloedigste oorlogen die nu woeden, beseft waarschijnlijk niet iedereen die bij de juwelier een kerstcadeau uitzoekt.

De vraag naar goud groeit wereldwijd al jaren, vooral door de stijgende welvaart. Als gevolg daarvan is de goudprijs de afgelopen tien jaar verviervoudigd, naar 113 euro per gram. Een klein deel van dit goud gaat naar de industrie, waar het wordt verwerkt in elektronica en halfgeleiders. Een groter deel gaat in de vorm van goudbaren naar beleggers en centrale banken. En de helft van al het goud is bestemd voor sieraden. Deze goudhonger is niet de oorzaak van de oorlog in Soedan, maar jaagt die wel steeds verder aan. Grote delen van de Soedanese economie hebben te lijden onder het geweld, maar de productie van goud stijgt juist. Beide partijen - het regeringsleger en de RSF-militie - gebruiken de opbrengst om wapens te kopen. Dat de gevolgen rampzalig zijn dringt nu langzaam door tot het grote publiek. Na twee jaar vechten zijn er meer dan 150.000 doden geteld en zijn twaalf miljoen van de vijftig miljoen inwoners op de vlucht geslagen. Er is in Soedan sprake van hongersnood die kinderen het leven kost en er is wijdverspreid seksueel geweld. Beide partijen worden beschuldigd van oorlogsmisdaden.

Schril contrast De internationale respons op de oorlog staat in schril contrast met de nood. Dit voorjaar al schreef hulporganisatie Oxfam dat een record-aantal van dertig miljoen mensen humanitaire hulp nodig had, maar dat donorlanden slechts 10 procent van het benodigde geld beschikbaar stelden. Sindsdien is de situatie verder verslechterd, mede door de belegering en val van de be-

langrijke stad Al Fashar in de regio Darfur. Meteen lijken de RSF al een volgende stad in het vizier te hebben: El Obeid, en daarmee de regio Noord-Kordofan. De zware wapens die ze hierbij gebruiken, waaronder pantservoertuigen, machinegeweren, draagbare luchtafweersystemen en houwitserkanonnen, financieren ze voor grotendeels met de smokkel van goud. In de goudsector in Soedan is hierdoor een zichzelf versterkende dynamiek ontstaan. Hoe dat zit, is goed te begrijpen aan de hand van het grondige rekenwerk van de ngo SWISSAID. Zij hebben voor alle Afrikaanse landen zo goed mogelijk vastgesteld hoeveel goud er geproduceerd wordt, zowel in de officiële als de informele industrie. **Houwelen** Dat laatste is ontzettend moeilijk, ook in Soedan. Slechts een kleine 10 procent van de mijnbouw is er geïndustrialiseerd. Het meeste goud wordt er gewonnen door - naar schatting - 2,8 miljoen arbeiders, die zich met houwelen kapot werken in vaak onveilige mijnen.

Niet iedereen die bij de juwelier een kerstcadeau uitzoekt beseft dat goud de brandstof is van een van de bloedigste oorlogen van nu

Een deel van die opbrengst komt samen met het industrieel gewonnen goud in de officiële kanalen terecht. Dat betekent dat het via een staatsbedrijf aan raffinaderijen in de Verenigde Arabische Emiraten wordt verkocht. Soedan heeft de goudproductie sterk gestimuleerd sinds het bij de afsplitsing van Zuid-Soedan in 2011 de belangrijkste oliebronnen verloor aan het zuiden. Daarom is goud nu goed voor 50 procent van de totale officiële export van Soedan. Maar het meeste goud dat Soedan verlaat, zo'n 50 tot 70 procent, gaat via illegale weg, concludeert SWISSAID. De importcijfers van de Emiraten voor Soedanese goud zijn namelijk veel hoger dan de Soedanese exportcijfers. Ook de productiecijfers van Soedan zijn incompleet. Dit komt doordat er ook veel goud wordt gewonnen in delen van het land die onder controle van de RSF staan. Dat goud wordt niet opgeteld bij de officiële productiecijfers. Het gaat via illegale

routes in Tsjaad en Libië naar de Emiraten, of soms via Zuid-Soedan en Oeganda. Met behulp van de analyses van Soedanese mijnbouwkenner schat SWISSAID dat er vorig jaar zo'n 9 tot 11 ton goud is geproduceerd in RSF-gebied. Dat zou ruwweg tussen de 650 miljoen en een miljard euro hebben opgeleverd. De RSF kopen er wapens mee in de Emiraten, die zodoende dubbel profiteren van de smokkel. Ook uit delen van het land die onder controle van het regeringsleger staan gaat er goud illegaal naar de Emiraten, meestal via Egypte. „Aan het begin van de oorlog stortte de productie in”, zegt onderzoeker Marc Ummel telefonisch vanuit Bern. „Maar al heel snel sloeg dat om in groei. Tijdens een oorlog zoeken mensen het werk met de beste kansen. Door de almaar stijgende prijzen is dat de goudwinning. Je hebt bovendien niet veel gereedschap nodig om in de mijnen aan de slag te gaan.” Het gevolg: meer goud, meer smokkel, meer wapens, meer oorlog en meer mensen die in de goudsector actief worden. Sommige landen hebben sancties ingesteld tegen Soedanese bedrijven, maar die zijn weinig effectief als handelaren het goud via illegale weg verkopen. Een groot nadeel van sancties is bovendien dat ze ook de miljoenen gouddelvers treffen.

Consument draagt indirect bij In de Emiraten wordt het Soedanese goud gemengd met goud uit andere landen, of rechtstreeks verhandeld met de grote raffinaderijen in Zwitserland, India en Hongkong, waar het ook weer gemengd kan worden. Het goud dat consumenten in de Europese Unie kopen komt vooral via Zwitserland de EU binnen. Ummel: „De goudmarkt is ondoorzichtig. Ondanks Europese regels over de herkomst blijft het risico bestaan dat Soedanese goud via de buurlanden, de Emiraten en Zwitserland in de EU terecht komt. Zo dragen consumenten indirect bij aan het conflict. Veel goudverkopers geven Zwitserland als herkomst aan en gaan niet verder terug in de keten. Als consument weet je niet of je goud koopt dat al honderd jaar op de markt is of drie weken geleden nog in handen was van de RSF.” Ummel wijst erop dat Zwitserland tussen januari en september van dit jaar al twee keer zoveel goud uit de Emiraten heeft geïmporteerd als het normaliter in een heel jaar doet. „Dat roept een hoop vragen op over de herkomst. Als het eenmaal gemengd is, kun je aan de hand van het goud zelf nooit meer achterhalen waar het vandaan komt.”

Spelers van Suriname vieren feest na een goal in de WK-kwalificatiewedstrijd tegen El Salvador in september. FOTO MARVIN RECINOS/AFP

SURINAAMS VOETBALELFTAL

WK-droom van *Natio* verbindt Suriname en diaspora. ‘Ieder heel trots’

Suriname kan zich dinsdag voor het eerst plaatsen voor het WK. Met spelers uit de diaspora, onder oud-prof Stanley Menzo.

Luuk Diepeveen
AMSTERDAM

Een voor een gaan donderdagavond de schijnwerpers uit op Sportpark Middenmeer in Amsterdam-Oost. Maar in één kantine brandt nog licht en klinkt muziek. Bij de Surinaamse voetbalclub Real Sranang wordt gekeken naar de WK-kwalificatiewedstrijd van *Natio*, zoals het Surinaamse voetbalelftal wordt genoemd, tegen El Salvador. Om 01.00 uur 's nachts Nederlandse tijd staat de eindstand in Paramaribo op het bord: Suriname wint met 4-0.

Suriname staat op het punt om zich voor het eerst in de geschiedenis te kwalificeren voor een wereldkampioenschap voetbal. Er is nog één horde te nemen, in de nacht van dinsdag op woensdag op bezoek bij het reeds uitgeschakelde Guatemala. De ploeg staat eerste in de groep en moet in de laatste speelronde concurrent Panama – dat evenveel punten heeft, maar een slechter doelsaldo – achter zich houden. Lukt dat niet, dan maakt Suriname nog kans op een plek in de intercontinentale play-offs in maart.

In de voetbalkantine van Real Sranang wordt donderdag met gespannen gezichten gekeken naar de eerste helft. Verzameld rond een groot scherm zien de ruim honderd toe-

schouwers dat Suriname nerveus oogt en geen uitgespeelde kansen creëert. „Het leeft echt enorm”, zegt clubvoorzitter Jerrel Linger. In aanloop naar de wedstrijd werd hij bestookt met vragen over de avond, en of er via de club nog shirtjes van *Natio* te verkrijgen waren.

Op de achtergrond klinken dominstenen en wordt het Surinaamse kaartspel troefcall gespeeld. Uit de keuken komen de geuren van traditionele gerechten. Linger legt uit hoe de club werd opgericht door Surinaamse migranten en inmiddels rijk is aan verschillende culturen. „Maar onze keuken is echt Surinaams”, zegt Linger, „en dat gaat ook zo blijven.” De spanning wordt kort voor rust doorbroken als Tjaronn Chery (van NEC) aanlegt voor een strafschop. Suriname gaat met 1-0 de rust in en in het clubhuis klinken de hits ‘Paramaribo’ en ‘Parijs’ van Kenny B.

‘Sportpaspoort’
Het succes van het Surinaamse voetbalelftal is ook het succes van de diaspora. Sinds een jaar of vijftien Suriname daar actief spelers gaan werven. Ze komen met een zogeheten ‘sportpaspoort’ uit voor het land van hun voorouders. Recent werden bijvoorbeeld Etienne Vaessen (FC Groningen), Richonell Margaret (Go Ahead Eagles) en Jean-Paul Boëtius (ex-Feyenoord

en nu SV Darmstadt) aan de selectie toegevoegd.

Aanvankelijk werd er nog met wat argwaan naar de nieuwe aanwinsten gekeken, legt journalist Desney Romeo over de telefoon uit aan NRC. Hij volgt het elftal voor de Surinaamse televisiezender ABC en de krant *De Ware Tijd*. Men vroeg zich af waarom er geen plek meer was voor spelers uit de Surinaamse competitie. „Ik denk dat iedereen nu anders aankijkt tegen die jongens”, zegt Romeo, „Iedereen is heel, heel trots”. De sportjournalist zag het geloof in de afgelopen maanden groeien en denkt dat het team zijn top nog niet heeft bereikt.

■ ■

Ik merk dat Menzo's relatie met spelers fantastisch is

Desney Romeo Surinaamse journalist

Suriname moet zich kwalificeren via de CONCACAF, de bond waar ook Canada, de VS en Mexico toe behoren – de drie landen die samen het WK organiseren. Vanwege de automatische plaatsing van die landen én de uitbreiding van het aantal deelnemers aan het WK, doet zich nu een historische kans voor. Naast Suriname

maakt ook Curaçao nog kans op zijn WK-debuut.

Een andere belangrijke factor in het succes van Suriname is bondscoach Stanley Menzo. „Ik merk dat zijn relatie met de spelers fantastisch is”, zegt Romeo. De spelersgroep ziet Menzo, die zijn sporen verdiende als keeper bij Ajax en in het Nederlands Elftal, als een soort vaderfiguur. Volgens Romeo is de rol die Menzo speelt in het verbinden van Suriname en de diaspora heel belangrijk. „Stanley heeft altijd een heel goede band gehad met Suriname”, zegt Romeo. „Hij begrijpt heel goed wat er speelt. Dat blijkt ook uit de manier waarop hij met zijn spelers communiceert.”

Bribi na Krakti
Halverwege de tweede helft wordt El Salvador pas voor het eerst echt gevaarlijk. Doelman Vaessen gaat tekeer tegen zijn verdediging. Dat lijkt Suriname wakker te schudden. Nog geen tien minuten later heeft Margaret de tweede en de derde voor Suriname in het net liggen. Het stijf uitverkochte Franklin Essed Stadion in Paramaribo ontploft, net als het clubhuis van Real Sranang. Na de 4-0 gaat de muziek al aan bij de Amsterdamse voetbalclub, en na het laatste fluitsignaal wordt er gedanst op ‘Bribi na Krakti’, het nummer dat de slogan vormt van *Natio*. Het betekent zoiets als: geloof in je ei-

gen kracht.

„Dit had ik nog nooit meegeemaakt”, zegt journalist Romeo over de sfeer in Paramaribo rond de wedstrijd tegen El Salvador. Hij noemt het „onvoorstelbaar” hoezeer de mogelijke WK-kwalificatie leeft in de Surinaamse hoofdstad. Voor Romeo laat het succes van *Natio* zien wat de kracht van sport is. Hij wijst op de verdeeldheid tussen de verschillende bevolkingsgroepen en politieke stromingen in het land. „Nu merk je dat het gewoon één natie is. Iedereen staat achter de selectie.”

Weer kijken in de nacht
In de nacht van dinsdag op woensdag kan Suriname zich in Guatemala plaatsen voor het WK. Romeo denkt dat Suriname zou moeten kunnen winnen, als het net zo speelt als in de thuiswedstrijd tegen Guatemala. De coach van het al uitgeschakelde El Salvador, zegt hij, heeft hem hoogstien minuten later heeft Margaret de tweede en de derde voor Suriname in het net liggen. Het stijf uitverkochte Franklin Essed Stadion in Paramaribo ontploft, net als het clubhuis van Real Sranang. Na de 4-0 gaat de muziek al aan bij de Amsterdamse voetbalclub, en na het laatste fluitsignaal wordt er gedanst op ‘Bribi na Krakti’, het nummer dat de slogan vormt van *Natio*. Het betekent zoiets als: geloof in je ei-

SCHAATSEN

‘Niet te bevatten’, zegt coach Gerard van Velde bij wereldrecord Femke Kok

Femke Kok reed in Salt Lake City als eerste Nederlandse schaatser ooit een wereldrecord op de 500 meter. Haar coach wist thuis niet wat hem overkwam.

Thijs Niemantsverdriet
AMSTERDAM

Schaatscoach Gerard van Velde zat zondagavond op de bank, thuis in Heerde op de Veluwe, toen zijn pupil Femke Kok achtduizend kilometer verderop begon aan de 500 meter die zouden uitmonden in een nieuw wereldrecord. „Ik had een klein schermpje op schoot”, vertelt Van Velde de volgende ochtend telefonisch. „Dus toen ik Femkes eindtijd zag, zei ik tegen mijn vrouw en zoon: zie ik het nou goed? Staat daar nou 36-nul-negen? Ik was vol ongelooft.”

Femke Kok (25) leverde zondagavond, bij de eerste wereldbekerwedstrijden van het seizoen, een historische prestatie: als eerste Nederlandse schaatser ooit verbrak ze het wereldrecord op de 500 meter. Het was het oudste nog staande record in het langebaanschaatsen, op de dag af twaalf jaar geleden gereden door de Zuid-Koreaanse Lee Sang-hwa, ook in Salt Lake City. Kok verbeterde die tijd met bijna drie tienden, van 36,36 naar 36,09 – spectaculair voor de kortste sprintafstand. „Een niet te bevatten tijd”, noemt Van de Velde het.

Kok zelf noemde haar record na afloop tegen de NOS „een droom die is uitgekomen”. De rit van Lee, zo vertelde ze, had ze „al honderden keren gekeken met verbazing: hoe kan ze zo hard schaatsen?” Ook zondag had Kok de race uit 2013 nog een keertje teruggekeken. Ze was, zo zei ze tegen de NOS, ’s ochtends „opgestaan met het idee: zou het mogelijk zijn?”

Kok is de eerste Nederlandse schaatster sinds Annamari Thomas in 1998 die een wereldrecord heeft gereden. Ze geldt nu, voor zover dat niet al het geval was na haar drie wereldtitels op de 500 meter op rij, als de topfavoriet voor goud op de 500 meter op de Olympische Winterspelen in Milaan.

Kleinste detail
Voormalig olympisch kampioen Van Velde, als hoofdcoach van Team Reggeborg al vijf jaar de persoonlijke trainer van Kok, was niet in Salt Lake City omdat hij en zijn twee assistent-coaches elkaar afwisselen bij lange reizen – ze hebben alledrie jonge kinderen. Van Velde vloog maandag wel naar Calgary voor de volgende wereldbekerwedstrijd van komend weekend.

Interviews geeft Van Velde niet vaak, maar over deze prestatie wil hij – onderweg naar Schiphol – wel even praten. Hij heeft de gouden rit van Kok sinds zondagavond „minimaal twintig keer” teruggekeken. „Om twee uur 's nachts sliep ik nog niet.” Ook het andere sprintwonderkind uit zijn team, Jennings de Boo, beleefde een zeer succesvolle avond in Salt Lake City: hij won de 500 meter bij de mannen in 33,63 en kwam daarmee tot 0,02 seconde voor zijn wereldrecord.

Van Velde kan Koks rit inmiddels

Ongelooft bij Femke Kok nadat ze zondagnacht in Salt Lake City een wereldrecord reed op de 500 meter. FOTO AP

tot in het kleinste detail voor zijn geestesoproep, zo blijkt over de telefoon. „In de eerste meters was ze meteen goed weg. Dan zie je haar openen in 10.19 en denk je: oei, heel goed. Eerste bocht: laag, goede lijn. Tweede rechte stuk blijft ze goed zitten, alle slagen zijn raak. De laatste buitenbocht komt ze net iets dieper uit, maar ze trapt goed laag eruit. In de laatste honderd meter sprint ze nog af, trekt ze naar de 57,2 kilometer per uur – daar zie je hoe sterk ze is.” Samengevat: „Een rit die de perfectie nadert.”

Ergens wist hij wel dat Kok hiertoe in staat is, zegt Van Velde. „We hebben het er van tevoren over gehad of ze een wereldrecord zou kunnen rijden.” Toch leek het oude record van Lee al tijd „onaantastbaar”. Daarom was Van Velde met name verbaasd over de „onwijs grote hap” die Kok uit die tijd nam: 0,27 seconde. „Een 500 meter win je op honderdsten, dat weten we allemaal. We hebben wel eens gehad dat de hele top-8 van een race binnen een tiende seconde van elkaar stond. Nu zit je bijna drie tiende van een seconde onder het oude wereldrecord.”

■ ■

Ik zei tegen mijn vrouw en zoon: zie ik dat nou goed?

Gerard van Velde coach Femke Kok

Olympische kansen
De Olympic Oval in Salt Lake City, gelegen op 1.425 meter hoogte, geldt als de snelste ijsbaan ter wereld. Zelf beleefde Van Velde er ook het mooiste moment uit zijn schaatscarrière: in 2002 werd hij er olympisch kampioen

en de 1.000 meter. De omstandigheden waren dit weekend uitstekend: snel ijs, goede luchtdruk. Er werd ontzettend hard gereden: op vrijdag sneuvelde ook al het wereldrecord op de 5.000 meter bij de mannen, op zondag ging ook het wereldrecord bij de ploegenachtervolging mannen eraan. Over het hele weekend werden er 94 nationale records en 278 persoonlijke records gereden.

Toch zijn nagenoeg perfecte omstandigheden, zegt Van Velde, nog steeds geen garantie voor succes. Het gaat erom, zo zegt hij in zijn soms onnavolgbare idioom, dat je „niet bewust de beste bent”. Wat hij daarmee bedoelt? „Als je van te voren denkt: ik ga even een wereldrecord rijden, dan ga je dingen toch vaak anders doen, dan wordt het een beetje krampachtig: het moet en het zal. Exceptionele prestaties, zoals een wereldrecord of

een gouden olympische medaille, die kun je niet even oproepen. Die overkomen je.”

Juist daarom is Van Velde nog steeds heel voorzichtig als het aankomt op de olympische kansen van Kok. Die geldt onder schaatskenners als de absolute favoriet voor goud in Milaan op de 500 meter, en in deze vorm misschien ook wel op de 1.000 en zelfs de 1.500 meter, waarop Kok eerder dit jaar verrassend het baanrecord in Thialf aanscherpte tot 1.52,69.

Dat zul je Van Velde niet horen zeggen. „De vraag is altijd weer: hoe sta je er over twee weken voor, over zes weken, over twee maanden?” Tussen nu en begin februari, wanneer de Winterspelen beginnen, „zijn er nog genoeg hobbels te nemen”, zegt hij. „Je moet blij zijn met vandaag, en morgen gewoon weer je best doen.”

Lemmie Wouda & Adriaan van der Feltz
Amsterdam, 11 november 2025

Paul en Gerdy Jonkman
Cor Jonkman en Mieke Waij
Remi Jonkman en Vivian Aalbers
Amie Jonkman en Lutz Minowsky
Ingrid Schuur en Simone Wolff
Paul en Karina Schuur
Patrick Schuur
Thomas Schuur

Omstreeks 16.30 uur zal Lidy in kleine familiekring naar het crematorium worden begeleid.

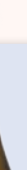
Financieel bericht

Berichtgeving van **Guess? Europe, B.V.**,
 een besloten vennootschap met beperkte
 aansprakelijkheid naar Nederlands recht, statutair
 gevestigd te Amsterdam, kantoorhoudende
 te Kalverstraat 41, 1012 NZ Amsterdam,
 ingeschreven in het handelsregister van de Kamer
 van Koophandel onder nummer 33277598, dat
 in verband met haar voorgenomen omzetting
 van een besloten vennootschap met beperkte
 aansprakelijkheid naar een coöperatie met
 uitgesloten aansprakelijkheid, de stukken als
 bedoeld in artikel 2:182 Burgerlijk Wetboek bij het
 handelsregister van de Kamer van Koophandel ter
 inzage zijn gelegd.

Presentatie van de **Canon van Nederland** in het Openluchtmuseum in Arnhem in 2017. FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

De Canon van Nederland zag het levenslicht in 2006, het jaar dat de discussie over het Nationaal Historisch Museum begon, en werd in 2020 herzien. Frits van Oostrom, indertijd

hoogleraar aan de Universiteit Utrecht en president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW), was voorzitter van de commissie die de eerste vijftig vensters samenstelde. Desgevraagd zegt hij: „Als dit waaris, dan wil ik hier toch wel met gepaste verbijtering op reageren. De canon is natuurlijk ontwikkeld voor in de klas, en dan met name het basisonderwijs, maar het mooie

nrcadverteren.nl/familieberichten

Bestel nu > nrcwebwinkel.nl/worldofnix

Commentaar

GASWINNING

Groningen verdient na nieuwe aardbeving medeleven en hulp

Een nieuwe klap voor Groningen: in de nacht van donderdag op vrijdag werden de inwoners van Zeerijp en omgeving opgeschrikt door een van de zwaarste aardbevingen die zich ooit in de provincie heeft voorgedaan, in de ochtend gevolgd door een naschok. Het aantal meldingen van schade bij het Instituut Mijnbouwschade Groningen liep razendsnel op, maandag stond de teller op bijna 1.400. Ook kwamen er 39 meldingen van een ‘acuut onveilige situatie’, waarbij mensen zich niet meer veilig voelen in een gebouw.

De gaswinning in Groningen mag dan twee jaar geleden zijn gestopt, de ondergrond is nog steeds niet rustig. Dat er na het dichtdraaien van de gaskraan nog steeds aardbevingen zouden komen was wel bekend, maar de verwachting was dat die minder heftig zouden zijn. Nu blijkt dat de kennis over het effect van de decennialange mijnbouw op de ondergrond niet erg diep gaat. Zelfs wetenschappers kunnen niet precies voorspellen wanneer de volgende beving komt en hoe zwaar die zal zijn.

Politici en media die zich naar de plek des onheils spoedden, constateerden dat van het ‘Nij Begun’ dat Groningen beloofd was, nog niet veel terecht is komen. Het kabinet-Rutte IV reserveerde weliswaar miljarden voor de regio, maar dat biedt op korte termijn weinig troost aan de inwoners. Zij zitten nog altijd tot hun nek in de bureaucratie bij het herstellen en versterken van hun huizen.

Veel Groningers kampen met chronische angst, depressieve gevoelens, slaapproblemen, concentratiestoornissen en algehele uitputting. Die psychische klachten worden evenzeer veroorzaakt door de jarenlang ingesleten angst om in eigen huis onder het puin begraven te worden als door het gevoel niet serieus genomen te worden door de autoriteiten. Uit onderzoek blijkt dat ook kinderen die opgroeien in een huis met schade, emotionele schade oplopen.

Van het ‘Nij Begun’ dat Groningen beloofd was, is nog niet veel terechtgekomen

Door de parlementaire enquêtecommissie werd de gaswinning, die meer dan vijftig jaar doorging, een „ramp in slow-motion” genoemd. Net als bij het Toeslagenschandaal veroorzaakt de nasleep ervan evenveel leed als de bron van het probleem. Volgens het Staatstoezicht op de Mijnen kan de versterkingsoperatie nog wel tot 2034 duren. Intussen verschijnen niet alleen scheuren in muren, maar ook in dorpsgemeenschappen, waar soms de ene helft van een straat wordt geholpen terwijl de andere helft in onzekerheid verkeert.

Wie niet in de streek woont, er nooit komt en geen affiniteit voelt met de inwoners, sluit al te makkelijk de ogen voor dat leed. Er zijn zelfs politieke partijen die het doodzonde vinden dat de gasputten zijn gedempt. JA21 en FVD vinden dat de gaswinning op termijn hervat moet worden en willen het Groningse gasveld op zijn minst beschikbaar houden als strategische reserve. Een gotspe, na alles wat de Groningers al hebben moeten verduren.

Het mag van politici in Den Haag worden verwacht dat zij zich verantwoordelijk voelen voor heel Nederland. De inwoners van het aardbevingsgebied verdienen medeleven en hulp om de problemen die de gaswinning nog altijd veroorzaakt te overwinnen. Twee jaar geleden bestond er in politiek Den Haag een gevoel van urgentie dat er een ‘ereschuld’ was aan Groningen die diende te worden ingelost. Dat gevoel mag wel weer aangewakkerd worden.

NRC kreeg honderden reacties op artikelen over uitspraken van Hans Wijers op een verkiezingsbijeenkomst en in een app. Berichtgeving die leidde tot het opstappen van de informateur. Een selectie.

FOTO: SEM VAN DER WAL, ANP

PERSOONLIJKE VOORKEUR

Privé-contacten

In een poging de publicaties over privé-uitingen van Hans Wijers, gedaan ruim voordat hij de functie van informateur aanvaarde, te rechtvaardigen, wijst de hoofdredactie op „het belang van waarheidsvinding”. Maar wat heeft NRC nu helemaal aangehouden? Dat een informateur van D66-huize een voorkeur heeft voor een middenkabinet in plaats van een samenwerking met een radicaal-rechts antimirigratiepartij vol partijhoppende politieke opportunisten? Daar hadden we dit verhaal echt niet voor nodig. Daarbij: een persoonlijke voorkeur mag in een functie als procesbegeleider helemaal geen rol spelen.

Natuurlijk is het bewuste appje wanstaltig en het woord ‘feeks’ is naar en misogyn taalgebruik. Betrokkene zou daarop op moeten reflecteren en dat heeft hij niet gedaan. Maar wat overblijft van „de waarheidsvinding” is uiteindelijk toch niet veel meer dan bericht over een particuliere mening die is geuit door een op dat moment ambtelos burger.

Wit NRC dan dat een ieder die ooit in privé-contacten een stevige mening heeft vertolkt voortaan op voorhand wordt uitgesloten van een rol als informateur?

Wouter van Aggelen Arnhem

SABOTAGE

Formatie vertrappt

Ik las net de berichtgeving over het appje van dhr. Wijers. Niets schokkends wat mij betreft. Het enige wat ik mij afvroeg: wat was de journalistieke waarde om deze informatie uit een privé-gesprek naar buiten te brengen? Van alle betrokkenen zijn na enig struikwerk ‘schadelijke’ teksten over anderen te vinden. Dat mensen privé-meningen hebben over anderen, is geen nieuws. Ook niet als je informateur bent. Informateurs zijn ook mensen en mensen vinden dingen over anderen. Het wordt alleen ongemakkelijk en onwerkbaar als iedereen precies weet hoe de één over de ander denkt of schrijft.

Dhr. Wijers is professioneel genoeg om als informateur zijn privé-mening opzij te zetten en in het landsbelang te werken aan zijn opdracht. Net als alle informateurs die de afgelopen decennia coalities hebben verkend. Ook die informateurs vonden dingen van de personen met wie ze gesprekken voerden.

Resultaat van deze berichtgeving: een scoop voor NRC zonder echte nieuwswaarde en, nog veel belangrijker, de (in)formatie loopt vertraging op. Ik merk dat ik er boos van word, want op deze manier kun je elke samenwerking saboteren. En daar

zitten we op dit moment juist niet op te wachten.

Bram de Deugd Bilthoven

GRENS

Wat is de volgende stap?

Wat Wijers schreef, maakte het inderdaad onmogelijk voor hem om aan te blijven als informateur. Maar het riep wel voor mij de vraag op waar de grens ligt voor journalisten van de NRC. Is app-verkeer immers niet net zoals telefoneren? En wat is de volgende stap? Worden nu alle neefjes van Henri Bontenbal benaderd of er misschien iets sappigs in een familie-appgroep staat? Of krijgen de oppassen van Jesse Klaver de vraag of zij misschien in een appje van hem iets leuks hebben gelezen, waaraan we nog politieke consequenties kunnen verbinden? Het doet me een beetje denken aan de ophef die ontstond toen vijftien jaar geleden journalisten de vuilniszakken van André Rouvoet en Alexander Pechtold analyseerden. Is er sindsdien veel veranderd?

Erik Jan Kleingeld Rotterdam

HULDE

Evident vooringenomen

Ik vind het dapper en noodzakelijk dat NRC dit nieuws heeft gebracht. Een informateur mag uiteraard een

‘Wat heeft NRC nou helemaal aangetoond?’

politieke kleur hebben. Maar een informateur mag niet een pesthekel hebben aan een partijleider en haar hele partij en de voorkeurscoalitievorming van die partij. Zeker niet wanneer nu juist een kernvraag is: gaan we met die partij en dier voorkeuren samenwerken of niet?

Wijers is evident sterk vooringenomen over de uitkomst van het proces en daarmee geen geloofwaardig informateur. Hulde aan NRC dat ze dit hebben uitgevogeld en nog meer hulde voor de, naar ik hoop, rechte rug. Hierover het boetekleed aantrekken zou voor mij het kapitulieren zijn voor ideologische waarheid boven neutrale waarheid.

Margot Smits via LinkedIn

TERUGHOUDEND

Doorgeefluik

Essentieel lijkt mij of de journalist het betreffende [...] privé-appje actief kreeg aangereikt of deze informatie na lang zoeken en doorvragen min of meer zelf vond. In het eerste geval moet NRC zich toch afvragen of het voor een karretje is gespannen, en zo ja voor welk. Die gedachte alleen al maakt onrustig. De macht ligt niet enkel bij Wijers. Informateurs komen altijd van een politieke partij en ze zijn dus per definitie politiek gekleurd. Het is daarom niet gek dat sommige mensen en politieke partijen baat hebben bij de val van een informateur. Juist in dit geval had NRC terughoudend moeten zijn, en moeten checken wie dit lekte en met welk doel. Nu werd NRC gebruikt als doorgeefluik, met succes.

Niet het appje maar het belang achter het lek zou het nieuws moeten zijn. Bovendien totaal niet te vergelijken met Plasterk en Van Strien, die werden beschuldigd van strafbare feiten.

Jeroen Smit onderzoeksjournalist, via LinkedIn

JOURNALISTIEK

Terechte conclusie

De journalisten van NRC hebben gedaan wat je van een redactie van dit niveau mag verwachten: relevante informatie boven tafel krijgen die ertoe doet. De uitkomst is helder. Hans Wijers heeft terecht geconcludeerd dat hij, in deze context, geen rol kan vervullen die past bij wat Nederland van een informateur verlangt. Dat is geen politieke intrige, maar het gevolg van normale journalistieke controle. De vraag naar de identiteit of kleur van de ‘lekker’ is daarom een dood spoor. Verwachten dat NRC die onthult, zodat er weer een rondje speculatie kan beginnen, mist het punt volledig. Journalistiek mag - en moet soms - werken met anonieme bronnen, mits daar een gerechtvaardigde reden voor is. In dit geval ligt die reden er gewoon.

Guido van Nispen, via LinkedIn

PRECEDENT

Morgen iemand anders

De val van Hans Wijers zegt meer over het huidige politieke klimaat dan over Wijers zelf. Een uit zijn context getrokken appje, één morele reflex, en een van de meest ervaren bestuurders van ons land wordt zonder aarzeling aan de kant geschoven.

Niet op basis van de inhoud, maar door een gecreëerde hetze rondom een persoon, een van de meest ervaren bestuurders die ons land heeft voortgebracht. Dat is geen gezonde politieke cultuur. Dat is een bestuursklimaat dat zichzelf langzaam ondermijnt. De verklaring van Rob Jetten - „de enige logische keuze” - illustreert dit pijnlijk. Het klinkt resoluut, maar in werkelijkheid creëert het een precedent. Vandaag Wijers, morgen iemand anders. Uiteindelijk treft het iedereen die nog bereid is verantwoordelijkheid te dragen in het vizier. Want wie ziet dat één privébericht, hoe onhandig ook, genoeg is om een loopbaan of inzet van decennia in één klap weg te vegen, vraagt zich af: waarom zou ik dit werk nog willen doen?

Als we bestuurders reduceren tot momentopnames en reflexen, dan maken we het openbaar bestuur niet schoner, maar leger. Dan jagen we de kundige mensen weg en blijven de ja-knikkers over. Dat is geen vooruitgang - dat is bestuurlijke verarming. Het gevolg is voorspelbaar: nog minder ervaren mensen, nog minder bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen, nog meer angst om fouten te maken. En dus nog meer incident-politiek. Meer tinnen soldaatjes in de Eerste Kamer, Tweede Kamer, gemeenteraad; meer tinnen soldaatjes die de departementen besturen.

Ibrahim Wijbenga Amsterdam

WILLEKEUR

Breder levend symptoom

Te vaak en te gemakkelijk wijzen journalisten op hun basale taak om relevante informatie met de wereld te delen, zonder daarbij de consequenties voldoende te hebben afgewogen. Het asymmetrische speelveld (privéberichten van Wijers lijken op zichzelf te staan en daarmee nieuws-waarde te hebben, terwijl iedereen weet dat alle andere spelers ook een privémening hebben, die al dan niet gedeeld is met hun directe omgeving maar verborgen blijft) zorgt voor een extra verantwoordelijkheid die naast ‘nieuwswaarde’ meegewogen mag worden.

Een redactie is simpelweg nooit in staat om dat brede speelveld te objectiveren, zodat er een wel-symmetrische situatie kan ontstaan. Dat geldt richting politiek net zozeer als richting bedrijfsleven, sportwereld, de entertainmentindustrie of de journalistiek zelf. Op al die terreinen zien we dat journalisten misstanden aan de kaak stellen, terwijl het op zijn best sprekende voorbeelden zijn van een breder levend symptoom. Journalisten zijn beperkt in hun tijd en daarbij volledig afhankelijk van de toevallige tips, bewuste lekken en eigen keuzes die hun focus bepalen. De factor toeval leidt daarbij tot (gepercipieerde) willekeur. In de zaak-Wijers is dat pijnlijk zichtbaar geworden.

Bart Brouwers hoogleraar journalistiek, via LinkedIn

FRAUDE

Manke vergelijking

In uw redactionele verantwoording over het publiceren van het Wijers-appje trekt u de vergelijking met

publicaties over Van Strien en Plasterk. Naar mijn mening gaat de vergelijking mank. De één had fraude gepleegd en de ander was met paten-ten aan de haal gegaan. Bij Wijers publiceert u privéberichten die op geen enkele manier strafbaar zijn. Je kunt er van alles van vinden, maar dan nog. De spindoctor van Yesilgöz had een fijne dag.

Peter Cornelisse Arnhem

TAALGEBRUIK

Nieuwswaardig

Het is in elk geval duidelijk geworden hoe de heer Wijers praat over een vrouw als Dilan Yesilgöz. Het is goed dat dat snel duidelijk is geworden. Ik kan me zelden vinden in wat ze zegt of doet, maar de bewoordingen zijn ongepast en zeggen iets over hoe de heer Wijers ‘in de wedstrijd’ zit. Je kunt twisten over de manier waarop het naar buiten is gekomen, maar het is goed dat het naar buiten is gekomen. We moeten af van dit soort taalgebruik en denkbeelden in de benadering van vrouwen die een hoge politieke functie vervullen. Ik vind het zonder meer nieuwswaardig.

Caren Schipperus via LinkedIn

PRIVACY

Zand in machine

Het is natuurlijk niet netjes om iemand leugenaar of feeks te noemen. Maar wat je in een privé-appje

zegt, is privé. „Wijers is een publiek figuur”, luidde de verdediging van de hoofdredactie: zijn uitlatingen komen sneller onder een vergrootglas te liggen.

Maar stel dat een journalist van NRC privé een kritisch appje schrijft over een politicus, en iemand brengt dat appje, los van de context, naar buiten? Het openbaar maken van zo’n privé-uitlating zou terecht worden gezien als een inbreuk op de privacy, het telecom-municatiegeheim en de journalistieke vrijheid.

In de politiek bestaan grote tegenstellingen. Die worden flink uitvergroot. Door politici én media. Want daar smullen de lezers van. Veel mensen die een belangrijke rol spelen in de politiek, zullen privé wel eens iets lelijks hebben gezegd over een andere politicus. Zo zal het dus heel moeilijk worden om nog iemand te vinden die informateur kan worden.

NRC heeft daarmee effectief zand gestrooid in de democratische machine. Nota bene de krant waarin Sigrid Kaag ooit in een cartoon als heks werd afgebeeld, terwijl zij op een bezemsteel op de Twin Towers afvliegt. Niet in een privébericht, maar op pagina 10 van de krant. Natuurlijk: een cartoonist mag ver gaan en schokken. Maar heeft een (oud-)politicus minder vrijheid in een privébericht?

Nico Visser Leidschendam

CORRECTIES/AANVULLINGEN

Solvinity

Van het artikel *Zorgen over verkoop van cloudbedrijf Solvinity - van DigiD en MijnOverheid* (14/11, p.22) is per abuis een eerdere versie verschenen. Hierin stond dat Solvinity niet bereikbaar was voor commentaar, terwijl NRC inmiddels met het bedrijf had gesproken. Solvinity stelt: „Onze aandeelhouders zijn open geweest over het feit dat Solvinity te koop was en daarvoor zijn gesprekken gevoerd met diverse partijen. Over de aard en inhoud van die gesprekken doen wij geen mededelingen.”

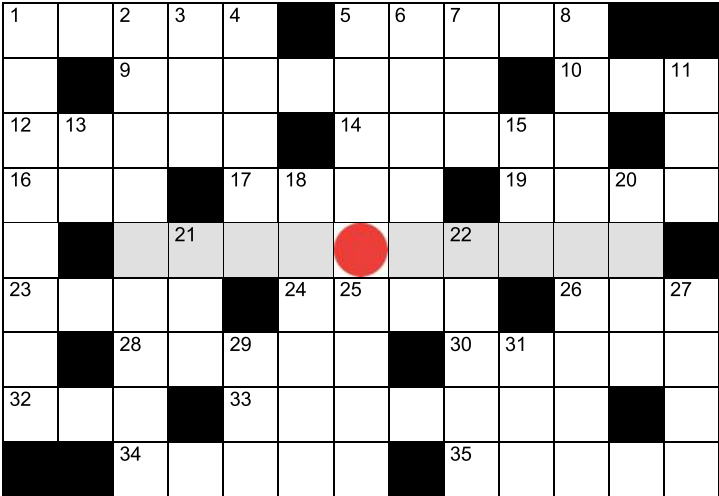
Brand woonzorgcomplex

In *Deel bewoners terug na brand in Tilburgs wooncentrum* (17/11, p. 12) stond dat er „drie zwaargewonden” waren door de brand zaterdag in woonzorgcomplex De Leyhoeve in Tilburg. De bron, Veiligheidsregio Midden- en West-Brabant, meldde maandag echter dat van gewonden toch geen sprake was: het betrof twee mensen (medewerkers van De Leyhoeve, niet drie dus) die „rook” hadden ingeademd en die het al snel goed maakten.

RUBEN L. OPPENHEIMER

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: 1. '___ Nederlanders mijdt zorg' **5.** Boogbal **9.** 'AZ-spits ___ schiet Ierland in laatste secondes naar play-offs WK' **10.** ___ Tok **12.** *Home* ___, kerstfilm **14.** Statisch voortbewegend brood **16.** Waardeloos verpakkingsmateriaal **17.** Wereldluchtvaartorganisatie **19.** *Crimson* ___, horrorfilm van Guillermo del Toro **23.** Sir bij Manchester United **24.** Hoofd **26.** Zwaartegraad **28.** Spekjes verorberen **30.** Yvonne ___ (1931–2025) **32.** ___ West **33.** Stortvloed **34.** Pelsdier **35.** Steel ___, reggaeband

Verticaal: 1. Draaibaar venster **2.** Daar zie je veel zieke mensen **3.** Filmklassieker van Kurosawa **4.** Denderend iets **5.** Gestrande tv-serie **6.** Canadese stad **7.** Ruw, kortom **8.** Gezwollen naarling **11.** 'Femke ___ schaatst wereldrecord' **13.** Tussen Marine en Pen **15.** Veluwe gemeente **18.** 'Australische scholen dicht na angst voor ___ in speelzand' **20.** Eindhovens trots **21.** Hebben veel mensen aan hun fiets hangen **22.** Krimpende familie van de sneeuwmuts **25.** Urbanus van ___ **27.** Denkrichting **29.** 'Speciaal voor iedereen' **31.** Kwam tot stand bij het Verdrag van Maastricht

Oplossing puzzel 17 november. Horizontaal: 1. ALLERGIE TEST 8. PALM 9. TOAST 12. MAYDAY 14. WINST 15. SEAL 18. RIET 19. BRABO 21. IJSLAND 22. MASSA 23. EMMA 25. VERWONDERLIJK **Verticaal:** 1. ACTIVISME 2. EPSTEIN 3. RAT 4. GL 5. IMMER 6. TEYLER 7. SLAG 10. ONO 11. ASGRAUW 13. AIBAAR 15. SGT 16. LEDEN 17. PAS 20. BANK 22. MME 24. MD **In het midden:** VOGELGRIEP

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

COLUMN
MARJOLEINE DE VOS

Altijd
november

FOTO WALTER HEREST

W eer keert het najaar. We lopen, mijn wandelvriend en ik, door goudkleurige bossen en waden door modder en dood blad en we praten over Bloem.

J.C. 'Altijd november, altijd regen', wie mompelt het niet wel eens voor zich uit: 'Altijd dit moede hart, altijd'.

Toch, zeg ik, stoot Bloems neerslachtigheid me af. Ik begrijp zelf niet helemaal waarom. Als Kloos dicht over de bomen die dorren in het laat seizoen en beweert dat hij er zijn leven in ziet 'dat heen gaat spoën', dan vind ik dat weliswaar overdreven, voor mezelf en al helemaal voor de destijds nog betrekkelijk jonge Kloos, maar niet bedrukkend. Maar Bloems neerslachtigheid, die kamers 'waar gelaten/ Het dagelijks leven wordt verricht' die verdraag ik slecht. Het is net alsof ik zelf ook mee het afvoerputje in ga.

Mijn wandelvriend protesteert. Hij houdt van Bloem en hij vindt niet dat het droeve ook droef maakt, integendeel eigenlijk, het gelijke wordt genezen door het gelijke zegt hij. In de kunst dan, hij is geen aanhanger van de homeopathie. Dat vind ik over het algemeen ook. Een stemming uitgedrukt zien, ook een stemming van troosteloosheid, kan juist troostrijk zijn, door de vorm, die orde schept in wat als chaos moeilijker te verdragen is.

Ik probeer mijn positie te herzien en te bevestigen tegelijk. Ik vertel over mijn eerste dode, mijn leraar Latijn, een heel aardige man die ineens gestorven was en een paar kinderen uit de klas zeiden: we gaan erheen. We gingen naar de rouwkamers in de P.C. Hooftstraat en werden tot mijn verbazing zomaar toegelaten 'In de ademlooze kamer waar hij lag' en ik kwam bijkans sprakeloos thuis. Mijn moeder reikte me woorden aan: 'En voor altijd is dit mij bijgebleven:/ Hoe zeer veel stiller dood dan slapen is'. Bloem.

Dat gedicht, 'In Memoriam', zeg ik nu, dat vind ik mooi, maar daarin is er een levenswil,

ondanks die dood. Want die strofe gaat zo verder: „Dat het een dagelijks wonder is, te leven,/ En elk ontwaken een herrijzenis.”

Ik voel niet steeds dat het 'een dagelijks wonder' is om te leven, Bloem ook niet denk ik. Kon ik het maar zo zien. Die verzuchting hoor je er als het ware achter, en dat tekort is me wel lief. Misschien zit het 'm daarin: realistisch inzicht in de condition humaine kan precies zijn wat je zoekt, waarvan je voelt dat het wáár is. Voor dofheid en dorheid ben ik bang.

Dat je bij Bloem echt vaker uitingen van geluk, van epifanie vindt, zegt mijn vriend. Hm, zeg ik. Ik voel eerder hopeloosheid, alsof alles ontdaan is van mogelijkheden, van betekenis vooral.

*Ik voel niet steeds dat
het 'een dagelijks
wonder' is om te leven*

Dat de bladeren vallen, de bomen kaal worden, dat er weer een jaar voorbij is, dat is te verdragen, daar kan zelfs iets mooi melancholisch in zitten. Het angstaanjagende is denk ik als het verlangen wegvalt, als dit alles alleen maar dofheid betekent, weer voorbij, maakt niet uit, we verrichten ons leven, zinloos, betekenisloos. Help! Geef mij een regel die me doet verlangen, doet voelen, wat dan ook, pijn, verdriet, verlies, dat is leven, die dagelijksche handelingen in dat sombere licht niet.

Maar natuurlijk heeft mijn vriend gelijk. Bloem wil ook leven. In de vroege gedichten stikt het van verlangen, later komt er steeds meer verlies bij, verlies van precies dat waar naar eerst zo verlangd werd: „Verloren zijn de prille wegen/ Om te ontkomen aan de tijd”.

De zon werpt wat kalm laat licht op al het vergaande. Bloem schrijft: „Als ik één ding begeer/ Is het: dit tot het laatste beminnen.”

NOOIT JOKKEN

We rijden midden in de zomer door Frankrijk, het is snikheet.

Mijn kinderen, 7 en 8 jaar oud, zitten achterin.

Mijn dochter vraagt: „Mama. Jij jukt nooit tegen ons, hè?”

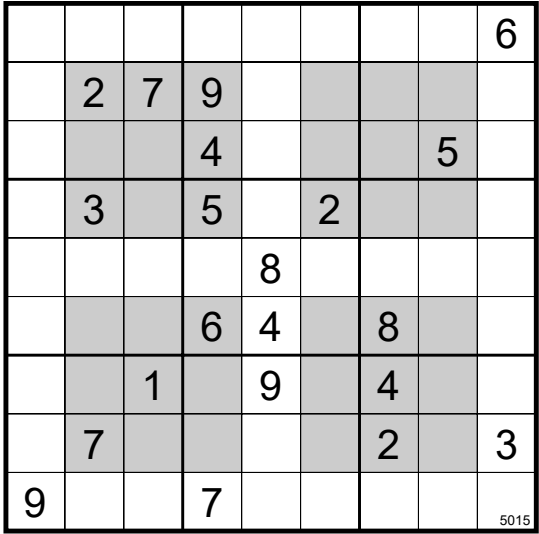
Ik: „Zeker weten, dat zal ik nooit doen.”

Mijn dochter: „Mama, bestaat Sinterklaas?”

Robin Wegdam

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

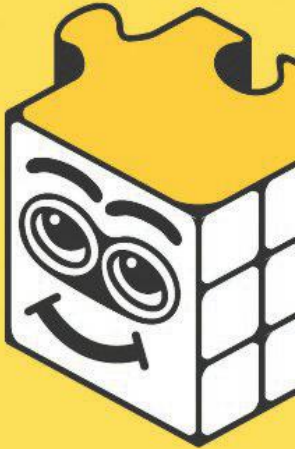
Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken.

© Peter Ritmeester PZZL.com

Rechts: de oplossing van gisteren.

6	5	1	7	3	8	9	2	4
4	2	8	5	6	9	7	3	1
3	7	9	4	2	1	8	6	5
7	1	3	6	8	5	2	4	9
2	8	6	3	9	4	1	5	7
5	9	4	1	7	2	6	8	3
9	6	7	8	4	3	5	1	2
8	3	5	2	1	7	4	9	6
1	4	2	9	5	6	3	7	8

nrc > puzzels

NRC brengt je elke dag de leukste en meest (ont)spannende puzzels

Speel ze allemaal op nrc.nl/puzzels

FOKKE & SUKKE
KIEZEN EEN NIEUWE KAMERVOORZITTER
WAT ONS BETREFT EENTJE DIE ELKE VERGADERING BEGINT...

RGYT

Een bakkerszoon met twee Oscars

ANTHONY HOPKINS
BRENGT INDRINGENDE
AUTOBIOGRAFIE UIT
PAGINA C3

Cultuur

CULTUUR & MEDIA

Zap

Texelse scholieren bij de intocht van Sinterklaas in het 'Jeugdjournaal'. BEELD NOS

Publieke omroep maakt kinder-tv van niveau

De intocht van Sinterklaas op Texel eindigde zaterdag met een shot van de Waddenzee met het eresaluut „Voor Dieuwertje”. In het publiek hielden twee meisjes borden omhoog met de naam van de geliefde presentatrice. Onder kinderen op de socials gaat een oproep rond: „Pakjes-avond 20:00. 2 minuten stilte voor Dieuwertje Blok.”

Het overlijden van Blok op 2 maart ligt enigszins als een grauwsuier over het *Sinterklaasjournaal* heen. Haar opvolger Merel Westrik draagt als eerbetoon een kettinkje met de letter D. Westrik doet het uitstekend, imiteert zo goed mogelijk de stijl van haar voorganger, maar ze kan haar nog niet doen vergeten. Zoals gebruikelijk verliep de intocht van Sinterklaas niet zonder slag of stoot. Ruim twee miljoen kijkers moesten aanzien dat de stoomboot het eiland niet kon vinden omdat de vuurtorenwachter zijn lamp had laten vallen. Gelukkig dook Maurice de Zeehond op om Sinterklaas en zijn pieten de weg wijzen. Vervolgens moest de heilige ergens anders aanleggen wegens het onstuimige weer.

Sinterklaas is inmiddels weer doorgereisd naar de vaste wal. Helaas is Pietje Paniek achtergebleven met een lange rij bagagewagens waarin de cadeaus zaten. (Vuurtoren, zeehond, bagagewagens - mooi hoe het programma de Texelse folklore in het verhaal verwerkt.) Nu worden zowel de hysterische piet als alle pakjes vermist. In het napraatprogramma *Speculasies* (NPO 3) werd de schuld gegeven aan Wil de Strandjutter. Zonder enige grond natuurlijk. *Speculasies* is een parodie op een talkshow, waarin doorgaans ook feitenvrij wordt gekletst.

Had ik al verteld dat de publieke omroep kinder-tv op hoog niveau maakt? Niet zo wild en grensverleggend als vroeger, maar nog altijd op hoog niveau. Zo wordt in de driedelige reeks *Fri Fri Suriname* (NPO 3) het uitroepen van de onafhankelijkheid van de Nederlandse kolonie, op 25 november een halve eeuw geleden, voorbeeldig voor kinderen uitgelegd.

Historische beelden en een reportage van regisseur Sacha Vermeulen worden ingebed in een fictief verhaal van regisseur Mischa Kamp over het creoolse meisje Sharona in de jaren zeventig. Haar revolutionaire broer Roy studeert in Nederland, maar hij komt onverwachts terug. Sharona begrijpt dat niet want in haar ogen is Nederland het beloofde land. Maar Roy wil strijden voor onafhankelijkheid. De witte juf van Sharona vindt dat een bespottelijk idee. Bij haar Hindostaanse vriendin Tara thuis krijgt Sharona nog een ander perspectief: hindoes vrezden de onafhankelijkheid. Ze zijn bang dat de creoolse bevolkingsgroep hen zal gaan onderdrukken.

Bijzonder is dat het verhaal geheel vanuit Surinaams perspectief wordt verteld, dus niet vanuit de Nederlandse diaspora. De schaduwzijdes worden geenszins weggemoffeld: de weerstand van de hindoes tegen de zelfstandigheid, de spanningen tussen de bevolkingsgroepen, de exodus van honderdduizenden Surinamers naar Nederland, de koude ontvangst daar. De serie vertelt ook dat Suriname na de zelfstandigheid in een economische crisis belandde en dat de grootschalige corruptie geenszins voorbij was, waardoor veel bewoners snel na de euforie van de zelfstandigheid teleurgesteld raakten. Ook de Nederlandse regering wordt niet gespaard: die streefde naar onafhankelijkheid mede omdat Suriname allang geen wingewest meer was, maar een kostgewest. De 3,5 miljard gulden oprotpremie van de regering moest Suriname verplicht aan Nederlandse goederen en diensten besteden.

Fictieve scènes in documentaires wringen vaak, maar hier dragen ze juist het verhaal. Ze maken de tijd van grote verwachtingen en teleurstellingen goed invoelbaar en blenden mooi met de archiefbeelden van een volk op drift. Mede hierdoor is de reeks een aanrader voor iedere Nederlander boven de tien jaar.

Wilfred Takken

Dreiging blijft op afstand in ITA's versie dystopisch 'Prophet Song'

THEATER ITA brengt 'Prophet Song' naar het toneel. Een nationalistische partij maakt van Ierland een totalitaire staat, en verscheurt een gezin.

Ron Rijkhard
AMSTERDAM

Als Jesse Mensah aan de rand van het podium gaat staan, in militair tenue, is alleen zijn silhouet zichtbaar, omdat het licht van achter komt. Hoog torent hij uit boven de zaal, machtig, onaantastbaar, zwijgend. Naast hem vraagt Eilish (Janni Goslinga) vergeefs naar haar verdwenen dertienjarige zoon. Het is een sterk beeld, en een zeldzaam moment waarop het sluipende kwaad in *Prophet Song* zichtbaar en tastbaar wordt.

In de gelijknamige, dystopische roman van Paul Lynch (Booker Prize 2023) vervalt Ierland tot een totalitaire staat als de nieuwe regering noodwetten invoert, tegenstanders oppakt en spoorloos laat verdwijnen. Vakbondsmann Larry Stack is een van de eerste slachtoffers van het regime, zijn vrouw Eilish achterlatend met hun vier kinderen, en de zorg voor haar dementerende vader. In haar bewerking van de roman kiest regisseur Mina Salehpour er niet voor het proces van ineenstorting van de democratie te tonen en verklaren. Het gebeurt gewoon, en dat is niet erg bevredigend. Wat ze wel laat zien is hoe de politieke verandering het gezin van Eilish uit elkaar scheurt: een moeder die machteloos en radeloos is tussen ravottende en rebellerende kinderen, in veel huiselijke scènes.

De vader van Eilish (Gjels Scholten van Aschat) heeft al snel door waar het heen gaat als wetten buiten werking worden gesteld. Hij zegt tegen haar dat de partij aan de macht probeert „wat jij en ik de werkelijkheid

noemen, te veranderen”. Al meteen raadt hij haar aan het land te ontvluchten.

De wurgende greep van de staat groeit met kleine stapjes, maar met steeds grotere consequenties voor het gezin. Maar die dreiging blijft abstract, iets van buiten, en dat leidt ertoe dat het verhaal maar niet echt op gang komt. Wat de betrokkenheid met de personages niet ten goede komt, is dat geregeld wordt verteld wat er gebeurt: wat personages doen en voelen, wat de ontwikkelingen zijn in het land. Bij die stukjes verteltheater word je je des te meer bewust van het feit dat er een boek op het toneel wordt gezet.

De Iraans-Duitse Salehpour (1985), gastregisseur bij ITA, koos als toneelbeeld een grote, lege en donkere ruimte, waar aanvankelijk alleen een keukentafel en wat stoelen staan. Er klinkt geregeld een zacht-vervaarlijke soundtrack, die in combinatie met het weinige licht en rookwolken zorgt voor een onheilspellende omlijsting.

Tekst heeft nauwelijks drama

Een geslaagde keuze is het om in een aantal scènes een grote groep van circa vijftig figuranten de vloer te laten bevolken. Ze zijn onder meer de demonstranten, de wachtenden in het ziekenhuis. Ze geven *body* aan de moedeloosheid van de Stacks. Het laat ook zien dat dit niet het verhaal is van één persoon of één gezin, maar van een land. Maar de fraaie enscenering kan niet verhullen dat de tekst nauwelijks in drama voorziet.

De vraag hoe het verder moet, voert de boventoon in de gesprekken van Eilish met haar vader, kinderen en andere betrokkenen. Vluchten of blijven, het oudste kind laten onderduiken, via ondergrondse netwerken: meer dan een lauwe spanning brengt het niet tweegg. Eilish wil maar geen boeiende figuur worden, terwijl alles om haar draait.

Robert Icke liet in *De Dokter* (2021) zien dat Goslinga, mits met een

scherpe tekst en gericht geregisseerd, prachtig kan acteren. In handen van Salehpour is ze in deze hoofdrol als Eilish te vaak alleen maar de verontruste vrouw en bozige moeder, sprekend in hetzelfde register, met stemverheffing, glashelder, maar met weinig kleuring. Ook als ze eenzaam in die grote, lege ruimte staat of uiteindelijk een keer in huilen uitbarst, blijft de emotie op afstand. De wanhoop van Eilish vormt het hart van de voorstelling, maar pakt nogal flets uit.

Mooie bijrollen

In de bijrollen is het in verschillende scènes wel genieten. Maria Kraakman speelt Carole, een lotgenote van Eilish, die ook haar man kwijt is. Op virtuoze wijze beschrijft ze hoe ze niet kan leven met de stilte in haar leven en wat ze daarover heeft bedacht: „Toen werd ik wakker en besefte wat ze met ons aan het doen waren, hoe slim ze te werk gaan, ze pakken iets van je af en vervangen het door.... stilte.” De scherp getimede kleine pauze voor dat laatste woord en de theatraliteit van haar woorden en spel zijn geweldig.

Gijs Scholten van Aschat maakt een mooi nummer van de onpeilbare, oude vader: het ene moment helemaal bij de pinken, dan weer geheel verward. De jonge Roman Derwig is lollig als lastige puber. En dan is het ITA-ensemble ook nog zo rijk voorzien dat Jesse Mensah, 'Ntianu Stuger en Sanne den Hartogh, steracteurs die stuk voor stuk een voorstelling kunnen dragen, zich vastbijten in minimale rolletjes. Goed om te zien, maar al met al schetst deze ITA-productie een doemwereld waar je niet van wakker zal liggen.

Recensie Theater

Sandra Heerma van Voss
AMSTERDAM

Een bakkerszoon uit Wales die na een beroerde schooltijd bij toeval het toneel ontdekt en uiteindelijk doorbreekt in Hollywood, twee Oscars wint en door koningin Elizabeth wordt geridderd: het leest als een sprookje, en de titel *We did OK, Kid* suggereert misschien ook zo iets. Maar dat is buiten het weerbarstige karakter van de auteur gerekend: de memoires van Anthony Hopkins zijn allesbehalve zoetsappig.

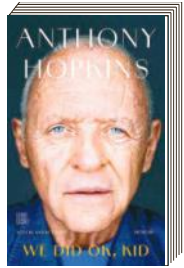
Hopkins is 87 en zich zeer bewust van zijn naderende einde. „Het is interessant geweest, en leuk ook”, schrijft hij over zijn „onverwacht lange” leven. „Er valt niets poëtisch te zeggen.” Daarmee doet hij zichzelf danig tekort: Hopkins' vorige week verschenen boek valt juist op door de eerbied en liefde voor taal die eruit spreekt. Al zijn geluksmomenten heeft Hopkins aan taal te danken. Hij herinnert zich de eerste kennismaking met zijn lievelingsauteurs tot in detail.

Als elfjarige ziet hij tijdens een filmaavond op kostschool (een gruwelijk oord, lijfstraffen zijn er vanzelfsprekend en Hopkins geldt als een kansloze leerling) voor het eerst

Hamlet met Laurence Olivier: een „bovennatuurlijke ervaring”, aldus Hopkins, „ik had het gevoel dat Olivier het tegen mij had”. Een paar jaar later, op een prestigieuzer kostschool waar de 'olifantenkop' evenmin kan aarden, moet Hopkins van zijn leraar Engels het gedicht *De westenwind* van John Masefield voordragen, en opnieuw is het alsof de bliksem inslaat. „Jongens huilen niet. Ik wilde het wel. Maar ik deed het niet.” Zelfs zijn klasgenoten vallen even stil.

Grauw bestaan

Het zijn lichtpuntjes in een verder nogal grijs bestaan. „Er was niets schilderachtigs, romantisch of gezelligs aan het Wales zoals mijn familie het kende.” Vader Richard is bakker, net als opa Hopkins voor hem; moeder Muriel helpt mee in de zaak en probeert met pragmatisch optimisme de sombere buien van haar stevig drinkende man te temperen. Anthony, hun enige kind, is een probleemgeval: hij kan mooi tekenen en piano spelen, is 'griezelig goed' in het nabootsen van stemmen en geluiden en kent de kindereencyclopedia zowat uit zijn hoofd, maar op school droomt hij weg. „Op een dag zal ik het jullie laten zien”, bezweert hij zijn ouders op zijn zeventiende, na alweer een onder-

Recensie Autobiografie
We Did OK, Kid. Simon & Schuster, 355 blz., €37,99. Nederlandse vertaling door Frans Reusink, uitgeverij Lebowski, 368 blz., €24,99. ●●●●○

Hopkins in een van zijn meest markante rollen: als kannibalistisch seriemoordenaar Hannibal Lecter in 'The Silence of the Lambs'. FOTO ANP / MARY EVANS PICTURE LIBRARY LTD.

Anthony Hopkins spaart zichzelf niet in zijn indringende autobiografie

WE DID OK, KID Kostschool was gruwelijk voor bakkerszoon Hopkins, maar hij leerde er wel de magie van film en poëzie kennen. Sir Anthony verbaast zich in zijn autobiografie over zijn 'onverwacht lange' leven met twee Oscars en vele kaskrakers.

Alcoholisme Hollywoods netwerk van ex-verslaafden

„Luidkeels verkondigen dat je een remedie hebt gevonden tegen de kwaal waaraan je lijdt” is niets voor Anthony Hopkins, schrijft hij in zijn boek: een subtiele sneer naar collega-acteurs die net als hij hun heil vonden bij Alcoholics Anonymous en daar veel meer aandacht voor vragen. Rob Lowe, Robert Downey Jr., Josh Brolin, Will Arnett, Jason Bateman, Bradley Cooper, Brad Pitt: allemaal geven ze hoog op van het leven „in sobriety”. Soms levert dat mooie gesprekken op, bijvoorbeeld in de podcast *Armchair Expert* van acteur en lotgenoot Dax Shepard. Wellnessinfluencer Arielle Lorre verwijst in haar podcast ook veelvuldig naar haar eigen drank- en drugsverleden. Haar interview met Jason Biggs (*American Pie*) biedt een huiveringwekkend inkijkje in het leven van een rijke verslaafde in Los Angeles. Biggs woont inmiddels in New York, waar de eenzaamheid minder op de loer ligt en waar je zo een AA-meeting kunt binnenlopen.

maats rapport. Daarna gaan ze met z'n drietjes naar de film. Hopkins' ouders blijven opduiken in *We Did OK, Kid*, als ontroerende supporters van een zoon die hen ver ontstijgt.

Hopkins is een eigenzinnig verteller: hij wijdt uit over voor hem belangrijke momenten, maar weerstaat de verleiding om de lange lijst beroemde namen die zijn pad kruisen meer aandacht te geven dan, bijvoorbeeld, een taxichauffeur of bloemenverkoper bij wie hij zich op zijn gemak voelt. Als student aan de Royal Academy of Arts houdt hij zich afzijdig van tijdgenoten als John Hurt en drinkt hij liever in zijn eentje; Hopkins zuipt al gauw net zo veel als hij zijn vader heeft zien doen. Hij heeft er het perfecte beroep voor gekozen: „De meeste acteurs in die tijd stonden bekend als drankor-gels. [...] Peter O'Toole, Richard Harris, Richard Burton [...] waren de legenden, de gevierde jongens, de luidruchtige helden van het theater [...] Ik viel in dezelfde valkuil.”

Lange lijst filmklassiekers

Intussen werkt Hopkins als een bezetene aan de verfrissing van zijn ambacht; alles wat hij hierover vertelt is fascinerend, omdat je als film liefhebber al weet wat dat nederige handwerk later allemaal voor moois zal opleveren. *The Elephant Man*, *The Remains of the Day*, *The Silence of the*

Lambs, *The Father* - de lijst klassiekers is lang, en nog altijd niet voltooid.

Hopkins gaat diep in op de technische kant van het vak. Op de Royal Academy leert hij om zijn grote, onhandige lijf met motorische aanpassingen (schouders optrekken, borst vooruit steken) in te zetten ten dienste van zijn personages; hij leert te verstillen op het toneel, en ontwikkelt een methode om scripts te doorgronden „alsof je de kasseien een voor een uit de straat tilt, ze bestudeert en ze daarna teruglegt”. Met vrienden maken houdt hij zich niet bezig; zwijgen, zo leerde hij al in Wales, is voor een man z'n grootste kracht. Laat ze je niet breken. Het leven is een strijd.

Op 29 december 1975, een datum die hij nog elk jaar viert, besluit de inmiddels gevierde acteur na een dromen dodemansrit door Beverly Hills om hulp te zoeken voor zijn drankverslaving. In zijn persoonlijk leven is dan al grote schade aangericht. Talloze ruzies, ook op het werk; twee mislukte huwelijken; een dochter die hem niet meer wil zien. Maar het lukt Hopkins om de alcohol voorgoed af te zweren. Hij leert iets diplomatieker opereren, al blijft hij een „kouwe kikker” - zijn derde vrouw Stella vermoedt het syndroom van Asperger. Hopkins kan het niet schelen; hij wil spelen. Tot zijn laatste snik.

De 26-jarige redacteur **Bas van Hoek** op de redactie van Multimediateam Pluryn in Nijmegen. Van Hoek: „Als mijn werk de VPRO haalt, zou ik dat heel erg leuk vinden.”

Nijmeegse redactie draait op mensen met een beperking

REPORTAGE **INCLUSIVITEIT** Het multimediateam van zorginstelling Pluryn maakt wekelijks mediaproducties voor bedrijven. Een stichtingsdirecteur: ‘Media praten alleen óver mensen met een beperking, terwijl ze hen een kans moeten geven om zelf verhalen te maken.’

Door **Nina Stefanovski** Foto's **Merlin Daleman**

NIJMEGEN

Ik heb maar een lichte beperking. Uhm, hoe heet dat nou? Ah, ja. Een lichte vorm van autisme. Maar dat merk je bij mij niet echt”, zegt Ronnie van Rijswijk (42). Hij kijkt naar zijn computerscherm en rust zijn kin op zijn handpalmen, waar tatoeages van een griezelige smiley en een doodskop-duivel op staan. Een bureau verderop zit een collega stilletjes mee te luisteren. Hij schudt met zijn groenblauwe lokken en zegt sarcastisch: „Nee Ronnie, je merkt helemaal niets van je beperking.” Beiden zijn vandaag aan het werk op de redactie van Multimediateam Pluryn in Nijmegen. De redactie bestaat uit zo’n zeventig personen, waarvan vijftig met verschillende soorten beperkingen. De afgelopen tien jaar maakt Pluryn wekelijks vier tot vijf commerciële producties, meestal bedrijfsfilms. Onder de opdrachtgevers zitten hogescholen, banken, fabrikan-ten en gamebedrijven. De redactieleden werken op vrijwillige basis omdat het voor hen officieel een dagbesteding is. Pluryn is een zorgorganisatie die de redactie als leerwerktraject aanbiedt. Nederland heeft rond de vijftig van dit soort redacties. Als deze redacteurs de ambitie en capaciteit hebben om te werken op een gevestigde redactie, probeert Stichting Special Media daarbij te helpen. Het is de enige stichting in Nederland die mensen met een (verstandelijke) beperking ondersteunt

om mee te draaien in de media of journalistiek. In de Week van de Mediawijsheid, een jaarlijkse bewustwordingscampagne over mediawijsheid, vertelt stichtingsdirecteur Sonja Heijkamp, over het belang van deze groep mensen in de media: „De campagne heeft gezorgd voor telefoontjes van lokale kranten. Ze willen wel met deze groep mensen werken, maar komen financiering en begeleiders met ervaring te kort.” Een paar jaar geleden is redacteur Van Rijswijk arbeidsongeschikt verklaard. „Het is niet alsof ze een stem-pel op je drukken”, zegt hij. Nu be- Van de 18.500 journalisten in Nederland heeft zo’n vier procent een fysieke of andere beperking

van Zanten (29). Hij staat meestal voor de camera als interviewer of presentator. Voorheen liep hij mee bij de communicatieafdeling van Pluryn. „Soms was het daar heel stil en hoorde je alleen de toetsenbor-den. Maar hier leeft het echt.” Hij stapt in de zogenoemde ‘media-bus’, anderen laden de apparatuur in. Met een begeleider vertrekken ze richting Amsterdam. De rest blijft op de redactie om te monteren, researchen of schrijven. Op de schoot van de enige schrijver, Nathalie Verstegen (37), zit een chihuahua. „Ik post op de socials”, ver-schijnt op een digitaal bordje. Verstegen typt met haar ogen, omdat ze niet kan praten en bewegen. Op haar elektrische rolstoel is een scherm in-gebouwd met een camera; die volgt door middel van een speciaal sys-teem haar pupillen die richting het scherm naar letters kijken. „Nee, je mag mijn hond niet aaien”, schrijft ze. Van de 18.500 journalisten in Ne-derland heeft zo’n vier procent een fysieke of andere beperking. Stich-tingsdirecteur Heijkamp merkt dat de media zich weliswaar inzetten voor inclusie, maar dat deze groep mensen vrijwel onzichtbaar blijft. „We zien een patroon waarin media praten óver mensen met een beper-king, terwijl ze hen juist een kans moeten geven om zelf verhalen te maken”, zegt Heijkamp. Zo laat de redactie in Nijmegen zien dat het meedraaien in de media mogelijk is. Ze krijgen bijvoorbeeld opdrachten binnen van EA, één van de grootste en invloedrijkste game-uitgevers ter wereld, om gaming

prodcuten speciaal voor mensen met een beperking te testen. Na het testen maken de redactieleden re-censies. Ook produceren ze recen-sie-filmpjes van nieuwe zorgpro-ducten of speciale software die voor deze doelgroep zijn gemaakt. Tussen de redacteurs zitten ook een aantal podcastmakers. Eén van hen is Freddie van Krevel (53). In een aparte ruimte is hij het script voor zijn volgende aflevering aan het schrijven. ‘Freddies Fratsen’ is een podcast in begrijpelijke taal. „Ik maak ze voor mensen met een be-perking of mensen met een laag IQ. De gewone podcasts bespreken té snel en té veel ingewikkelde mate-rie.” Zijn ambitie is om deze vorm van podcast in de traditionele me-dia te krijgen. „Mijn volgende gast is een politicus van de SP”, zegt Van Krevel terwijl hij stevig zijn compu-termuis vasthoudt. **Tot tranen toe** Aan ieder bureau zit er wel een redacteur die een grote neon-groene koptelefoon op heeft. Ze kijken ge-concentreerd naar hun schermen. Ook de stagiairs gaan op in de redac-tie; zij doen ROC-opleidingen (mbo niveau 1 tot en met 4). „In de eerste paar maanden leren de stagiairs meer van onze redac-teuren dan zij van de stagiairs”, zegt teamleider Joris Ruijs. „De edits van ons team zijn vaak van veel hoger niveau dan die van de stagiairs.” Een stagiaire doet haar koptelefoon af en knikt. „Ik heb veel van ze ge-leerd over de technische kant van filmen.” Volgens Ruijs moeten de producties inhoudelijk en kwalita-

Het kantoor in Nijmegen waar de 37-jarige redacteur Nathalie Verstegen (links) aan het schrijven is.

De 42-jarige redacteur Ronnie van Rijswijk (links) laat zijn werk aan een begeleider zien.

Een deel van het team vertrekt met de ‘media-bus’ richting Amsterdam.

tief goed zijn als die aangeboden zouden worden bij bijvoorbeeld lo-kale media. De mediamakers vragen niet om medelijden en hun producties zijn niet bedoeld als schattig of ontroer-rend omdat er personen met een (verstandelijke) beperking aan he-ben gewerkt. „Af en toe moet ik af-wijzen, dan zijn ze soms in tranen”, zegt Ruijs. „Ik kan doen alsof ik het goed vind, een aai over de bol geven. Maar hoe brengt dat iemand verder? We gaan discussies aan waardoor ze sterker worden.” Het is niet relevant of je autisme hebt of in een rolstoel zit, als je maar je werk doet, vindt Ruijs. Heijkamp: „Ook zijn ze vaak snel blij met het be-halen van kleine doelen, waarvan ze genieten. Iets waar wij heel veel van kunnen leren.” Volgens beiden groeit het zelfvertrouwen van deze groep als ze een dagje meelopen in het Me-diapark in Hilversum, decorbouwen tijdens een awardshow of een snuf-felstage doen bij een krant. „In de af-gelopen jaren is het maar een paar keer voorgekomen dat redacteurs de redactie hebben verlaten. Zij kon-den namelijk betaald aan het werk in de media”, zegt Ruijs. Het doorstromen als volwaardig redacteur en er geld mee verdienen komt te weinig voor, zeggen Ruijs en stichtingsdirecteur Heijkamp. Zo zorgen de praktische dingen als drempels en urinoirs al voor proble-men. En deze groep mensen ziet zichzelf te weinig terug als inspiratie-bron in de media. Minder dan één procent van de mensen met een ver-standelijke- of fysieke beperking komt aan het woord op televisie, blijkt uit onderzoek van het Commis-sariaat voor de Media (2023). En als ze in beeld komen in bijvoorbeeld re-clames of te gast zijn in tv-progam-ma’s, hebben ze vaak „steroeotiepe rollen” als helden, slachtoffers of pa-tiënten. Een voorbeeld van hoe het wel an-ders kan is het tv-programma van presenter Paul de Leeuw, *Pauls So-cial Club* (NTR). „Daar werken men-sen met een verstandelijke beper-king voor en achter de schermen mee”, zegt Heijkamp. **Nooit spelfouten** Een redacteur met een kort zwart le-ren jasje aan loopt de redactie bin-nen. „Ik heb ook nog wat te vertellen over mijn werk”, zegt Bas van Hoek (26). Hij maakte eerder een goedbe-doelde, sarcastische opmerking over de beperking van zijn collega Van Rijswijk, de horrorliefhebber. Van Hoek veegt zijn groenblauwe haren naar achteren. „Ik ondertitel de film-pjes en er zitten nooit spelfouten in ofzo”, zegt Van Hoek terwijl hij strak naar zijn computerscherm kijkt. Als hij geen redactiewerk doet, werkt hij met een softwaretool aan zijn eigen vormgeving en animaties. Dat animeer-programma staat niet op iedere computer, zegt Van Hoek: „Als ik die wil gebruiken, moet ik he-laas wel echt op tijd in de ochtend komen.” Zijn creaties deelt hij met zijn leraar, een animator die bij de VPRO werkt. „Het is een perfecte ma-nier om connecties te maken. Als mijn werk de VPRO haalt, zou ik dat heel erg leuk vinden.” De ambitie van de redacteurs blijkt uit de grote animo om met *NRC* te willen praten. Een 37-jarige redac-teur die in een elektrische rolstoel zit, rijdt achter de verslaggever aan: „Ik heb ook nog wat te vertellen over mijn werk!”

Van cultus tot kapitalisme: ‘Outer Worlds 2’ neemt elk bestuursstelsel op de hak

Recensie **Game**

Outer Worlds 2
Door: Obsidian Entertainment. Voor: pc, PlayStation 5 en Xbox Series.
●●●●○

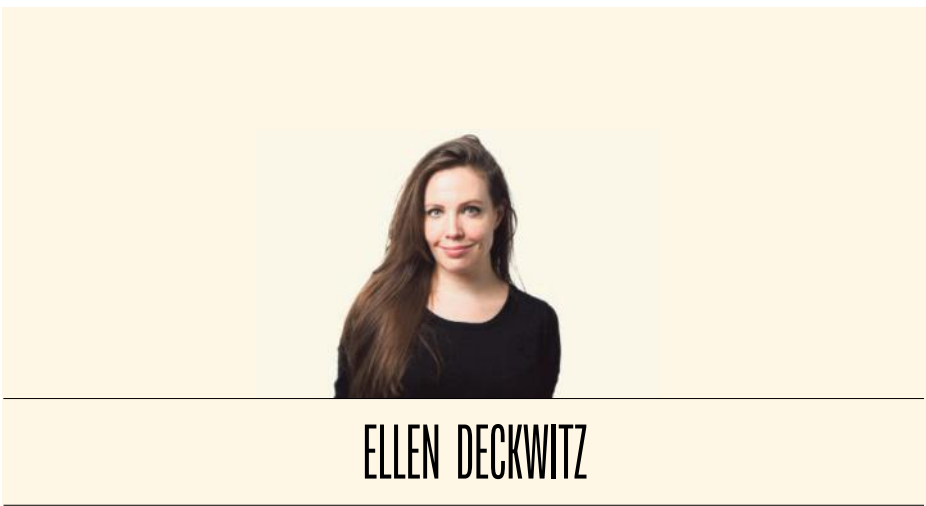
Len Maessen

AMSTERDAM

Een mysterieus ruimteplatform. Een team koene ruimtehelden. Verraad. Hyperkapitalisten. Een communistische cultus. Aliens. Ga-ten in de ruimtetijd. De game *The Outer Worlds 2* vuurt in de eerste mi-nuten nogal veel op de speler af. En toch - wonderlijk - weet het spel pre-cies genoeg van elk ingrediënt in de mix te gooien dat je je nooit overla-den voelt. Voor je het weet zit je vol in het spel en ben je tien uur verder - en heb je rond al deze concepten al heel wat keuzes gemaakt. Het is een knappe prestatie. De eerste *Outer Worlds* voelde in 2019 vooral als een zoethoudertje voor Xbox-fans en een startshot voor de strategieverandering van de excen-trieke rollenspelmaker Obsidian. Nu geen rare culthits meer voor bestaan-de reeksen van andere makers, zoals *Knights of the Old Republic II of Fal-lout: New Vegas*, of creatieve experi-menten in nichegenres als *Tyranny*. Nee: sinds *Outer Worlds* maakt Obsi-dian degelijke middenmoters die de grens tussen actiegame en rollenspel opzoeken, spellen die met een relat-ief bescheiden budget en beperkte ambities wat leuke dingen kunnen proberen zonder over de schreef te gaan. *The Outer Worlds 2* breekt niet met die ontwikkeling, maar voelt wel als-of Obsidian eindelijk de juiste balans heeft gevonden binnen deze formu-le. Je speelt een soort cowboy-agent van het Earth Directorate, een keur-ige verzameling *good guys* die in de kapitalistische hel van dit ruimte-universum proberen om losgeslagen grootkapitaal weer in het gareel te krijgen. In het kort: er zijn gaten in de ruimte gesignaleerd, vermoedelijk veroorzaakt door ruimtevaarttech-nologie, jij en je team idealisten wil-len uitzoeken hoe het zit. Dan gaat Kortom, de satire doordrenkt net als in deel één de hele game - alleen kiest de game hier slim voor iets meer diversiteit in dystopische sa-menlevingen. Zo voorkomt Obsidian dat het weer één grote brei reclame-grappen wordt. Wat wel is vastge-houden is keuzevrijheid. Je krijgt re-gelmatig de kans om op een of ande-re manier in te grijpen in het verhaal, met voorspelbare en minder voor-spelbare resultaten. Verfrissend is dat Obsidian niet zo-zeer elke keuze belooft als dat het realistisch is: de ethische beslissing op de korte termijn hoeft niet altijd op de langere termijn de beste te zijn. En als iedereen tegen je zegt dat die alien een hersenloos en hongerig monster is, moet je niet te beteuterd staan te kijken als hij dat dure voor-werp dat je ‘m net gaf ook voor je neus opvreet. Ook qua speelstijl doet Obsidian zijn best om de speler flexibiliteit te geven. Uiteraard kun je al schietend de game door, maar interessanter zijn de andere mogelijkheden. De meeste gevechten kun je met een beetje moeite uit de weg gaan als je goed bent in sluipen of praten. Stop je je punten in oplettenheid, dan vind je gangen en verstopplekjes die je anders zouden ontgaan. Hacken, leiderschap, mechanisch vernuft - ze openen allemaal nieuwe wegen om de game door te spelen en houden je aandacht bij de actie. Maar: net als deel één blijft dit een middenmoter, die omwille van het budget toch overal merkbare com-promissen maakt. Geen enkel sys-teem is echt tot in de puntjes perfect - het schieten kan leuker, het sluipen preciezer. En net als in deel één is het vrijwel onmogelijk om de game door te spelen zonder een enkele mens om te leggen. Jammer, maar toch: *Outer Worlds 2* blijft vele uren leuk.

De game ‘The Outer Worlds 2’ geeft de speler veel vrijheid. BEELD OBSIDIAN ENTERTAINMENT

ELLEN DECKWITZ

Goed nieuws verwerken op dimlichtdagen

Het mooie aan november is dat het licht dan iets gedimds heeft, alsof er verderop een vulkaan is uitgebarsten en je de wereld alleen nog maar door een filter van roetdeeltjes ziet. Ik houd van dit soort donkere dagen, al kan het lichtgebrek ook weer sombere herinneringen versterken.

Onlangs moest ik op controle. Er was iets in mij gevonden, aanvankelijk leek het slecht nieuws, gaandeweg bleek het mee te vallen. Ik ben, zoals dat dan wordt genoemd, schoon, maar alleen lichamelijk. Want juist toen ik soort van gezond werd verklaard, begon het in mijn geest te woekeren. Alle gedachten die ik vóór het verlossende bericht had, waren gericht op het houden van hoop en het opstellen van lijstjes van wat er allemaal moest gebeuren. Ik woog overlevingspercentages tegen elkaar af, bedacht magere plannen voor het geval dat ik niet dood zou gaan maar wel arbeidsongeschikt zou raken (gedachten die nachtmerriekerosine vormen voor een zelfstandige als ik) en was vooral bezig met de praktische kant. Theoretischer overwegingen, zoals wat het in existentiële zin zou betekenen om afhankelijk te worden of om zelfs afscheid te moeten nemen van dit leven, bleven daardoor op afstand.

En misschien zijn het deze dimlichtdagen, of dat ik halverwege november vorig jaar echt verlossend nieuws kreeg, maar het is alsof ik nu opeens alle griezelige en verdrietige overpeinzingen het hoofd moet bieden die ik eerder wist te onderdrukken door me vooral

bezig te houden met regelwerk, lijstjes en noodscenario's. Nu reservetijd is terug veranderd in tijd, lijkt er pas echt ruimte te zijn om stil te staan waar ik aan ontsnapte.

Dus ben ik maar veel aan het lopen, want ook al ziet het er vriendelijk uit, zo met die winterjas, die koddige wandelklompen, FC Twentemuts en een sjaal langer dan het Tapijt van Bayeux, vergis je niet. Al wandelend

Ik ben, zoals dat dan wordt genoemd, schoon, maar alleen lichamelijk

verandert je lichaam in een versnipperaar voor donkere gedachten, tot je van al die endorfines uiteindelijk aan niets anders meer kan denken dan aan warme chocolademelk. De mouwen opgestroopt om extra licht te vangen, snelwandend langs de kades, met benen als generatoren en onderarmen als zonnepanelen.

Gistermiddag viel het me opeens op hoe hard ik mijn stappen op de aarde plaats. Haast alsof ik iets wil aanstampen, en nog harder denderde ik maar door. Herstellend van het feit dat ik weer veilig ben, snel ik de winter in, met elke pas probeerend om te verwerken dat ik dit keer ben ontkomen.

Dichter en schrijver **Ellen Deckwitz** schrijft een keer per week een column.

OPGEVOED

Elke week legt *Annemiek Leclaire* een lezersvraag voor aan deskundigen. Deze week: mag je andermans kinderen corrigeren?

Gezellig, kraambezoek. Maar wat als andermans kinderen te druk zijn?

Om ma: „Mijn dochter en schoonzoon zijn onlangs ouders geworden van een prachtige dochter, waarbij mijn dochter met een keizersnee is bevallen. Ze wonen in een klein appartement en besloten daarom, in plaats van een kraamborrel, de kraamvisite na een paar weken in kleine groepjes uit te nodigen.

„Hun vrienden maakten er meteen een familie-uitje van. Echtparen kwamen met al hun kinderen langs, die vervolgens de hele tent op stelten zetten. Lopen over de vensterbanken om vanaf daar op de bank te springen alsof het een trampoline was en via een koprol over de salontafel op het tapijt te eindigen. Zelf in de keuken beschuiten staan smeren, en naar binnen werken. Wat een lol. Mijn dochter en schoonzoon waren verbijsterd. De ouders grepen niet in. In hoeverre kun je andere kinderen corrigeren als de eigen ouders erbij zijn?”

Licht houden

Liesbeth Groenhuijsen: „‘Corrigeren’ is een harde term. In het huis van uw dochter en schoonzoon gelden gewoon hun regels. Dus natuurlijk kunnen ze zeggen: ‘Wat gezellig dat julie er zijn!’ Van harte welkom. We willen jullie alleen vragen onze nieuwe spullen nog even heel te houden, dus liever geen geklim en gespring. Ook is het nog een beetje te druk voor ons zo net na de bevalling.’ Zo’n verbindende manier van praten is veel lichter dan corrigeren.

„Voor de springende kinderen zijn het wijze lessen. Ze hebben geen kwaad in de zin en als je dat op een vriendelijke manier uitlegt, leren ze al jong om rekening te houden met andermans regels, eigendommen en omstandigheden.

„Mocht de boodschap op die manier niet overkomen, zou ik niet de kinderen zelf aanspreken maar het via de ouders doen. Neem de betreffende vader of moeder dan wel even apart. ‘Ik snap dat je kinderen even lekker willen spelen, maar voor ons is het echt te druk zo.’

„Vaak verandert er iets in de vriendenkring als mensen kinderen krijgen. Dan zie je dat er nieuwe groepjes van jonge ouders ontstaan die er eenzelfde soort regels en pedagogische visie op nahouden. Daarin vindt vanzelf een selectie plaats.”

Influisteren

Louis Tavecchio: „Opa’s en oma’s van uw en mijn generatie, vaak zelf opgegroeid in grote gezinnen, zijn regelmatig verbaasd dat er niet

ILLUSTRATIE MARTIN TER VEEN

De rubriek Opgevoed is anoniem, omdat moeilijkheden in de opvoeding gevoelig liggen.

Naam en woonplaats zijn bij de redactie bekend. Wilt u een dilemma in de opvoeding voorleggen? Stuur uw vraag of reacties naar opgevoed@nrc.nl

openlijk wordt ingegrepen als kinderen een grens over gaan. Ooit hoorde je dan gewoon: ‘Hé, houd daar onmiddellijk mee op!’ Dat is echt een generatieverschil.

„Bij hedendaagse ouders ligt kritiek op de opvoeding heel gevoelig. Zij zijn snel gekrenkt als ze in het openbaar op het gedrag van hun kinderen worden aangesproken. Het is verstandig om daar diplomatiek in te zijn.

„Uw schoonzoon had in deze situatie best een van de aanwezige ouders apart kunnen nemen, en zeggen: ‘Goh, mijn vrouw is net bevallen met een keizersnede, het is allemaal nog een beetje spannend, mag het iets rustiger?’

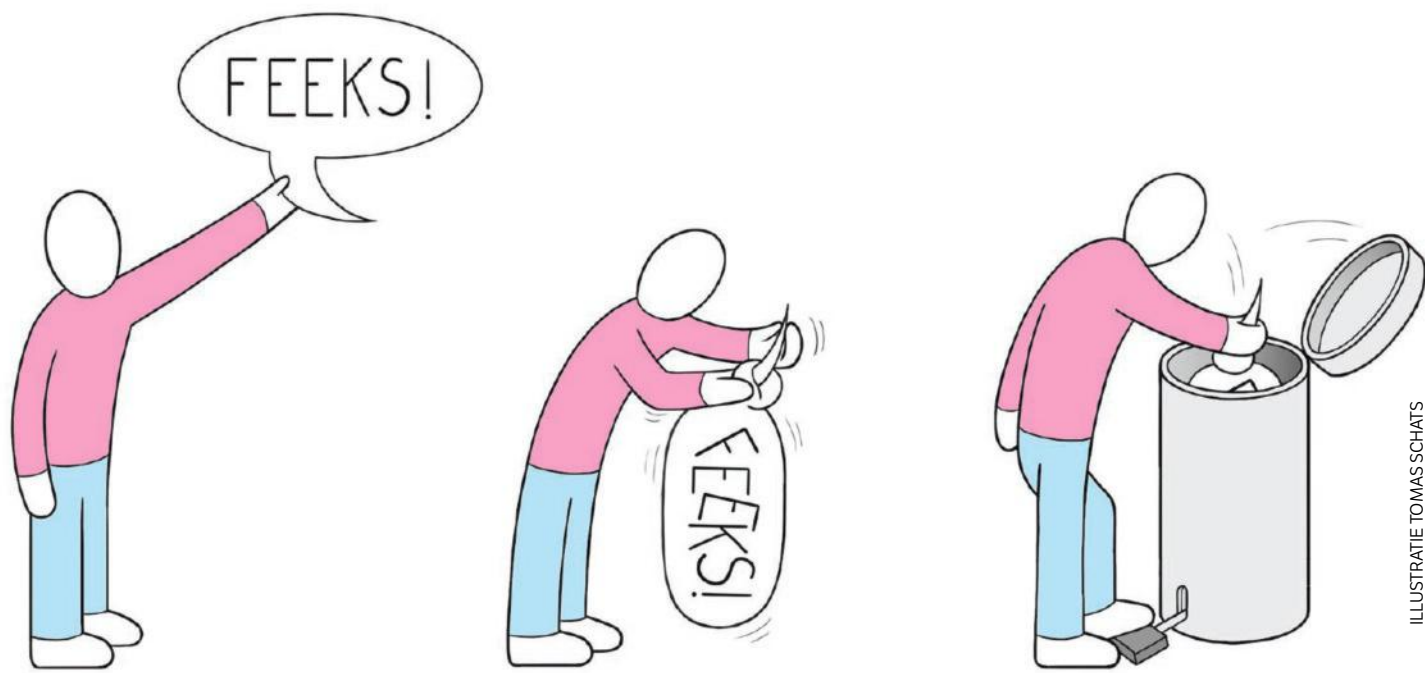
„Een afleidingsmanoeuvre kan ook werken. ‘Er is een speelplaatsje hier beneden, waar de kinderen lekker kunnen bewegen, dan hoeven ze ook niet stil te zitten. Zal ik die even laten zien?’ Jonge kinderen zijn nu eenmaal levendig en lawaaiig. Het is heel normaal dat in dergelijke situaties één van de ouders alle kinderen meeneemt om een balletje te gaan trappen. Mocht u als oma aanwezig zijn, kunt u dat ook een van de ouders influisteren.

„Een kraambezoek bij ouders in deze omstandigheden mag hoe dan ook hooguit anderhalf uur duren. Misschien valt er in dit kleine appartement toch wel een speelhoekje te maken met wat puzzels, kleurplaten en lego om die korte tijd samen leuk te kunnen doorkomen.”

Liesbeth Groenhuijsen is klinisch pedagoog. **Louis Tavecchio** is emeritus hoogleraar gezinspedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam.

Japke-d. denkt mee

Hans Wijers is teruggetreden als informateur omdat hij Dilan Yesilgöz een feeks noemde. Terecht, vindt *Japke-d. Bouma*. „Feeks is geen scheldwoord, maar karaktermoord. En pure vrouwenhaat.”

ILLUSTRATIE TOMAS SCHAYS

Waarom je Dilan Yesilgöz geen feeks moet noemen

Voor de mensen die me kennen zal deze column misschien een beetje als een verrassing komen. Maar ik ga het opnemen voor Dilan Yesilgöz.

Ze werd door Hans Wijers een ‘feeks’ genoemd. In een privé-appje dat gelekt werd naar *NRC*. Een feeks, je weet wel. Een bitch, een heks. Woorden die vrouwen reduceren tot hun geslacht.

Even tussendoor: wat is dat toch met oudere mannen in de politiek? Mannen die alles aankunnen - oorlog, begrotingen, een coalitie met de VVD - behalve mondige vrouwen die hen de voet dwars zetten. Ze stikken er bijna in.

Eric van der Burg met z’n ‘kutwijf’ tegen Esther Ouwehand. Geert Wilders met z’n ‘heks’ over Sigrid Kaag, honderden mannekeeltjes die ‘hoer’ scanderen wanneer Femke Halsema in beeld komt, en nu Hans Wijers met z’n ‘feeks’. Ik wil dat we stoppen met die woorden.

Waarom? Omdat feeks en heks hele nare, enge woorden zijn met een griezelige lading. Feeks, of heks, is niet zomaar een scheldwoord, het is karaktermoord.

Want een feeks is niet ‘gewoon’ een hele vervelende vrouw. Een feeks is gevaarlijk, manipulatief, bedreigend maar bovenal: een feeks moet weg. Een feeks moet dood. Buiten de orde geplaatst. Uitgestoten.

Weet je nog, in de middeleeuwen? Wat er toen werd gedaan met vrouwen met een mening? Met vrouwen die tegen de wil van machtige mannen in gingen? Op de brandstapel ermee. ‘Feeks’ is een cultureel vernietigingswapen. Een vonnis.

Maar jeetje Japke, zullen mijn trouwe fans nu zeggen. Je hebt zelf nota bene een

heel hoofdstuk aan ‘de heks’ gewijd, in je eerste boek uit 2012 over types die je op kantoor kan tegenkomen. Klopt, maar daar ben ik van teruggekomen. Je leert bij. Je wordt verstandiger, en wijzer. Iets wat ik zeker van Hans Wijers, een politiek powerhouse, gepokt en gemazeld, had verwacht. Van Eric van der Burg ook, trouwens.

Er zijn bovendien toch zat andere woorden te vinden om Dilan Yesilgöz mee te bediligen? ‘Leugenaar’, voor haar ‘nareis op nareis’. ‘Prutser’ voor alles wat de VVD-kabinetten jarenlang niet wisten op te lossen: toeslagenschandaal, woningcrisis, asiel. Wel zo eerlijk ook, die woorden. Want die worden ook voor mannen gebruikt. En dat is precies het punt.

Want ‘feeks, heks, kutwijf of hoer’ worden alleen voor vrouwen gereserveerd. Het is vrouwenhaat. Er zijn geen mannelijke varianten die zo destructief zijn, zo definitief en allesverzendend. Scheldwoorden voor mannen zijn van een ander kaliber.

„Lul”? Ja, een belediging, maar ook formeel. Je kunt best zeggen: „Wat een lul, maar wel een goeie vent.” Ik heb sowieso nooit begrepen waarom ‘een enorme lul’ een scheldwoord is. Veel mannen, maar ook vrouwen, zouden er een moord voor doen. Flapdrollen, sukkels en watjes? Per definitie ongevaarlijk. En varkens en zwijnen zijn ook wel weer schattig. Datzelfde geldt, in zekere mate, ook voor een klootzak, of eikel. Hard, tuurlijk. Maar wel met een verwijzing naar de geslachtsdelen waar veel mannen zo trots op zijn.

„Hoerenzoon”: komt al harder aan, maar is meer gericht op afkomst dan karakter. Zelfs bij „psychopaat” of „narcist” is er altijd nog ruimte om de man in kwes-

tie als individu te zien. Hij is een gevaar, maar er is ook een reden voor z’n gedrag.

Rat, dan. Of matennaai. Ja, heel naar. Maar daar zit toch altijd ook nog wel een soort van bewondering bij. Iets geslepen. ‘Hoe word ik een rat’ is nota bene een goedverkocht managementboek. Die zou je zo opnieuw uit kunnen geven onder de titel ‘Hoe word ik een matennaai?’

Met een lul, een klootzak, een rat of een hoerenjong kan je bovendien altijd nog een biertje drinken. Niets van dit alles heeft het existentiële, mythologische, sociale uitsluitingsgewicht van ‘feeks’.

Want een feeks. Daar zit geen charme in. Geen nuance. Niets bewonderingswaardigs of sukkeligs. Ze is een bedreiging. Ze heeft een plan, en dat plan is levensgevaarlijk en moet gestopt worden. Met een feeks ga je geen glas drinken, die ligt al op de bodem van de gracht, met een molensteen om haar nek.

Het verschil is simpel: een lul, klootzak of rat moet gewoon even z’n mond houden. Een feeks moet worden uitgeroeid.

En toch is er ook hoop. Want Wijers is nu teruggetreden. Terecht. Maar die zag ik even niet aankomen. Er is iets fundamenteels aan het schuiven. Iets dat tien jaar geleden niet gebeurde was.

Want een vrouw een feeks noemen, diskwalificeert blijkbaar niet alleen maar louter haar, maar ook degene die haar zo wegzet. De feeks moet niet het veld ruimen, maar de man die haar zo noemde.

Nóg een goede reden, lijkt mij, om met dat woord te stoppen.

Heb je een vraag van de week, taboe, of ‘kwestie’ voor deze rubriek? Mail dan naar japkeddenktmee@nrc.nl

COLOFON

Mediahuis NRC BV

Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stias

Redactie

Vragen, opmerkingen
of suggesties?
Mail naar

redactie@nrc.nl of ga

naar nrc.nl/contact.

Postadres: Postbus 20673,

1001 NR Amsterdam,

t.a.v rubriek, redactie of

persoon.

T: **020 - 755 3000**

(algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen?

Stuur maximaal 250 woro-

den naar opinie@nrc.nl.

Vermeld naam, adres en

tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,

E: sales@nrc.nl,

W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**

E: familieberichten@nrc.nl

NRCWebwinkel

E: [klantenservice@](mailto:klantenservice@nrcwebwinkel.nl)

nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abbonementen

Wij streven ernaar *NRC* te

bezorgen voor 7.00 uur, op

zaterdag voor 9.00 uur.

W: nrc.nl/service,

T: **088-572 0572**

(ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-

13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt

van abonnees en gebrui-

kers van online dienst-

verlening gegevens vast

voor de uitvoering van een

(abonnee)overeenkomst

en/of het verlenen van

diensten. Deze gegevens

kunnen worden gebruikt

om u te informeren over re-

levante producten en

diensten van Mediahuis

NRC BV (zie ook

nrc.nl/privacyverklaring).

Afmelden kan via

privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2025. Alle auteurs-

rechten en databankrechten

ten aanzien van (de inhoud van)

deze uitgave worden uitdrukkelijk voor-

behouden. Deze rechten

berusten bij Mediahuis

NRC BV c.q. de betreffen-

de auteur.

Zie voor de volledige tekst:

nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon

●●●●○ zeer goed

●●●○○ goed

●●○○○ matig

●○○○○ zwak

Advertentie

Hoe stop je met piekeren in de nacht?

Hoe blijf je gezond tijdens de overgang?

Hoe steun je iemand die rouwt?

Onze Slim Leven-gidsen helpen je verder

Ga naar nrc.nl/slimleven

Ontdek de mooiste cadeaus

KOFFIETAFELBOEK - GELIMITEERDE EDITIE

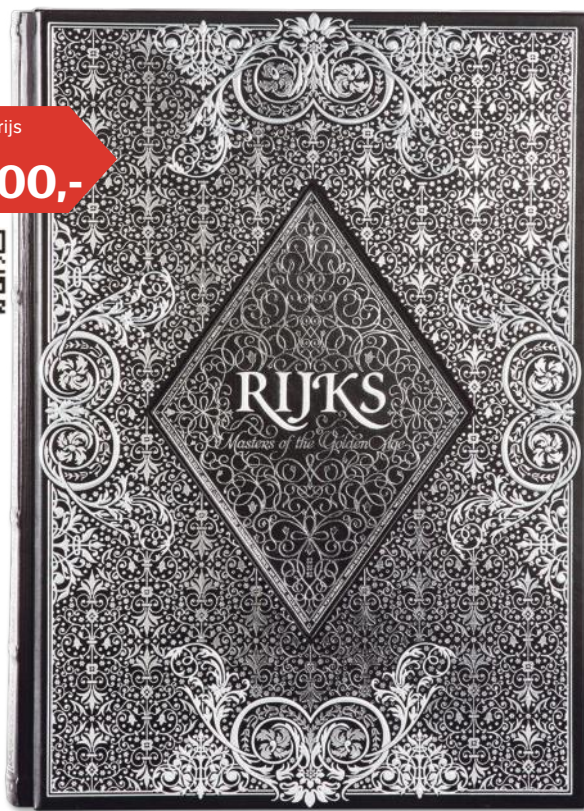
Rijks, Masters of the Golden Age gelimiteerde oplage

- › Hommage aan de meesters van de Gouden Eeuw
- › Monumentaal kunstboek, inclusief op maat gemaakte boekenstandaard
- › Genummerd en gesigneerd door Marcel Wanders, wereldwijd 2500 stuks
- › 450 pagina's | 35 kg | afmetingen 70 x 50 cm

Nog maar enkele exemplaren beschikbaar

Adviesprijs 9.500,-

6.500,-

Adviesprijs 130,-

109,-

KOFFIETAFELBOEK

Rijks, Masters of the Golden Age

- › Gouden Eeuw meesterwerken uitvergroot in detail
- › Koffietafelboek met dezelfde rijke inhoud als de gelimiteerde editie
- › 596 pagina's | 5 kilogram | afmetingen 34 x 25 cm

KOFFIETAFELBOEK & KOOKBOEK

Proeven van Frankrijk

Adviesprijs 59,99

49,99

- › Culinaire ode aan Frankrijk, prachtig geïllustreerd
- › Duik in de rijke wereld van de Franse keuken
- › Met 375 smaakmakende recepten

KOFFIETAFELBOEK

150 jaar Nederlandse Scheepvaartaffiches

Adviesprijs 79,50

59,50

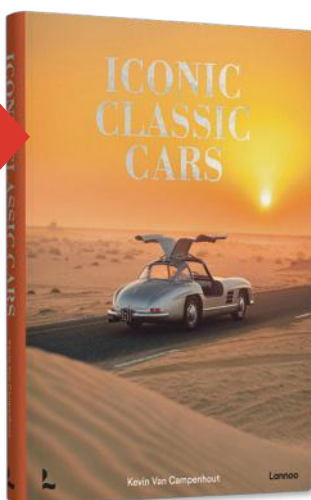
- › Rijke visuele geschiedenis van de scheepvaart
- › Meer dan 400 unieke scheepvaartaffiches
- › Groot formaat, monumentale verzameluitgave

KOFFIETAFELBOEK

Iconic Classic Cars

Adviesprijs 59,99

49,99

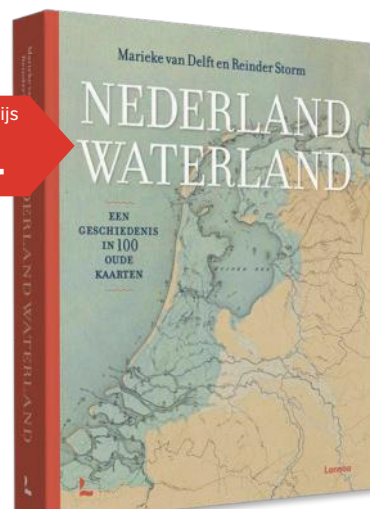
- › Adembenemend koffietafelboek voor autoliefhebbers
- › Ontdek de mooiste en zeldzaamste klassieke auto's
- › Groot formaat met 240 pagina's, Engelstalig

KOFFIETAFELBOEK

Nederland Waterland

Adviesprijs 79,-

59,-

- › Luxueus kaartenboek
- › De geschiedenis van Nederland in 100 oude kaarten
- › Prachtige illustraties in groot formaat

KOFFIETAFELBOEK

Between the Sea & the Sky

Adviesprijs 125,-

100,-

- › Fotografie van wereldberoemde fotograaf Jimmy Nelson
- › 528 pagina's vol unieke beelden en verhalen uit Nederland
- › Inclusief kaartenset t.w.v. 10,-

